

T.C.

ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI

AVRUPA BİRLİĞİ KOORDİNASYON DAİRESİ BAŞKANLIĞI

2008 KÜRESEL EKONOMİK KRİZİNDE İŞGÜCÜNE

YÖNELİK TEDBİRLER:

AB VE TÜRKİYE

ALPARSLAN KÖLMEK

AVRUPA BİRLİĞİ UZMANLIK TEZİ

Ankara, Mart 2014

T.C.

ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI

AVRUPA BİRLİĞİ KOORDİNASYON DAİRESİ BAŞKANLIĞI

**2008 KÜRESEL EKONOMİK KRİZİNDE İŞGÜCÜNE
YÖNELİK TEDBİRLER:
AB VE TÜRKİYE**

ALPARSLAN KÖLMEK

AVRUPA BİRLİĞİ UZMANLIK TEZİ

Ankara, Mart 2014

T.C.

ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI
AVRUPA BİRLİĞİ KOORDİNASYON DAİRESİ BAŞKANLIĞI

İşbu çalışma, komisyonumuz tarafından AB Uzmanlık Tezi olarak onaylanmıştır.

Yeterlilik Sınav Kurulu Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Müsteşar Yardımcısı Erhan BATUR

ABKD Başkanı Kamran KURU

AB Uzmanı Uğurhan TAŞKINER

AB Uzmanı Hülya TEKİN

AB Uzmanı Çağatay HALAT

Yedek Üyeler

Adı ve Soyadı

İmzası

AB Uzmanı Esat AKTAŞOĞLU

AB Uzmanı Esra DÜZENLİ

AB Uzmanı Aydın ERDOĞAN

AB Uzmanı Feride Bahar ERDOĞAN

ÖZET

Küreselleşme ülkelerin ekonomilerinin arasındaki bağların gittikçe daha da kuvvetlenmesini her bir ülkenin küresel ekonomi zincirinin bir halkası olmasına yol açmıştır. Her şeyin yolunda gittiği zamanlarda ülkelerin menfaatine olan bu bağımlılık, halkalardan birinin zayıflaması halinde diğer halkların akıbeti açısından kötü sonuçlara yol açmıştır. 2008 yılında küresel ekonomi son 50 yılın en şiddetli mali ve ekonomik krizini yaşamıştır. Özellikle 2008 yılının ortalarından itibaren birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede yaşanan ciddi üretim düşüşleri, beraberinde önemli istihdam azalışlarını ve işsizlik artışlarını da getirmiştir. Bu durum çalışma hayatını, istihdam ve işsizlik düzeylerini, dolayısıyla milyonlarca çalışanı ve ailelerini etkilemiştir.

Küresel kriz ekonominin ve çalışma hayatının yeniden düzenlenmesi ihtiyacını ortaya çıkarmış, ülkeler krizi mümkün olan en az zararla atlatabilmek için milyar dolarla ifade edilen teşvik paketlerini uygulamaya koymuşlardır. Söz konusu teşvik paketleri bir yandan doğrudan finansal sektörün iyileştirilmesine ve reel sektör işletmelerinin ayakta kalmasına odaklanırken, diğer yandan işsizlikteki artışın ve işsizlik nedeniyle ortaya çıkabilecek sosyal sorunların önüne geçilmesi ile kriz sonrasında işgücü piyasalarının hızlı biçimde toparlanarak rekabet güçlerini yeniden kazanmasını hedeflemiştir.

Bu tezin amacı, küresel krizin AB ve Türkiye işgücü piyasaları üzerinde yarattığı etkileri ve ülkelerin işgücüne yönelik aldıkları önlemleri kısmen ortaya koymaktır. Bu amaçla çalışmada öncelikle krizin ortaya çıkışı ve dünya ekonomisi üzerinde etkileri incelenmiştir. Daha sonrasında krizin AB ile Türkiye ekonomisi ve işgücü piyasaları üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. AB üyesi ülkeler ve Türkiye’de işgücü ile ilişkilendirilen tedbirler incelenirken, üye ülkeler ve Türkiye’deki tedbirler karşılaştırılmıştır. Bu yolla AB ülkeleri ile Türkiye’nin aldığı tedbirler arasındaki farkları ve ekonomik şartların kötüleştiği dönemlerde alınabilecek tedbirleri ortaya koymak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: 2008 Ekonomik krizi, krize karşı alınan tedbirler, AB ülkelerinde alınan tedbirler, Türkiye’de alınan tedbirler, işgücü piyasası.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
KISALTMALAR TABLOSU.....	IV
TABLolar ve ŞEKİLLER.....	V
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
1. 2008 EKONOMİK KRİZİ.....	3
1.1. KRİZİN BAŞLAMASI.....	3
1.2. FİNANS KRİZİ.....	4
1.3. REEL SEKTÖR KRİZİ.....	6
1.4. İSTİHDAM KRİZİNE DOĞRU.....	6
İKİNCİ BÖLÜM.....	9
2. AB VE TÜRKİYE'DE KRİZ.....	9
2.1. AB'DE KRİZ.....	9
2.1.1. Krizin AB Reel Ekonomisine Etkileri.....	9
2.1.2. Krizin AB İşgücü Piyasasına Etkileri.....	13
2.2. TÜRKİYE'DE KRİZ.....	18
2.2.1. Krizin Reel Ekonomideki Etkileri.....	18
2.2.2. Krizin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri.....	19
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	21
3. AB ÜLKELERİNDE İŞGÜCÜNE YÖNELİK TEDBİRLER.....	21
3.1. VAR OLAN İSTİHDAMI KORUMAYA YÖNELİK TEDBİRLER.....	23
3.1.1. Kısa Çalışmanın ve Geçici İşten Çıkarmaların Desteklenmesi.....	23
3.1.2. Hâlihazırda Çalışanların Ücret Dışı Çalışan Maliyetlerinin Düşürülmesi veya Ertelenmesi.....	27
3.1.3. Çalışırken Eğitim Desteği.....	30
3.1.4. Doğrudan İşletme Desteği.....	32
3.1.5. Dolaylı İşletme Desteği.....	35
3.2. İSTİHDAMI VE İSTİHDAM EDİLEBİLİRLİĞİ ARTIRMAYA YÖNELİK TEDBİRLER.....	37
3.2.1. İşverenlere Yönelik teşvikler.....	37
3.2.2. Çalışanlara Yönelik Teşvikler.....	38
3.2.2.1. Serbest Çalışmanın Desteklenmesi.....	38
3.2.2.2. İş Danışmanlığı ve Kariyer Rehberliği.....	39
3.2.2.3. İstihdam Hizmetlerinin Geliştirilmesi.....	40

3.2.2.4.	İş Eşleştirme ve İstihdam Rehberliği	41
3.2.2.5.	İşsiz İnsanların Yeniden Eğitilmesi.....	41
3.2.2.6.	Dolaşım Teşvikleri	42
3.3.	GELİR DESTEKLERİ	43
3.3.1.	İşsizlik Yardımı	43
3.3.2.	Diğer Gelir Destekleme Araçları	46
3.4.	GENEL DEĞERLENDİRME	46
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM		51
4.	TÜRKİYE’DE İŞGÜCÜNE YÖNELİK TEDBİRLER.....	51
4.1.	VAR OLAN İSTİHDAMI KORUMAYA YÖNELİK TEDBİRLER.....	52
4.1.1.	Kısa Çalışmanın Desteklenmesi	52
4.1.2.	Doğrudan İşletme Desteği.....	54
4.1.3.	Dolaylı İşletme Desteği.....	57
4.2.	İSTİHDAMI ARTTIRMAYA YÖNELİK TEDBİRLER.....	58
4.2.1.	Ücret Dışı Maliyetlerin Yükünü Hafifleten Tedbirler	58
4.2.2.	Toplum Yararına Çalışma Programı (TYÇP).....	60
4.2.3.	Girişimciliğin Desteklenmesi	61
4.3.	İŞSİZLERİN İSTİHDAM EDİLEBİLİRLİĞİNİ VE KAMU İSTİHDAM HİZMETLERİNİN KALİTESİNİN ARTIRILMASINA YÖNELİK TEDBİRLER..	61
4.4.	GELİR DESTEĞİ TEDBİRLERİ	64
4.4.1.	İşsizlik Sigortası Fonu (İSF)	64
4.4.2.	Ücret Garanti Fonu (ÜGF)	65
SONUÇ.....		66
KAYNAKÇA		73

KISALTMALAR TABLOSU

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADEM	Lüksemburg Ulusal İstihdam İdaresi
ARGE	Araştırma ve Geliştirme
CIG	İtalyan Ücret Garanti Fonu
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı
EEO	Avrupa İstihdam Gözlemevi
EMU	Ekonomik ve Parasal Birlik
ESF	Avrupa Sosyal Fonu
ETUI	Avrupa Sendika Kurumu
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
İSF	İşsizlik Sigortası Fonu
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü
KÇÖ	Kısa Çalışma Ödeneği
KDV	Katma Değer Vergisi
KİH	Kamu İstihdam Hizmetleri
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
OEB	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi İşveren ve Sanayiciler Federasyonu
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ÖTV	Özel Tüketim Vergisi
TİSK	Türkiye İşverenler Sendikaları Konfederasyonu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TYÇP	Toplum Yararına Çalışma Programı
UNCTAD	Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
ÜGF	Ücret Garanti Fonu

TABLÖLAR ve ŞEKİLLER

TABLÖLAR

Tablo 1 2008-2009 yılları çeyrekler bazında GSYİH'deki Değişimler.....	10
Tablo 2 Erkek, Kadın ve Genç İstihdam Oranları, 2007-2009	15
Tablo 3 İőizlik Oranları (%), 2007-2009	16
Tablo 4 Zorunlu Sigortalı Sayıları 2007-2009	20
Tablo 5 İşgücü piyasasının kriz sonrası dönem için korumaya yönelik tedbirler	48
Tablo 6 İşgücü Yetiştirme Kurs ve Katılımcı Sayıları, 2008-2009.....	63

ŞEKİLLER

Şekil 1 ABD'de yıllara bazında işsizlik oranları.....	21
Şekil 2 Danimarka'da iş paylaşımından faydalanan işçi miktarları	24
Şekil 3 2000-2010 yılları arasında çalışma çağındaki nüfus içinde sosyal yardım alanlar	47
Şekil 4 Ülkelere göre politika uygulama yüzdeleri, 2008-2009.....	49
Şekil 5 Ülkelere göre politika alt grup uygulama yüzdeleri, 2008-2009	49
Şekil 6 Politika kategorilerine göre tedbir harcamalarının ülke GSYİH'lere oranları.....	50
Şekil 7 Politika alt kırımlarına göre tedbir harcamalarının ülke GSYİH'lere oranları	50

GİRİŞ

Küreselleşme dünya ekonomisine birçok açıdan önemli faydalar sağlamıştır. Üretim kaynaklarının etkin kullanımı, ülkelerin karşılaştırmalı avantajlarının ithalat ve ihracat faaliyetlerinin gelişmesine sağladığı katkı, bilginin, paranın ve iş gücünün dolaşımı gibi birçok imkân ülkelerin milli gelirlerin ve dolayısıyla refah düzeylerinin artmasını kolaylaştırmıştır. Diğer taraftan bu durum, ülkelerin ekonomileri arasındaki bağların gittikçe daha da kuvvetlenmesi, bir anlamda her bir ülkenin küresel ekonomi zincirinin bir halkası olması anlamına gelmektedir. Her şeyin yolunda gittiği zamanlarda ülkelerin menfaatine olan bu bağımlılık, halkalardan birinin zayıflaması halinde diğer halkların akıbeti açısından hiç de iyi sonuçlar doğurmayacaktır. Etkileri halen devam eden 2008 krizinde yaşananlar bu durumun en açık göstergesidir.

2008 yılında başlangıçta ABD’de bir finans krizi olarak başlayan ekonomik kriz, bu ülkenin dünya finans piyasasında işgal ettiği yerin büyüklüğü nedeniyle bir domino etkisiyle hızla diğer ülkelere yayılmıştır. Bu esnada krizin etkisi doğal olarak sadece finans piyasaları ile sınırlı kalmamıştır. Çünkü reel ekonomi finans piyasasına sıkı sıkıya bağlıdır ve finans piyasasındaki kriz neticesinde yaşanan likidite kıtlığı, yatırımlar ve tüketim için kullanılan kredilerde daralmaya neden olmuş ve sonuç olarak ekonomik aktivitelerde gerileme görülmeye başlamıştır. Sonuç olarak, ABD ve Euro bölgesi başta olmak üzere ekonomiler önemli derecede küçülmüştür.

2008 krizinin reel ekonomi üzerindeki bozucu etkisinin yarattığı sonuçlar birçok açıdan incelenebilir. Örneğin, piyasalardaki risk algısının yükselmesi ve kredi kanallarının işlerliğinin bozulması ile yatırımların yavaşlaması, bireylerin kriz ortamı nedeniyle tüketimlerini ve seyahat planlarını ileriki dönemlere ötelemiş olmaları, küresel ticaretin yavaşlaması, krizin sosyal hayat üzerindeki etkileri, vb. Bu çalışmada ise, krizin işgücü piyasası üzerindeki olumsuz etkileri ve bu etkileri gidermek üzere ülkelerin aldıkları önlemler ile sağladıkları teşvikler tartışılmıştır.

Tezde, krizin istihdam boyutu ile ele alınmasının çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Öncelikle, ekonomideki bütünlüğü ve dolayısıyla büyümeyi sağlayan arz-talep dengesinin sağlanabilmesi için üretim ile elde edilen gelirin çeşitli kanallarla tüketime dönüşmesi

zorunludur ve istihdam piyasası gelirin tüketicilere sunulmasında çok önemli bir işlev taşımaktadır. Diğer taraftan, krizlerin sosyal hayat üzerindeki yıkıcı etkisinde kriz dönemlerinde artan işsizlik önemli bir rol oynamaktadır. Benzer şekilde, kriz dönemlerinin bitmeye başladığının bireyler tarafından hissedilmeye başlamasında azalmaya başlayan işsizlik oranlarının ve dolayısıyla artan gelirin etkisi vardır. Ayrıca, devletin çalışanların işsiz kalmaları ile yeni bir iş bulmaları arasında geçen süre sırasında mağdur olmaması için gerekli önlemleri almış olması gerekmektedir ve bu önlemlerin neler olabileceğinin doğru şekilde belirlenmesi ve uygulamaya konulması çok önemlidir. Tüm bunlara ilave olarak, kriz dönemleri bir taraftan yüksek işsizlik oranları ile boğuşulduğu dönemler olsa da aslında işgücünü kriz sonrası dönemlere hazırlamak, hatta yeniden dönüştürmek için fırsat olarak değerlendirilebilir. Nitekim tez kapsamında ele alınan işgücünün (özellikle kriz dönemlerine işsiz kalan) yeniden eğitime tabi tutulması ve mesleki eğitiminin teşvik edilmesine yönelik mekanizmalar çok faydalı örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu kapsamda tez genelinde, diğer bazı ülkeler hakkında da değerlendirmelere yer verilmekle birlikte, temel olarak üyesi olmaya çalıştığımız ve kendimiz için bir referans olarak kabul ettiğimiz Avrupa Birliği'nin üyeleri ile Ülkemizde alınan tedbirler ve sağlanan teşvikler ele alınmış ve bu tedbirler üzerinden bazı değerlendirmeler yapılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda birinci bölümde, 2008 küresel krizinin kaynağı ve bir finans krizi olarak başlamasına rağmen neden bir istihdam krizi haline dönüştüğü anlatılmaktadır. İkinci bölümde, ekonomik krizin Avrupa Birliği ve Türkiye ekonomileri üzerindeki etkileri ele alınmaktadır. Bu kapsamda krizin; reel ekonomiler üzerindeki etkilerinden yola çıkılarak işgücü piyasasında neden olduğu olumsuzluklar açıklanmaktadır. İstihdamı korumaya ve geliştirmeye yönelik olarak Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de alınan tedbirler ise üçüncü ve dördüncü bölümlerde detaylı olarak incelenmektedir. Bu bölümlerde, devletler tarafından sağlanan imkânlar; var olan istihdamı korumaya ve artırmaya yönelik tedbirler ile gelir destekleri olmak üzere üç ana başlık altında sınıflandırılmış ve böylelikle daha kolay bir karşılaştırma yapılabilmesine imkân tanınmıştır. Beşinci ve son bölümde ise ekonomik krizin bir istihdam krizine dönüşmesi üzerine genel bir değerlendirme yapılmış ve Avrupa Birliği ile Türkiye'de alınan tedbirlerin bir karşılaştırması yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. 2008 EKONOMİK KRİZİ

1.1. KRİZİN BAŞLAMASI

Her ne kadar 2008 krizinin kaynağı olarak doğrudan ABD’de ortaya çıkan finansal gelişmeler gösterilse de birçok iktisatçıya göre krizin asıl başlangıcı Fransız Bankası BNA’nın 9 Ağustos 2007 tarihinde Amerikan konut piyasasında yaşanan sorunları görerek ABD bankalarına açmış olduğu kredileri geri çağırmasıdır (Yeldan,2013).

Sonrasında ise ABD konut finansmanı piyasasında işlerin iyice kötüleşmesi sonucunda 2008 yılında mortgage kredisi veren IndyMac 2008 Temmuz ayında iflas etmiş ve bu durumu takiben Eylül ayında Fannie Mae ve Freddie Mac 200 milyar dolarlık kurtarma paketi ile devletleştirilmiştir. Yine Eylül ayında Amerika’nın en büyük yatırım bankalarından olan 158 yıllık Lehman Brothers 600 milyar dolar borç ile iflasını açıklamıştır. Lehman Brothers’ın batışı bütün dünyada deprem etkisi yaratmıştır. ABD’de mortgage krizi olarak başlayan sorunun küresel bir finans krizi haline gelmesi bu iflasın zincirleme etkilerinin bir sonucudur.

Krizin ABD’de derinleşmesi makroekonomik açıdan yaşanan ilginç gelişmelerin bir sonucudur. ABD ekonomisi tarihinin en büyük cari açığını vermiş ve bu açığı yüksek miktarda fon çekerek finanse etmiştir. Bu kapsamda, sermayelerini ve teknolojilerini alıp düşük emek ve işletme maliyetleri nedeniyle Çin’e giderek orada yatırım yapan ABD’li şirketler ürettikleri malları çoğunlukla ABD ve Avrupa pazarına satmış, oradan elde ettikleri kazançları da ABD hazine tahvillerine yatırmışlardır. Bir tarafta böyle balonlar oluşurken 2008 yılında petrol, gıda ve metal fiyatları hızla artmaya yönelmiş, bu artışlar da finans dünyasında var olan kötümser havaya, yeni olumsuz beklentiler eklemiştir (Ünal ve Kaya, 2009).

Bu noktadan sonra derinleşen krizi önlemek için, beklendiği üzere öncelikle ABD’de çeşitli kurtarma paketleri açıklanmış ve diğer birçok ülke de bu eğilime ayak uydurmuşlardır. Bu

sırada ayrıca, ödeme güçlüğü çeken İzlanda, Ukrayna, Pakistan, Macaristan gibi ülkeler ise çare olarak Uluslararası Para Fonu (IMF) ile “stand-by”¹ antlaşması yapma yolunu seçmiştir.

1.2. FİNANS KRİZİ

Etkileri halen devam eden 2008 krizi, bazı görüşlere göre 1929 yılında yaşanan Büyük Buhran’dan sonra, dünyanın yaşadığı en büyük kriz olarak tanımlanmaktadır (Çolak, 2009).

2008 yılında başlayan bu kriz, daha önce 1994 ve 2001 yılında Türkiye’de, 1996 yılında Asya’da ve 2000’li yıllarda Latin Amerika’da yaşanan krizlerden farklı olarak bölgesel değil küresel bir karakteristiğe sahiptir. Diğer taraftan, krizin oluşum ve yayılımı bakımından 1929 bunalımıyla yapısal olarak benzeştiği görülmektedir.

1929 bunalımında aşırı reel sektör üretimine rağmen düşük olan talep neticesinde sanayi sektörünün krize girmesini finans sektörü krizi izlemiştir. Çünkü sanayi sektörü ile finans sektörü paralel işlemektedir ve gerçekleşen üretim neticesinde edinilen kazançlar finansal sistemde anapara ve faiz ödemelerinin kaynağını oluşturmaktadır. 2008 krizinde ise finans sektöründe ortaya çıkan kriz reel sektörü etkilemiştir (Yavuz, 2009). Diğer bir ifadeyle, akış ters yönde olmuş fakat ortaya aynı netice çıkmıştır.

1944’de yürürlüğe giren Bretton Woods Sistemi² 1971 yılında ortadan kaldırılmıştır. Bu sistemin kaldırılması ile altın rezervine bağlı para basma kuralı ortadan kalkmış ve bir anlamda ülkeler istedikleri kadar para basmaya başlamıştır. Ancak, her ülkenin parası dış ticarete aynı oranda kabul görmemektedir ve günümüzde Euro ile Amerikan Doları dışındaki para birimleri üzerinden yaygın biçimde uluslararası ticaret yapılamamaktadır. Dolayısıyla bazı görüşlere göre 2008 krizinin kaynağının fiziksel para bolluğu değil, sanal para bolluğu olduğudur. Zira, ABD’nin gayrimenkul piyasasında son yıllarda yaşanan aşırı fiyat artışları, geri dönmeyen riskli konut kredileri ve bunlara bağlı olarak çıkartılan finansal yatırım araçları

¹*Stand-By Arrangement*, Bu anlaşma mali kaynak güçlüğü yaşayan IMF üye devlet ile IMF arasında yapılan bir anlaşmadır. Ülkenin belli görevler silsilesini kabul etmesi şartıyla IMF’den borç para alması esasına dayanır. Eğer belli bir güven ortamı varsa ve stand-by antlaşması ile belgelendirilmiş olan taahhütler yerine getirilmişse, kredi dilimleri serbest bırakılır. Detaylı bilgi için: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/sba.htm>

²²ABD Dolarının altına endekslendiği IMF’e üye diğer ülkelerin ulusal paralarının ise dolara endekslendiği sistemdir. Bu sistem de, ABD’nin yabancı merkez bankalarının arz edecekleri dolarlar karşılığında belirlenmiş sabit fiyat üzerinden altın satma taahhüdü etmektedir. Detaylı bilgi için: http://www.uluslararasıticaret.org/notlar/para_sermaye.pdf

nedeniyle küresel finans sisteminden milyarlarca dolar bir anlamda buhar olup gitmiştir (Ünal ve Kaya, 2009). Diğer bir ifadeyle, 2008 krizinde küresel sermaye dünyadaki bütün varlık değerleriyle oynamış ve varlık değerlerini olması gerekenin oldukça üstüne çıkarmıştır. Nitekim kriz öncesi 5–6 yıl gibi kısa bir süre içerisinde varlıkların değerleri 2 ila 6 kat arasında artmıştır. Hisse senetleri şirketlerin değerini temsil ettiğinden, bir şirketin hisse senedinin değerinin artması için, o şirketin değerinin de reel olarak artmış olması gerekmektedir. Ancak, bazen hisse senetlerinin değerinin artışı, reel bir artışı yansıtmamaktadır. Bu tür spekülasyon işlemler kriz öncesi 5-6 yıllık dönem içerisinde petrol, demir ve bakır gibi madenlerde de yapıldığı görülmüştür. Örneğin petrolün varil değeri söz konusu dönemde 25 Dolardan 150 Dolara; demirin tonu 300 Dolardan 1500 Dolara; bakırın tonu ise 25 Dolardan 150 Dolara yükseltilmiştir. Aynı şekilde, ABD’de gayrimenkul değerleri toplamda 8 trilyon Dolardan 20 trilyon Dolara yükseltilmiştir. Oysa bu fiyatlar dünya ülkeleri ortalama enflasyon düzeyinde artmış olsaydı aynı dönem içerisinde en fazla %50 artmış olmaları gerekirdi. Gelişmiş ülkelerdeki enflasyon oranlarını göz önünde bulundurduğumuzda ise, söz konusu değerlerin 5-6 yıllık süre zarfında %30 oranında artması beklenebilirdi. Bu veriler ışığında petrol, bakır ve demir gibi temel sanayi girdileri ile gayrimenkul fiyatlarındaki artışın normal bir artış olmadığı görülebilmektedir (Yavuz, 2009).

ABD’de krizden önceki son 10 yıl, net değerlerinin 70 katı kadar borçlanabilen Fannie Mae, Freddie Mac gibi mortgage şirketleri ve net değerlerinin 30 katı kadar borçlanabilen Lehman Brothers gibi yatırım bankaları, bireysel ve kurumsal yatırımcılardan topladıkları tasarrufları, konut kredilerine dönüştürmüştür. Konut kredisi verilen kişilerden alınan borç senetleri de tüm dünya piyasalarına sürülmüştür. Diğer taraftan, AIG gibi sigorta şirketleri, bu riskli kâğıtları sigorta etmiştir. Her ne kadar bu zincirde bir sorun görülme de kredilerin bolca dağıtıldığı düşük gelirli Amerikan aileleri bu borçların altından kalkamamış ve riskli konut kredileri geri ödenmemeye başlamamıştır. Riskli konut kredisine dayalı yatırım araçlarının ve bunlara yatırım yapan finansal kuruluşların kredi derecelerinin düşürülmesi, bu yatırımların ve firmaların değerlerinin hızla erimesine neden olmuştur. Ayrıca, konut kredisi krizi karşısında tedirgin olan yatırımcılar, paralarını piyasadaki hızla çekmeye, yatırım bankaları da konut ipotekli kâğıtları elden çıkarmaya başlamıştır. Takip eden aylarda birçok finansal kuruluş yüksek miktarda “mortgage” tabanlı yatırım araçları sebebiyle çok büyük zararlar açıklamıştır. Banka ve mali kuruluşlar, kaynaklardaki kısıtlama ve yüksek risk algılaması karşısında kredileri kısıması, ürünlerin nakde dönüştürülmesinde yaşanan sıkıntılar ve yatırımcıların paralarını geri alma isteği ile piyasalar likidite krizine doğru sürüklenmiştir.

Daha sonra da likidite krizi genişleyerek, dev mali kuruluşların battığı küresel bir mali krize dönüşmüştür. Ardından da, mali krizin etkileri, tüm dünyada reel ekonomiye taşınmıştır (Erdoğan, 2009).

1.3. REEL SEKTÖR KRİZİ

Her ne kadar ABD ve Avrupa ekonomilerinde başlayan mali krizin, bir küresel daralmaya dönüşmeyeceği düşünülse de başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere, tüm ülkeler ABD'nin ardından küresel durgunluğa sürüklenmiştir (Griffith-Jones ve Ocampo, 2009). Bu kriz, gelişmiş ülkelerin yurtiçi ekonomik sorunlara ağırlık vermesine ve trilyonlarca doları kurtarma paketlerine ayırmasına yol açmıştır (Khatiwada, 2009). Kriz koşullarında, gelişmiş ülkelerde halk, daha az tüketme ve daha az seyahat etme eğilimine girmiştir. Reel ekonomide yatırımları ve ticareti finanse etmek için gerekli olan kredilerin kıtlığı, tüketim harcamalarının azalması, tüketici ve yatırımcıların güven eksikliği, tüketim, üretim ve yatırımda azalmanın kısır bir döngü haline gelmesi, küresel ticaret ve yatırım kanalları ile durgunluğu küresel ölçüğe taşımıştır. Sonuç olarak ise; ABD ve Euro bölgesi başta olmak üzere ekonomiler önemli derecede küçülmüştür. Örneğin; Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) bloğunun reel gayri safi yurtiçi hasılası (GSYİH) 2007 yılında %2,8 civarında büyürken, 2008 yılında yalnızca %0,5 düzeyinde büyüme performansı göstermiştir. 2009 yılına gelindiğinde ise %3,3 oranında küçülmüştür. 2007 yılında %5'ler civarında büyüyen dünya ekonomisi, 2008 yılında %3'ler düzeyinde büyüme performansı göstermiştir. 2009 yılına gelindiğinde ise % 0,9 oranında küçülmüştür (OECD,2010a).OECD bloğu ve dünya ekonomisinin kriz öncesinde önemli ölçüde büyüdüğü görülürken krizin olumsuz etkilerinden dolayı 2008 yılında büyüme performansında önemli bir düşüş yaşanmış ve krizin etkilerinin en ağır hissedildiği 2009 yılında ekonomik faaliyetlerde düşüşler görülmüştür.

1.4. İSTİHDAM KRİZİNE DOĞRU

2008 krizinde, finansal alanda başlayan ve ardından talep daralmasına yol açan süreç, işsizlikte süratli artış yaşanmasına yol açmıştır. Zaten, dünya ekonomisi 1929'dan sonraki en şiddetli mali ve ekonomik krizi yaşarken, bunun çalışma hayatını, dolayısıyla milyonlarca çalışanı ve ailelerini etkilememesi beklenemez. Krizle beraber tüm ülkelerde, işsizlik oranları yükselmiş, güvencesiz çalışma biçimleri ve çalışan yoksulların sayısı artmıştır. Finans, inşaat,

otomotiv gibi bazı sektörlerdeki ekonomik daralma, bu sektörleri işsizliğin en yaygın olduğu sektörler olarak öne çıkmıştır (Erdoğan, 2009).

Emek yoğun sektörlerde ihracata bel bağlamış ülkelerin ihracat mallarının daralan tüketim nedeniyle satılamaz hale gelmesi neticesinde, milyonlarca kişi işsiz katılmıştır. Nitekim 2008 yılında 5,6 milyon yeni işsiz oluşurken, 2009 yılında ise 22 milyon yeni işsiz oluşmuştur. Krizin işgücü piyasalarında yarattığı gerilemeyle küresel işsizlik oranı 2007 yılında %5,7'deki düzeyinden 2008'de %6'ya (ILO, 2009b) ve 2009'da %6,3'e çıkmıştır (ILO, 2011). ABD'de 2,9 milyon kişinin işini kaybettiği; fabrikalardaki iş kayıplarından dolayı 20 Milyon Çinlininköyelerine geri döndüğü belirtilmektedir.. Hindistan'ın ihracat sektörlerinde istihdam, %3 oranında azalmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin tümünde giysi, ayakkabı, işlenmiş gıda, elektronik gibi ihracat sektörlerinde işsizlik yaşanmıştır. Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri, kapitalizme geçişin ilk dönemlerinde yaşadıkları işsizlik ve yoksulluk günlerine geri dönme tehdidi ile karşı karşıya kalmıştır. Afrika'da da ihracat pazarları için mal üreten sektörlerde ve turizmde işsizlik hızla artmıştır (ILO, 2009a). AB ve diğer gelişmiş ülke ekonomilerindeki işsizlik 2008–2009 yılları arasında %2,3 artış göstermiştir. Söz konusu ülkeler için 2007 yılında %5,7 olan işsizlik oranı 13,7 milyonluk ilave işsizle 2009'da %8,4'e çıkmıştır. Aynı ülke grubunda sadece 2009 yılında 12 milyon kişinin işsiz kaldığı belirtilmektedir (ILO,2010).

Daha önceki krizlerde de olduğu gibi 2008 finansal krizi gelişmiş ekonomilerde işsizlikte dirençli önemli bir artışa yol açmıştır (Carmen ve Rogoff, 2009). İşsizleri çekiciliğini kaybetmesiyle ilgili olan “Hysteresis”³ etkisi uzun dönem ve yapısal işsizlikte artışa yol açacağı belirtilmiştir (Ball, 2009). Sınırlı mesleki tecrübeye sahip gençler ve kadınlar gibi hassas gruplar katılım oranlarındaki düşüşlerin de gösterdiği gibi daha riskli hale gelmişlerdir (Duval, Eris ve Furceri, 2011).

2007 yılında son 23 yılın en düşük düzeyi olan % 5,6'e inmiş bulunan OECD ülkeleri ortalama işsizlik oranı, 1994 yılından 2009 yılına kadar olan dönemin en yüksek düzeyi olan % 8,1'e tırmanmıştır (OECD,2010b). Nitekim OECD ülkelerinde 15,2 milyondan daha fazla iş kaybıyla, işsizlik oranının %5,5'ten %8,9'a yükseldiği ifade edilmektedir (Holland, Kirby ve

---

³ Hysteresis kavramı gerçek işsizliğin geçmişten beri izlediği yolun yapısal işsizliği etkilediğini göstererek ekonomik şokların kalıcı etkilerini izah etmek için kullanılan bir kavramdır. Uzun süre işsiz kalanlardaki insan sermayesindeki düşüşün bir sonucu olarak işverenlerce cazip görülmemesi veya bu tür işsizlerin iş arama isteğini kaybetmesinden dolayı yapısal işsizliğin artacağını ifade etmektedir (Guichard ve Rusticelli, 2010).

Whitworth, 2010). Özetle, birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede yaşanan yüksek üretim düşüşleriyle birlikte önemli derecede istihdam azalışları ve dolayısıyla önemli ölçülerde işsizlik görülmüştür.

İKİNCİ BÖLÜM

2. AB VE TÜRKİYE'DE KRİZ

Bu bölümde, krizin AB ülkeleri ve Türkiye'de çeşitli tedbirler alınmasını zorunlu kılacak derecede reel ekonomiyi nasıl etkilediği ve istihdam piyasasına doğru nasıl genişlediği anlatılacaktır.

2.1. AB'DE KRİZ

2.1.1. Krizin AB Reel Ekonomisine Etkileri

İhracat ve iç tüketimin büyümenin ana unsurlarını oluşturduğu pek çok AB ülkesinde tarihi derecede yüksek ekonomik daralmalar yaşanmış, ihracata yönelik sektörlerde üretim ciddi ölçüde gerilemiş, konut ve inşaat sektörlerinde yaşanan sıkıntıların da etkisiyle yatırımlar durma noktasına gelmiştir. AB GSYİH 2009 yılında % 4,2 oranında düşmüş, sanayi üretimi 1990'ların sonlarındaki seviyelere kadar gerilemiştir (European Commission, 2010a). Yapılan ücret ayarlamaları ve artan iş kayıpları neticesinde vatandaşların harcanabilir gelir düzeylerinde düşüşler yaşanmıştır. Bireylerin ve özel sektörün AB ekonomisine ilişkin beklentileri kötüleştikçe ihtiyati tasarruf eğilimi artmış, bu durum yatırımları baskılayarak ekonomik küçülme dinamiklerini daha da tetiklemiştir. Tüm bu gelişmeler neticesinde AB genelinde işsizlik oranı görülmemiş derecede yükselmiştir.

AB ve Avro Bölgesi 1990'ların başı Para Birliğinin başlangıcından sonra ilk defa 2008 yılının 2. çeyreğinde GSYİH'de %0,4 oranında daralma ile karşılaşmıştır. Bu durum Avro Bölgesi ve küresel ekonominin finans piyasası krizinden etkilenmeye devam etmesi, enflasyondaki artışın özel tüketimi frenlemesi ve bir önceki çeyrekteki beklenmedik büyümenin normale dönmesi ile açıklanmıştır. Aynı dönemde özel tüketim %0,2, mal ve hizmet ihracatı %0,4 ve mal ve hizmet ithalatı %0,4 küçülürken, kamu tüketimi %0,5 büyümüştür (European Commission, 2008a). Ekonomik kriz özellikle sanayi, inşaat ve perakende ticareti etkilemiştir. 2008 yılının ortasında bu sektörler üretim düşüşlerine maruz kalmıştır (European Commission, 2009a).

2008 yılının 3. çeyreğine gelindiğinde GSYİH'deki 2.çeyreğe göre AB28'de %0,7 ve Avro Bölgesinde %0,6 oranında gerçekleşen düşüş AB28'in durgunluk alanına girdiğini

göstermiştir. Yatırım ve net ihracattaki daralmanın bu düşüğe yol açtığı düşünülmüştür. GSYİH’de Almanya’da %0,5 ve İtalya’da %1,3 ile İspanya’da %0,8’lik yaşanan daralma genel düşüşteki en önemli etken olmuştur. İş dünyasının ve tüketicilerin güveni 2007’den beri düşüş eğilimindeyken Temmuz 2008’den itibaren keskin bir düşüş yaşamıştır (European Commission, 2008b).

2008 yılının son çeyreğinde AB28 bölgesi %1,8 ve Avro Bölgesi’nin GSYİH’si bir önceki çeyreğe göre %1,7 oranında daralmıştır. Bu düşüş Ekonomi ve Parasal Birliğin (EMU) başlamasından itibaren yaşanan en keskin düşüştür. Bu durum Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ve Slovakya dışında bütün Avro Bölgesi ülkelerinde yaşanmıştır. En yüksek düşüşü yaşayan ülkeler Estonya (% -9,7), Lüksemburg (% -5,7), Slovenya (%-3,9), İsveç (% -3,7) ve İrlanda (% 3,6) olmuştur. AB’nin en büyük ekonomileri olan Almanya (% -2,0), İngiltere (% -2,1), Fransa (%-1,6), İtalya (% -1,6) ve İspanya’da (%-1,1) önemli daralmalar görülmüştür. Stoklar ve kamu harcamalarının artış oranında düşüş yaşanırken yatırımda keskin bir düşüş gerçekleşmiştir. Hane halkı tüketiminde 2008 3.çeyreğinde hafif artış olurken son çeyreğe gelindiğinde %0,3 oranında düşüş yaşanmıştır. Bu düşüş genel ekonomideki kötüleşme ve işgücü piyasasında yaşanan olumsuz gelişmelerden kaynaklandığı düşünülmüştür (European Commission, 2009b).

Tablo 1 2008-2009 yılları çeyrekler bazında GSYİH'deki Değişimler⁴

Bölge/Dönem	2008 Ç1	2008 Ç2	2008 Ç3	2008 Ç4	2009 Ç1	2009 Ç2	2009 Ç3	2009 Ç4
AB28 ⁵	0,5	-0,4	-0,7	-1,8	-2,7	-0,3	0,3	0,5
Avro Bölgesi (18 ülke)	0,6	-0,4	-0,6	-1,7	-2,9	-0,3	0,4	0,5
Belçika	0,7	0,3	-0,5	-2,1	-1,8	0,1	1,0	0,7
Bulgaristan	1,7	1,2	1,1	0,2	-6,0	0,0	0,3	-2,8
Çek Cumhuriyeti	0,4	1,2	0,1	-1,7	-3,4	-0,6	0,4	0,6
Danimarka	-1,4	1,5	-1,8	-2,4	-2,2	-1,8	0,4	-0,2
Almanya	1,0	-0,4	-0,5	-2,0	-4,1	0,2	0,7	1,0
Estonya	-2,8	1,1	-0,7	-9,7	-4,0	-2,9	-2,6	0,9

⁴ Mevsimsellikten arındırılmış ve çalışma günlerine uyarlanmış verilerden alınmıştır.

⁵ Kriz döneminde AB üye ülke sayısı 27 olmasına rağmen, AB’ye üye bütün ülkelerin (son üye olan Hırvatistan dahil olmak üzere) kriz dönemine ilişkin verilerinin yansıtılmış olması amacıyla tezin genelinde AB28 bölgesine ilişkin veriler kullanılmıştır.

İrlanda	-1,5	-1,5	-0,6	-3,6	-1,1	-1,5	-1,3	-1,0
Yunanistan	0,1	0,5	0,3	-0,8	-1,1	-1,0	-0,6	0,7
İspanya	0,5	0,0	-0,8	-1,1	-1,7	-1,1	-0,3	-0,1
Fransa	0,4	-0,7	-0,4	-1,6	-1,7	0,0	0,1	0,7
Hırvatistan	0,5	0,3	-0,3	-0,7	-5,5	-0,4	-0,9	-0,1
İtalya	0,5	-0,6	-1,3	-1,6	-3,5	-0,3	0,4	-0,1
GKRY	1,0	0,6	0,4	0,0	-0,9	-1,4	-0,5	-0,1
Letonya	0,3	-0,8	-5,7	-2,5	-9,4	-1,0	-7,2	1,2
Litvanya	-0,3	0,8	-1,1	-0,7	-13,1	-1,2	0,4	-0,9
Lüksemburg	3,0	-1,5	-0,8	-5,7	-1,7	0,5	2,1	-1,1
Macaristan	1,4	-0,1	-0,9	-2,5	-3,3	-1,1	-0,8	0,3
Malta	1,7	1,7	1,1	-2,1	-3,4	0,4	0,8	1,9
Hollanda	0,6	-0,3	-0,1	-1,2	-2,1	-1,4	0,7	0,5
Avusturya	1,0	-0,1	-1,2	-1,8	-1,5	-0,5	0,7	0,6
Polonya	1,4	0,7	0,7	-0,4	0,4	0,5	0,5	1,4
Portekiz	0,0	-0,2	-0,5	-1,1	-2,4	0,3	0,7	0,0
Romanya	3,5	1,8	0,3	-2,0	-5,6	-0,8	0,8	-0,3
Slovenya	1,4	1,2	-0,3	-3,9	-4,7	-1,1	0,0	-0,1
Slovakya	-2,4	1,2	1,3	1,1	-8,5	1,4	1,4	1,4
Finlandiya	-0,2	-0,5	-0,3	-2,6	-6,3	-0,8	1,2	-0,6
İsveç	-1,3	-0,1	-0,1	-3,7	-2,6	0,3	-0,1	1,2
Birleşik Krallık	0,1	-0,9	-1,4	-2,1	-2,5	-0,4	0,0	0,4

Kaynak: Eurostat

2009 yılının ilk çeyreği AB28 bölgesi ve Avro Bölgesi için ikinci bir dip olmuştur. GSYİH'de 1970'den itibaren en büyük daralma oranı AB28 Bölgesi için %2,7 ve Avro Bölgesi için %-2,9 ile karşı karşıya kalınmıştır. Polonya hariç bütün AB28 ülkelerinde düşüş yaşanmıştır. En keskin düşüşün yaşandığı ülkeler Litvanya (%-13,1), Letonya (%-9,4), Slovakya (% -8,5), Finlandiya(%-6,3) ve Bulgaristan (% -6,0) olmuştur. AB'nin en büyük ekonomileri Almanya (% -4,1), İngiltere (% -2,5), Fransa (%-1,7), İtalya (% -3,5) ve İspanya'da (%-1,7) daralmalar artarak devam etmiştir. Bir önceki çeyrekte olduğu gibi düşüşe ana sebep yatırımdaki daralmadır. Bu daralmanın büyük çoğunluğu ise inşaat dışı yatırım harcamalarındaki düşüşten kaynaklandığı gözlemlenmiştir. Ayrıca imalat sanayinde

kapasite kullanımının da 1990'lerden itibaren en düşük seviyesi olan %70,5'e düşmüştür. Hane halkı tüketimi ise %0,5 oranında düşmüştür. Tüketim düşerken tasarruf oranının %15,1 oranın yükseldiği görülmüştür. Bu durumun güçlü deflasyon sürecine ve nominal harcanabilir gelirin desteğine bağlanmaktadır. Yıllık düzeyde nominal harcanabilir gelirin GSYİH'ye göre daha düşük oranda azaldığı görülmüştür. Bu durum ücretlerin katılığına ve ekonomik faaliyetlerdeki düşüşün istihdama yansımalarının geç olması ile açıklanmıştır (European Commission, 2009c).

AB28 bölgesi GSYİH'si 2009 2. Çeyreğinde %0,3 oranında küçülmüştür. Bu daralma AB28 bölgesinde üst üste 5 çeyrek boyunca daralma yaşandığı anlamına gelmektedir. Ama 2009'un 1.çeyreğindeki en kötü daralma durumuna (%-2,7) göre önemli bir düzelme görülmüştür. Almanya ekonomisi %0,2 büyüme göstermiştir. AB28 bölgesinin diğer en büyük ekonomilerinden İtalya (%-0,3), Birleşik Krallık (%-0,4), İspanya (%-1,1) ekonomileri bir önceki çeyreğe göre daha iyimser bir küçülme yaşamıştır. GSYİH bileşenlerinin birçoğunda iyileşmeler görülmüştür. Hanehalkı harcamaları bir önceki çeyreğe kıyasla artmıştır. Bu artışta açıklanan teşvik paketlerinin ve düşük enflasyonun etkisi olduğu düşünülmektedir. En yüksek artış Almanya'da görülmüştür. Bu belirgin artışta hurda aracı desteği ile araç satın alımlarının etkisi büyük olmuştur. Fransa'daki hanehalkı tüketimindeki artışta hurda eski araçlar için başlatılan finansal desteğin katkısı olmuştur. Hanehalkı tasarruf oranındaki artış ekonomik ve finansal belirsizlikten ile deflasyon süreci ve harcanabilir gelirdeki olumlu gelişmelerden dolayı artışın sürdürmüştür. Brüt sabit sermaye yatırımında bir önceki çeyreğe göre düşüş yaşanmıştır. Bu durum önceki çeyreklerdeki yaşanan düşüslere göre daha az gerçekleşmiştir. Yatırım harcamalarının bileşenleri incelendiğinde bu düşüşün inşaat dışı yatırımlardaki (özellikle) düşüşten kaynaklandığı düşünülmektedir. İmalat sanayi kapasite kullanım oranları ılımlı bir oranda olmasına rağmen düşmeye devam ederek %69,5 olarak 1990'lerden bu yana en düşük seviyeye inmiştir. Üretimi sınırlayan en önemli faktörü yetersiz talep olduğu düşünülmüştür. GSYİH'daki daralmanın azalması kısmi olarak net ihracat performansını etkilemiştir. 2009 yılının 1. çeyreğine kıyasla 2009 yılı 2.çeyreğinde ihracattaki daralma %8,8'den %-1,1'e düşerken ithalattaki daralma %7,8'den %2,8'e düşmüştür (European Commission, 2009d).

2009 yılının 3. çeyreğinde ise Avro Bölgesi tarihinin en derin, en uzun ve en geniş tabanlı ekonomik durgunluğunun sona erdiğine ilişkin işaretler görülmüştür. Üst üste 5 çeyrek boyunca negatif düzeyde olan AB28 GSYİH büyümesi 2009 3. çeyreğinde pozitif (%0,3)

olarak gerçekleşmiştir. Letonya (%-7,2), Estonya (%-2,6), İrlanda (%-1,3), Yunanistan (%-0,6) Güney Kıbrıs (%-0,5), ve İspanya (%-0,3) gibi ülkeler dışında GSYİH'deki büyüme birçok ülkede yaşanan durumu yansıtmaktadır. Bu toparlanmanın dış dünyada ve finansal koşullardaki iyileşmeler ile eşi benzeri olmayan mali ve finansal politika tedbirlerinin alınmasından kaynaklandığı düşünülmüştür. 3. çeyrekteki büyümeyi tetikleyen kilit faktör Avro Bölgesi ihracatı olmuştur. 3. çeyrek Avro bölgesi ihracat büyüme oranı (%2,9) 2.çeyrekteki daralmaya(%-1,3) göre önemli ölçüde artmıştır. İthalatta da benzer bir durum gerçekleşerek ithalat büyüme oranı %2,6 olmuştur. Net ticaret az da olsa pozitif olmuştur. Bu olumlu gelişme ile birlikte GSYİH diğer bir bileşeni olan yatırımda da iyileşmeler görülmeye devam etmiştir. 2009 1. ve 2. çeyreğinde (%-4,9 ve %-1,7) yatırımlarda yaşanan daralmanın azalması 3.çeyrekte de sürmüştür (%-0,4). Yatırımdaki düşüşün inşaat yatırımlarındaki düşüşten kaynaklandığı düşünülmektedir. Almanya gibi bazı ülkelerde pozitif yatırım artışı (%1,3) görülmüştür. İnşaat dışı yatırımlarda 2008 2. çeyreğinden itibaren ilk defa 2009 3. çeyreğinde artış yaşandığı görülmüştür. İmalat sanayi kullanım oranlarının daha yüksek seviyede olduğu ama halen uzun dönem ortalamasının altında oluşu görülmüştür. Hane halkı tüketiminde bir önceki çeyreğe göre düşüş yaşandığı görülmüştür. Bunun nedeni olarak işgücü piyasasının kötüleşmesinin teşvik tedbirlerinin olumlu etkilerinde baskın gelmesi gösterilmektedir. Bu çeyrekte önceki çeyreklerde yaşanan deflasyonun enflasyona dönüştüğü görülmektedir (European Commission, 2009d).

2.1.2. Krizin AB İşgücü Piyasasına Etkileri

2008 yılının sonbaharında etkisini arttıran benzeri görülmemiş küresel finans piyasalarındaki kriz geniş bir ekonomiyi ve AB'deki işgücü piyasalarını etkileyen İkinci Dünya Savaşından bu yana en ağır durgunluğa yol açmıştır. Tarihsel tecrübeler istihdamın ekonomik koşullardaki kötüleşmelere gecikmeli tepki verdiğini göstermiştir. Yıllarca süren yüksek büyüme ve iş yaratma (yalnızca 2005-2008 yılları arasında 9,7 milyon yeni iş) sonrasında küresel kriz ve onun reel ekonomideki yansımaları işletmeleri, işleri ve hane halklarını adeta çarpmıştır. AB üye ülkeler arasında resim farklılık gösterse de krizin bütün işgücü piyasalarında belirgin sonuçları olmuştur. Birçok üye ülke işsizlik oranlarında hatırı sayılır derecede artışlar gözlemlenmiştir. İşgücü piyasalarında gerçekleşen olumsuz etkiler ilk başta İspanya ve Birleşik Krallıkta yoğunlaşmışken işsizlik oranları bütün üye devletlerde yükselmeye başlamıştır (European Commission, 2009a). Krizin etkilerinin öncelikle İspanya'da görülmesi kriz öncesinde istihdama önemli pay sahibi inşaat ve konut

sektöründeki fiyatlarda balonun sönmesi aşırı büyüyen bu sektörde önemli istihdam kayıplarının yaşanması ile açıklanmaktadır. Ayrıca, İspanya'da geçici işçilerin iş gücü piyasasına esnek bir şekilde bağlı olması krizden öncelikle bu işçi grubunun etkilenmesine yol açmış, 1,2 milyon geçici işçinin işini kaybetmesi ile geçici işçilerin toplam istihdamdaki payı %32'den %26'ya düşmesi başka bir neden olarak gösterilmektedir. Birleşik Krallık'ın ilk etkilenen ülkelerden biri olmasının nedeni ise Avrupa'nın finans merkezi olması ve konut fiyatlarını hızlı bir şekilde artmış olmasıdır. Buna ek olarak, Kıta Avrupa ülkelerinin aksine liberal refah devleti olması ve esnek işgücü piyasasına sahip olması krizden ilk etkilenenler arasında yer almasına neden olmuştur (Eichhorst vd, 2010).

Krizin bazı işçi gruplarını diğerlerinden daha çok etkilediği görülmektedir. Her ne kadar erkeklerde istihdam oranı kadınlara göre daha yüksek olsa da, krizden en çok etkilenen sektörlerin çoğu istihdam bağlamında erkeklerin yoğun olduğu sektörlerdir. Aynı zamanda gençler arasında işsizliğin yoğun olduğu ve özellikle genç erkeklerin etkilendiği gözlemlenmiştir (European Commission, 2009a). Ekonomik çöküş ve işsizlikteki artıştan en fazla etkilenenler erkekler, gençler, göçmenler, düşük vasıflılar ve kısa süreli sözleşmeliler olmuştur. Kriz erkekler dışında, geleneksel olarak en dezavantajlı gruplar olan diğer grupların durumunu daha da kötüleştirmiştir (European Commission, 2010b).

Kötüleşen ekonomik iklim ile 2007 yılındaki AB28'deki istihdam büyüme oranının %1,8'den 2008'de %1,0'e düşmüş olması ekonominin genel olarak istihdam yaratma konusunda sorunla karşılaştığını göstermiştir (Eurostat). Ama 2008'deki istihdam büyüme oranı GSYİH büyüme oranındaki değişime görece daha az olmuştur. Bu durum kısmen işgücü piyasasının ekonomik eğilime biraz geç tepki verdiğini gösterirken işgücü talebinin istihdamı azaltmak yerine esnek çalışma düzenlemeleri (daha az çalışma saatleri) ile korunmaya başladığını göstermektedir (European Commission, 2009a).

AB28'de 2008 yılında toplam istihdam 2007 yılına göre artmıştır. 2008 yılındaki kötüleşen ekonomik durum ve onun sonucu zayıflayan işgücü piyasasındaki etkiler 2008 yılı yıllık verilerine tam olarak yansımamıştır. 2008 yılında istihdam oranı 2007 yılındaki orana göre 0,4 puan artarak %65,7 olmuştur. AB28 düzeyinde istihdam 2008-2007 yılları arasında yaklaşık 2,4 milyon artmıştır. Ekonomik durgunluğun bütün etkilerinin hissedildiği 2009 yılına gelindiğinde istihdam oranı 1,2 puan düşüş ile %64,5 olmuş ve bu düşüş istihdam sayısında 3,8 milyon azalma ile gerçekleşmiştir. Bu düşüş Lüksemburg hariç bütün AB

ülkelerindeki istihdam oranlarındaki azalışı yansıtmaktadır. Erkeklerdeki istihdam oranı %72,7'den %70,6'ya düşerken, kadınlardaki istihdam oranı %58,8'den %58,3'e düşmüştür. Hem genel istihdam oranında hem de kadın istihdamı oranında Lizbon Stratejisinde 2010 yılı için belirlenen hedeften uzaklaşmıştır. Genç istihdamın daha ağır bir düşüş yaşanmıştır. AB genel genç istihdam oranı 2009 yılında 2008 yılına göre 2,4 puan düşüşle %34,9'a gerilemiştir.

Tablo 2 Erkek, Kadın ve Genç İstihdam Oranları, 2007-2009

Bölgeler/Yıllar	Erkek İstihdam Oranları			Kadın İstihdam Oranları			Genç İstihdam Oranları		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
AB28	72,4	72,7	70,6	58,1	58,8	58,3	37,2	37,3	34,9
Belçika	68,7	68,6	67,2	55,3	56,2	56,0	27,5	27,4	25,3
Bulgaristan	66,0	68,5	66,9	57,6	59,5	58,3	24,5	26,3	24,8
Çek Cumhuriyeti	74,8	75,4	73,8	57,3	57,6	56,7	28,5	28,1	26,5
Danimarka	80,8	81,6	78,0	73,2	74,1	72,7	65,3	66,4	62,5
Almanya	74,7	75,8	75,4	63,2	64,3	65,2	45,4	46,6	46,0
Estonya	73,2	73,6	64,1	65,9	66,3	63,0	34,5	36,4	28,9
İrlanda	77,5	74,9	66,5	60,6	60,2	57,4	50,4	45,9	36,9
Yunanistan	74,9	75,0	73,5	47,9	48,7	48,9	24,0	23,5	22,9
İspanya	76,2	73,5	66,6	54,7	54,9	52,8	39,1	36,0	28,0
Fransa	69,1	69,5	68,3	59,6	60,2	59,8	31,0	31,3	30,4
Hırvatistan	64,4	65,0	62,4	50,0	50,7	51,0	26,5	27,1	25,6
İtalya	70,7	70,3	68,6	46,6	47,2	46,4	24,7	24,4	21,7
GKRY	80,0	79,2	76,3	62,4	62,9	62,3	37,4	38,0	34,8
Letonya	72,5	72,1	61,0	64,4	65,4	60,9	38,4	37,2	27,7
Litvanya	67,9	67,1	59,5	62,2	61,8	60,7	25,2	26,7	21,5
Lüksemburg	72,3	71,5	73,2	56,1	55,1	57,0	22,5	23,8	26,7
Macaristan	64,0	63,0	61,1	50,9	50,6	49,9	21,0	20,0	18,1
Malta	73,0	72,6	71,6	35,6	37,4	37,6	45,7	45,8	44,0
Hollanda	82,2	83,2	82,4	69,6	71,1	71,5	68,4	69,3	68,0
Avusturya	78,4	78,5	76,9	64,4	65,8	66,4	55,5	55,9	54,5

Polonya	63,6	66,3	66,1	50,6	52,4	52,8	25,8	27,3	26,8
Portekiz	73,8	74,0	71,1	61,9	62,5	61,6	34,9	34,7	31,3
Romanya	64,8	65,7	65,2	52,8	52,5	52,0	24,4	24,8	24,5
Slovenya	72,7	72,7	71,0	62,6	64,2	63,8	37,6	38,4	35,3
Slovakya	68,4	70,0	67,6	53,0	54,6	52,8	27,6	26,2	22,8
Finlandiya	72,1	73,1	69,5	68,5	69,0	67,9	44,6	44,7	39,6
İsveç	76,5	76,7	74,2	71,8	71,8	70,2	42,2	42,2	38,3
Birleşik Krallık	77,5	77,3	74,8	65,5	65,8	65,0	52,9	52,4	48,4
Türkiye	66,8	66,6	64,5	22,8	23,5	24,2	30,2	30,3	28,9

Kaynak: Eurostat verilerinden yazar tarafından derlenmiştir.

Çeyrekler halinde istihdamda büyüme oranları incelendiğinde AB düzeyinde istihdam artışının 2009 ilk çeyreğinde negatife dönüştüğünü göstermektedir. Ülkeler bazında incelendiğinde ise bazı ülkelerin farklı çeyreklerde istihdamda kayıplar yaşamaya başladığı görülmüştür. Eurostat Çeyrekler Bazında İstihdam Büyüme Oranları verilerine göre 2009 yılının 2. çeyreğine gelindiğinde bütün ülkeler (Polonya ve Lüksemburg hariç) istihdamda kayıplar yaşamıştır. 2008 yılında AB genelinde yaklaşık 16,7 milyon kişi işsizdir. Bu işsizler işgücünün (15-64 yaş) %7,1'ini oluşturmaktadır. 2009 yılına gelindiğinde ise 4.680.000 yeni işsiz ile işsiz sayısı 21,4 milyon olmuş ve işsizlik oranı %9'a yükselmiştir. Ülkelerin 2008 ve 2009 yılı genel işsizlik oranları incelendiğinde veriler işsizlikte en önemli artışın Estonya (8,5 puan), İrlanda (6,1 puan), İspanya (6,7 puan), Letonya (9,8) ve Litvanya'da (8,1 puan) yaşandığını göstermektedir. 2008 yılında en düşük işsizlik oranına sahip Hollanda'nın 2009 yılına geldiği işsizlik oranı 0,7 puan artarak % 3,4 olmuştur. Hollanda işsizlik bağlamında daha az etkilenirken diğer ülkeler de işsizlikte keskin artışlar yaşanmıştır.

Tablo 3 İşsizlik Oranları (%), 2007-2009

BÖLGE/ZAMAN	Genel İşsizlik Oranı			Erkek İşsizlik Oranı			Kadın İşsizlik Oranı			Genç İşsizlik oranı		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
AB28	7,2	7,1	9,0	6,7	6,7	9,1	8,0	7,6	9,0	15,5	15,6	19,9
Belçika	7,5	7,0	8,0	6,7	6,5	7,8	8,5	7,6	8,1	18,8	18,0	21,9
Bulgaristan	6,9	5,7	6,9	6,6	5,6	7,1	7,3	5,8	6,7	15,1	12,7	16,2
Çek Cumhuriyeti	5,4	4,4	6,8	4,3	3,5	5,9	6,8	5,7	7,8	10,7	9,9	16,6
Danimarka	3,8	3,5	6,1	3,5	3,2	6,8	4,2	3,8	5,4	7,5	8,0	11,8

Almanya	8,8	7,6	7,9	8,7	7,5	8,2	8,9	7,7	7,4	11,9	10,6	11,2
Estonya	4,8	5,6	14,1	5,5	5,9	17,4	4,0	5,4	10,8	10,0	12,0	27,5
İrlanda	4,6	6,1	12,2	5,0	7,3	15,4	4,2	4,7	8,3	9,0	12,7	24,0
Yunanistan	8,4	7,8	9,6	5,3	5,1	7,0	12,9	11,5	13,3	22,9	22,1	25,8
İspanya	8,3	11,4	18,1	6,4	10,1	17,8	10,9	13,1	18,5	18,2	24,6	37,8
Fransa	8,0	7,4	9,2	7,5	6,9	8,9	8,6	7,9	9,4	19,1	18,6	23,2
Hırvatistan	9,8	8,6	9,3	8,5	7,1	8,2	11,4	10,4	10,6	24,0	21,9	25,1
İtalya	6,2	6,8	7,9	5,0	5,6	6,9	7,9	8,6	9,3	20,3	21,3	25,4
GKRY	4,0	3,8	5,5	3,5	3,3	5,5	4,6	4,3	5,6	10,2	9,0	13,8
Letonya	6,1	7,7	17,5	6,6	8,3	20,8	5,7	7,2	14,2	10,7	13,1	33,6
Litvanya	4,3	5,9	14,0	4,3	6,1	17,4	4,4	5,7	10,7	8,4	13,3	29,6
Lüksemburg	4,1	5,1	5,2	3,6	4,3	4,4	4,7	6,1	6,1	15,2	17,9	17,2
Macaristan	7,4	7,9	10,1	7,2	7,7	10,3	7,7	8,1	9,8	18,0	19,9	26,5
Malta	6,5	6,1	7,0	6,0	5,6	6,6	7,7	6,9	7,6	13,9	12,2	14,4
Hollanda	3,2	2,7	3,4	2,8	2,5	3,4	3,7	3,0	3,4	5,9	5,3	6,6
Avusturya	4,5	3,9	4,9	4,0	3,6	5,1	5,1	4,2	4,6	8,7	8,0	10,0
Polonya	9,7	7,2	8,3	9,1	6,5	7,9	10,4	8,0	8,8	21,7	17,3	20,6
Portekiz	8,5	8,1	10,0	7,0	6,9	9,4	10,1	9,4	10,7	16,6	16,4	20,0
Romanya	6,8	6,1	7,2	7,6	7,0	8,0	5,7	5,0	6,2	20,1	18,6	20,8
Slovenya	5,0	4,5	6,0	4,1	4,1	6,1	6,0	4,9	5,9	10,1	10,4	13,6
Slovakya	11,2	9,5	12,1	9,9	8,4	11,4	12,7	11,0	12,9	20,3	19,0	27,3
Finlandiya	6,9	6,4	8,4	6,6	6,2	9,0	7,3	6,7	7,6	16,5	16,5	21,5
İsveç	6,2	6,3	8,5	6,0	6,0	8,8	6,5	6,6	8,1	19,3	20,2	25,0
Birleşik Krallık	5,4	5,7	7,7	5,7	6,2	8,7	5,0	5,1	6,5	14,3	15,0	19,1

Kaynak: Eurostat verilerinden yazar tarafından derlenmiştir.

Erkekler, Kadınlar ve Gençler ilişkin 2008 ve 2009 yıllarına AB düzeyinde işsizlik oranlarına bakıldığında en çok artışın gençlerde (4,3 puan), sonra erkeklerde (2,4 puan), daha sonra kadınlarda (1,4 puan) olduğu görülmektedir. Gençlere ilişkin verilerin ülkelerdeki karşılığına bakıldığında yine en yüksek artışın Estonya (15,5 puan), İrlanda (11,3 puan), İspanya (13,2 puan), Letonya (20,5 puan) ve Litvanya (26,3 puan)'da olduğu görülmektedir. Ülkelerin erkeklerdeki işsizlik oranları karşılaştırıldığında bakıldığında Letonya (12,5 puan), Estonya (11,5 puan), Litvanya (11,3 puan), İrlanda (8,1 puan) ve İspanya'da (7,7 puan) aşırı artış olduğu görülmektedir. Kadınlardaki işsizlik oranları karşılaştırıldığında ise Letonya (7,0 puan), Estonya (5,4 puan), İspanya (5,4 puan) ve Litvanya'da (5,0 puan) önemli artışlar görülmektedir.

AB işgücü piyasalarında yaşanan kötüleşme kendisini en çok Baltık ülkeleri, İrlanda ve İspanya gibi ekonomik faaliyetin en çok düşme gösterdiği üye devletlerde hissettirmektedir. 2005 yılı ortalarından itibaren yaklaşık üç yıl süreyle işsizlik oranını %9'un altına indirme yolunda kaydedilen olumlu gelişmeler yaklaşık bir yılda ortadan kalkmıştır.

2.2. TÜRKİYE'DE KRİZ

2.2.1. Krizin Reel Ekonomideki Etkileri

Ekonomik kriz Türkiye'yi finansman, ticaret ve beklentiler kanallarıyla etkilemiştir. Bu kapsamda, sermaye girişlerinde azalma ve bankacılık kredi kanallarının zayıflaması, iç ve dış talepteki daralma ve beklentilerdeki olumsuzluk 2009 yılına doğru ekonomide daralmanın başlamasına neden olmuştur (Erdoğan, 2009).

Türkiye, ihracatının yarısına yakın bir bölümünü oluşturan Avrupa Birliği'nde görülen kriz nedeniyle dış talepte daralma yaşamıştır. 2008 Kasım ayından başlayarak, Türkiye'nin ihracatı azalmış ve ihracattaki bu düşüş, üretim ve istihdama yansımıştır (UNCTAD, 2009).

Küresel krizin doğal bir etkisi olarak belirsizlikler artırmış, güven ve beklentiler olumsuz etkilenmiştir. Tüketiciler tüketim kararlarını, yatırımcılar ise yatırım kararlarını ertelemeye başlamışlar ve ekonomide durgunlaşma görülmüştür (Erdoğan, 2009).

Küresel kriz ayrıca, kamu maliyesini de olumsuz etkilemiştir. Büyümedeki azalmayla birlikte vergi gelirleri azalırken uygulamaya konan vergi, prim vb. teşvikler nedeniyle vergi gelirleri önemli ölçüde bütçe tahminlerinin altında kalmıştır (Erdoğan, 2009). 2009 yılı başında 10,4 milyar TL (DPT, 2009) olarak öngörülen 2009 yılı merkezi yönetim bütçe açığı yılsonu itibarıyla, 52,2 milyar TL'ye ulaşmıştır (DPT, 2011).

Türkiye ekonomisi 2002-2007 döneminde yıllık ortalama %6,8 oranında büyümüştür (Erdoğan, 2009). Belirtilen dönemin son yılı olan 2007'de %4,7 olarak gerçekleşen ekonomik büyüme 2008 yılında ancak %0,7 olabilmıştır. Takip eden 2009 yılında ise ekonomi %4,7 küçülmüştür (DPT, 2011). Bu durumun en iyi gözlemlendiği sektör Türkiye'de büyümenin dinamiği olan imalat sektörü olmuştur. Kriz öncesinde 2007 yılında imalat sanayinde %6,6

oranında üretim artışı gerçekleşmişken 2008 yılının son çeyreğinde %1,5 oranında küçülme yaşanmış ve krizin derinleştiği 2009 yılında %11,3 oranında küçülme olmuştur (DPT,2011).

2.2.2. Krizin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri

2008 ve 2009 yıllarının TÜİK ilk çeyrek verilerine göre %11,9 olan işsizlik oranının %16,1'e, %14,2 olan tarım dışı işsizlik oranının ise %19,8'e çıkması ekonomik kriz ile birlikte istihdam sorunun ortaya çıktığını göstermiştir. 2008 Şubat ayında %13,4 olan kentsel yerlerdeki işsizlik oranı 2009 Şubat itibariyle %18,1 olmuştur. Ayrıca, 2008 yılının ilk çeyreğinde %22,8 olan kentsel yerlerdeki genç nüfusta işsizlik oranı daha da yükselerek %30,1 düzeyine gelmiştir. Diğer bir ifadeyle, dünya genelinde olduğu gibi gençler krizden çok fazla etkilenmiştir.

Kasım 2009 verilerine göre, işsiz sayısı bir önceki yılın aynı dönemine göre 233 bin kişi artarak, 3 milyon 270 bin kişiye yükselmiş, işsizlik oranı ise 0,5 puanlık artış ile %13,1 seviyesinde gerçekleşmiştir. Kentsel yerlerde işsizlik oranı, 1 puanlık artışla %15,3, kırsal yerlerde ise 0,4 puanlık azalışla, %8,7 olmuştur. Türkiye'de tarım dışı işsizlik oranı bir önceki yılın aynı dönemine göre 0,7 puanlık artışla %16,2 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu oran erkeklerde bir önceki yılın aynı dönemine göre 0,7 puanlık artışla %14,9, kadınlarda ise 0,5 puanlık artışla %20,8 olmuştur (TÜİK, 2010).

Bu dönemdeki işsizlerin; %71,2'si erkek, %56,5'i lise altı eğitilmiş, %27,3'ü bir yıl ve daha uzun süredir iş aramakta olup %89'u (2 milyon 911 bin kişi) daha önce bir işte çalışmıştır. Daha önce bir işte çalışmış olan işsizlerin %48,2'si "hizmetler", %23,3'ü "sanayi", %17,4'ü "inşaat", %8,8'i "tarım" sektöründe çalışmıştır (TÜİK, 2010). Bu veriler ışığında, lise altı eğitilmiş olanların krizden daha fazla etkilendiği, işsizlerin önemli bir kısmının kriz öncesinde bir işte çalıştığı ama kriz nedeniyle işsiz kaldığı ve krizden en çok hizmetler sektöründe çalışanların etkilendiği görülebilmektedir. Diğer taraftan, İŞKUR'a kayıtlı işsiz sayısı Kasım 2009'da bir önceki yılın aynı ayına göre %83,96 oranında yükselmiş ve 1.667.137 kişi olmuştur. Aynı dönemde, işsizlik ödeneğinden yararlananların sayısı %40 artarak 232.706 kişiye ulaşmıştır. Sosyal Güvenlik Kurumu istatistiklerine göre sigortalı işçi sayıları 2009

yılında bir önceki yılın aynı aylarına göre, önemli oranlarda azaldığını ortaya koymaktadır (Erdoğan, 2009).

Tablo 4 Zorunlu Sigortalı Sayıları 2007-2009 (Erdoğan, 2009)

AYLAR	2007	Bir Önceki Aya Göre Değişim %	2008	Bir Önceki Aya Göre Değişim %	2009	Bir Önceki Aya Göre Değişim %	Bir önceki yıla Göre Değişim %
OCAK	7.823.498	-	8.449.577	-0,66	8.481.011	-3,66	0,37
ŞUBAT	7.788.001	-0,45	8.474.374	0,29	8.362.290	-1,40	-1,32
MART	7.949.350	2,07	8.704.188	2,71	8.410.234	0,57	-3,38
NİSAN	8.073.261	1,56	10.097.779	16,01	8.503.053	1,10	-15,79
MAYIS	8.290.142	2,69	9.703.722	-3,90	8.674.726	2,02	-10,60
HAZİRAN	8.407.625	1,42	9.188.005	-5,31	8.922.743	2,86	-2,89
TEMMUZ	8.387.408	-0,24	9.127.041	-0,66	9.013.349	1,02	-1,25
AĞUSTOS	8.459.478	0,86	9.117.005	-0,11	8.977.653	-0,40	-1,53
EYLÜL	8.584.686	1,48	9.163.639	0,51			
EKİM	8.555.071	-0,34	9.119.936	-0,48			
KASIM	8.569.136	0,16	9.022.823	-1,06			
ARALIK	8.505.390	-0,74	8.802.989	-2,44			

Tablo 4'te Nisan 2008'de sigortalı sayısındaki yüksek artış yeni sigortalılar için emeklilik yaşını artıran ve aylık bağlama oranını düşüren yasa değişikliklerinden kaynaklanmaktadır. Çünkü Sosyal Güvenlik Reformunun sisteme yeni girecekler için katkıları artıran ve yararları azaltan düzenlemelerden etkilenmek istemeyenler kişilerin kendisi, eşi ya da çocukları için sigorta girişi yaptırdıkları gözlemlenmiştir. Sigortalı çalışanların sayısındaki düşüşün arkasında işsizlik olduğu düşünülebilir ancak kayıt dışına kayma ihtimalinin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Çünkü Türkiye'deki istihdam sorunu sadece işsizlikten değil kayıt dışılık, gerçek ücretlerde azalma, çalışma koşullarının kötüleşmesi gibi nedenlerden de kaynaklanmaktadır (Erdoğan, 2009).

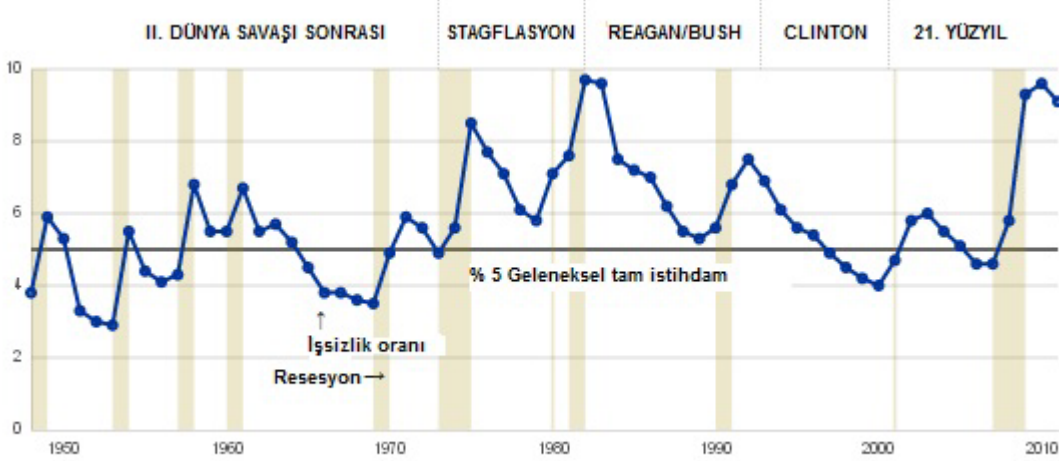
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AB ÜLKELERİNDE İŞGÜCÜNE YÖNELİK TEDBİRLER

2008 yılının ikinci yarısı ile birlikte tüm dünyada yaşanan ekonomik durgunluk ve üretim düşüşü sonrası ülkelere ciddi bir istihdam sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. OECD tarafından yapılan tahminlere göre işsizliğin 2010 yılı boyunca da artmaya devam ederek, yılın ikinci yarısında dünya çapında 57 milyon işsizle, % 10'luk yeni bir savaş sonrası zirveye ulaşacağı beklenmekteydi. Üstelik en büyük tehlike olarak, uzun süreli işsizliğin giderek artarak işsizliğin yapısal nitelik kazanacağı tahmin edilmekteydi (TİSK, 2009).

Yapılan analizler kriz sonrası dönemlerde işsizliğin kaçınılmaz bir şekilde arttığını göstermektedir. Örneğin, Şekil 1'de görüldüğü üzere Amerika Birleşik Devletleri'nde durgunluk görüldüğü her dönemde işsizlik oranları artış eğilimine girmiştir⁶. Kriz sonrası dönemde işsizliğin önüne geçilmesi için iş ve işçi eşleştirme işlevinin güçlendirilmesinin yanı sıra yaşanacak ücret kısıntılarının da devlet destekli sübvansiyonlar ile karşılanması yönünde öneriler geliştirilmiştir.

Şekil 1 ABD'de yıllara bazında işsizlik oranları⁷

Kaynak: Washington Post

⁶<http://www.washingtonpost.com/wp-srv/special/business/us-unemployment-rate-history/>: Erişim tarihi: 01.01.2014.

⁷<http://www.washingtonpost.com/wp-srv/special/business/us-unemployment-rate-history/>: Erişim tarihi: 01.01.2014.

Ekonomik kriz, işgücünü sektörel dağılımı ve yapısı açısından yeni bir kurguya dönüştürebilmektedir. Örneğin, kriz nedeniyle iş arayan insanların iş arama noktasındaki cesaretleri kırılırken, ailelerdeki gelir kaybının önüne geçebilmek için kadınlar işgücü piyasasında aktör halini almaya başlamaktadırlar. Bu durumun orta vadede arızı işsizliği⁸ arttıracığı düşünülmüştür (TISK, 2009).

AB ülkelerinde, yaşanan krizin kalıcı ve yüksek işsizlik riskine yol açmasını önleyebilmek adına çeşitli ekonomik ve sosyal tedbir paketleri ortaya konulmuştur. AB ülkeleri işgücü piyasasını desteklemeyi doğrudan veya dolaylı olarak amaç edinen çok çeşitli politikalar geliştirmiştir. Kullanılan araçlar yalnızca büyük çapta işten çıkarmaların engellenmesine yardımcı olmamış ayrıca işten çıkarma ve işe alma veya yeniden işe alma maliyetlerinin en aza indirilmesini sağlamaya çalışmıştır. Bu tedbirler, ekonomik krizin sosyal etkilerini ve işgücü piyasasına etkilerini azaltmayı amaçlarken şirket düzeyinde iyileşmeleri (insan sermayesine yatırım ve şirkete özgü becerilerin korunmasını da içeren) kolaylaştırmayı amaçlamıştır (ILO, 2009c).

İşsizlikle mücadele etme açısından özellikle işsizlik ödeneklerinin ve sosyal yardımların kapsamının genişletilmesi yoluyla sosyal güvenlik ağı güçlendirilmiş, iş arayanların iş bulmasına yardım edecek aktif işgücü piyasası programlarına yönelik kaynaklar artırılmıştır. Kamu maliyetlerinde azaltma yapma yönünde verimlilik ve tasarruf önlemlerinin alınması yanında, kamu kaynaklarının istihdam probleminin çözümü yönünde kullanılmasına dikkat edilmiştir. BUSINESSEUROPE tarafından 2011 Temmuz ayında hazırlanan araştırma raporuna⁹ göre; bazı Avrupa ülkelerinde mevcut işgücünü korumak ve işten çıkarmaları önlemek açısından geçici işsizlik ödemeleri, kısa çalışma, çalışma sürelerinde esnekleştirmeler, kısmi işsizlik kapsamında alınan tedbirler gibi uygulamaların hayata geçirildiği görülmektedir.

OECD ve Avrupa Komisyonu tarafından, 2009 başında OECD'ye üye 29 ülke arasında yapılan bir anket çalışması (OECD, 2009) ile ülkelerin toplam talebi artırmayı amaçlayan makroekonomik/ sektörel reformlar yaptığını veya yapmayı planladığını, ayrıca ve ciddi hasar gören sektörlerde istihdamı canlandırmaya yönelik tedbirlerin ele alındığını ortaya çıkarmıştır.

---

⁸<http://economics.about.com/od/unemployment-category/a/Types-Of-Unemployment.htm>; Erişim tarihi: 01.02.2014

⁹<http://www.buinesseuropa.eu/content/default.asp?PageID=648> ; Erişim tarihi: 10.02.2014

Politikaların büyük çoğunluğu kriz sebebiyle işini kaybedenlere odaklanıyor olsa da, bazı ülkeler işgücü piyasasında şanslarının artırılması için mevcut çalışanlarını veya stajyerlerini eğitmek veya vergi sistemi üzerinden düşük ücretlilere gelir desteği sağlamak üzerine odaklanmıştır.

Söz konusu anketin de gösterdiği üzere ülkeler arasında uygulama farklılıklarının olduğu görülmektedir. Bununla birlikte alınan tedbirleri; var olan istihdamı korumaya yönelik olanlar, istihdamı ve istihdam edilebilirliği artırmaya yönelik olanlar ve işini kaybedenlere yönelik gelir yardımları başlıkları altında incelemek mümkündür.¹⁰

3.1. VAR OLAN İSTİHDAMI KORUMAYA YÖNELİK TEDBİRLER

AB üyesi ülkeler işgücü talebinin ve dolayısıyla var olan istihdamın sürdürülmesine imkân sağlayacak, kısa çalışma veya geçici işten çıkarmaların desteklenmesi; hâlihazırda çalışanların ücret dışı maliyetlerinin düşürülmesi veya ertelenmesi; çalışırken eğitimin desteklenmesi; doğrudan işletme desteği ve dolaylı işletme desteği olarak gruplanabilecek tedbirler almıştır.

3.1.1. Kısa Çalışmanın ve Geçici İşten Çıkarmaların Desteklenmesi

Avrupa'daki şirketlerin birçoğu kısa çalışma ve geçici işten çıkarma yöntemlerine başvurmuştur. Bu sayede hem personel maliyetlerinin düşmesi sağlanırken hem de ekonomideki herhangi bir yukarı yönlü gelişmede gerekli olan insan kaynağı kapasitesinin ve becerilerinin kullanıma hazır durumda olması sağlanmıştır. İşçiler ise kısa vadede işlerini kaybetmemiş ve gelir gereksinimlerini düşük seviyelerde de olsa karşılayabilmişlerdir.

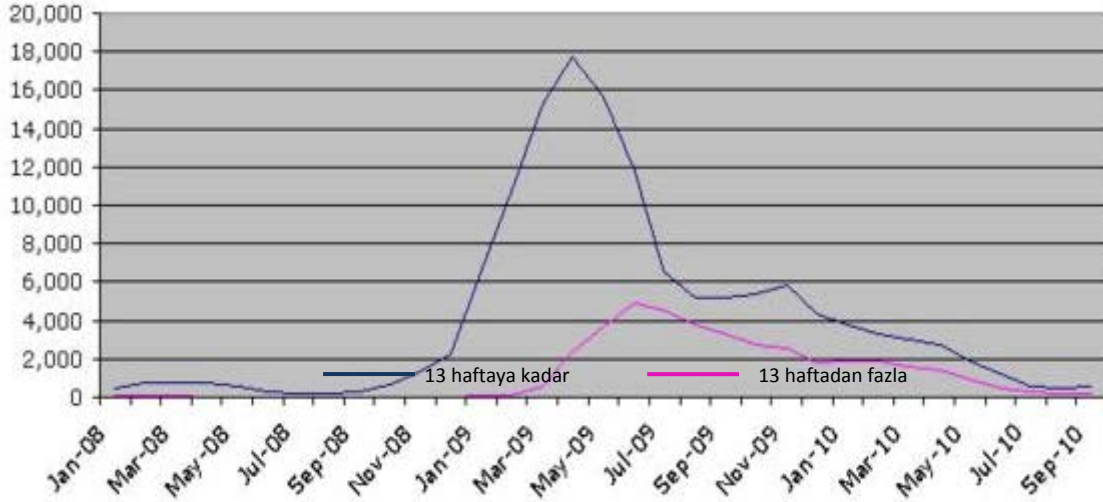
Uygulamanın desteklenmesi amacıyla Avrupa ülkelerinde birtakım çalışmalar yapılmıştır. OECD anketine göre OECD üyesi olan AB ülkelerinin 14'ünde kısa çalışmaya ilişkin uygulamalar bulunmaktadır. Danimarka'da sunulan iş paylaşımı olanağında çalışanlara 13 haftaya kadar işsizlik yardımlarını kullanma hakkı tanınmıştır. Ek olarak, işsizlik yardımının bir veya iki hafta alınmasına takiben işte olmaları durumunda, işteki 2 hafta boyunca işsizlik yardımlarından faydalanma hakkı getirilmiştir. Bu durumun işgücünde işsizliğin nöbetleşe

---

¹⁰ Bu kısımda, Avrupa Yaşam ve Çalışma Koşullarını Geliştirme Kurumu (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions) tarafından 2009 yılında yayımlanan "Durgunlukla Mücadele: Avrupa Birliği Üyeleri ve Norveç'te İstihdam Bağlantılı Kamu Girişimleri" (Tackling the recession: Employment-related public initiatives in the EU Member States and Norway) adlı rapordaki sınıflandırma ve ülke uygulamaları hakkındaki açıklamalar temel alınmıştır.

yaşanmasına imkân sağlayacağı düşünülmüştür Bu yolla, Şekil 2’de de görüldüğü üzere Danimarka’da iş paylaşımından faydalanan çalışan sayısı Nisan 2009’da 18.000’ler mertebesine ulaşmıştır (Jørgensen, 2011¹¹).

Şekil 2 Danimarka’da iş paylaşımından faydalanan işçi miktarları¹²

İtalyan Ücret Garanti Fonu (Wage Guarantee Fund-Cassa Integrazione Guadagni-CIG) çalışanlara geçici olarak işten çıkarılmaları veya 1 yıla kadar kısa çalışmada yer alması durumunda, belirlenen sınırı aşmamak koşuluyla, son ücretlerinin %80’ine kadar ödeme alma hakkı tanımıştır. Olağan dışı CIG durumunda, yardım kanunla belirlenen tavanı geçemez ve süresi 5 yıl içerisinde 24 ay ile 36 ay arasını aşamaz. İtalya’daki başka bir uygulama olan, toplu pazarlık anlaşmalarının sonucu olarak ortaya çıkan Dayanışma Sözleşmesi (Solidarity Contract-Contratto di Solidarietà), çalışma saati %60 oranında azaltılan çalışanlara 24 ay boyunca, kesin bir sınır koşulu olmaksızın, son ücretlerinin %60’ını alma hakkı tanımıştır. İtalya’nın güneyindekiler için bu hakkın süresi 36 ay olarak belirlenmiştir.

İspanya’da iş sözleşmelerini geçici olarak durdurma kararı alan veya çalışma sürelerini azaltan işletmelerin sosyal güvenlik işveren primlerinin %50’si 6 ay kadar devlet tarafından karşılanmıştır.

¹¹<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2010/03/articles/dk1003021i.htm> ; Erişim Tarihi: 05.01.14

¹²<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2010/03/articles/dk1003021i.htm> ; Erişim Tarihi: 05.01.14

Macaristan ve Lüksemburg'da, kısa çalışmada çalışanların brüt saatlik ücretlerinin %80'nin telafi edilmesi tedbiri alınmıştır. Bununla birlikte Macaristan örneğinde, devlet tarafından mevcut işgücünü korumaya yönelik önlemler alınmıştır. Örneğin kriz nedeniyle sıkıntıya giren işletmeler için işten çıkarmanın önüne geçebilmek amacıyla çalışanların ücretlerinin %75'i bir yıl boyunca devlet tarafından karşılanmıştır (TİSK, 2009).

Belçika da mavi yakalı işçiler için geçici işsizlik uygulamasını seçmiş, bu kapsamda sunulan işsizlik ödemelerini %10 artırmıştır ve bu işçilerin çalışmadıkları zamanlar için son gelirlerinin %75'ine kadar (daha önceki düzenlemede bu oran daha düşüktür) kamu fonlarından gelir desteği alırken bu oran aile durumuna bağlıdır. Uygulanan bir aylık brüt gelir tavanı 1.900 Avrodan 2.206,46 Avroya çıkarılmıştır. Belçika'daki Flaman hükümeti, geçici olarak, daha az saat çalışan personel için aylık 95 ila 345 Avro arasında değişen bağlama primi (Bridging Premium) açıklamıştır¹³. Kısa süreli çalışanlar da bu kısmi işsizlik ödemelerinden faydalanabilmektedirler. Bu imkânların benzerleri beyaz yakalılar için geçici işsizlik uygulaması bir yıllığına yürürlüğe konmuştur (TİSK, 2009).

Fransa'da, kısa çalışma uygulayan işverenler her çalışan için KOBİ(SME) olmaları durumunda her bir saat için 3,84 Avro; büyük şirket olma durumunda 3,33 Avro olmak üzere devlet telafisi almaktadır. Kısa çalışma süresi krizden önce 4 hafta olarak belirlenmişken en fazla 6 ardışık hafta olacak şekilde değiştirilmiştir. Ayrıca bir işçi için yıllık 600 saat olan miktar krizle 800 saate çıkarılmıştır. Özellikle tekstil, giyim, deri endüstrisi ve otomotiv endüstrisinde bu miktar 1000 saat olarak sınırlandırılmıştır. Bu koşuldan faydalanabilmek için, işveren, faaliyetlerdeki azalma en az üç ay sürecek ise, çalışılmayan saatlere karşılık brüt saatlik ücretinin %75'ini; diğer durumlarda %60'ını ödemek zorundadır. Şirketin kapanması 3 ayı geçerse, çalışanlar işsizlik yardımı almaya hak kazanmaktadır (OECD,2009).

Çalışma saatlerinin düşüşü dikkate alınarak Hollanda'da kısmi işsizlik kapsamında çalışma saatleri azalan işçilerin ücretleri %70 mertebesinde ve 15 ay boyunca karşılanmıştır. Kısa çalışma için daha önce aranan şirketlerin son 2 ay içerisinde cirosunun % 30 oranında düşmüş olması şartı kaldırılmıştır (ETUI, 2009).

---

¹³<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2009/04/articles/be0904019i.htm> : Erişim tarihi 05/01/2014

Almanya’da, işveren etkin çalışma saatini ödemekte ve çalışan kaybedilen net ücretin, çalışanın aile durumuna bağlı olarak, %67’sine kadar, 24 ayı geçmemek şartıyla, devlet ödemesi alabilmektedir. 30 Haziran 2009’a kadar, kısa çalışmaya dayandırılan sosyal güvenlik katkılarının yarısı devlet tarafından karşılanırken, 1 Temmuz 2009 itibariyle bu tür çalışmaların altıncı ayından sonra bu katkıların tamamı karşılanmıştır. Keza, çalışma süreleri açısından, bu süreler üzerine yapılan sektörel anlaşmalar ve işletmeler düzeyinde kararlaştırılan Zaman Bankası ve Çalışma Süresi Hesabı gibi daha esnek çalışma süresi uygulamaları dikkat çekmektedir. Finlandiya’da çalışma süreleri açısından esneklik sağlanabilmesi için bir çalışma bankası kurulması kararı alınmıştır (TİSK, 2009).

Avusturya’da uygulamaya konulan kısa çalışma programları çerçevesinde çalışılmayan her bir saat için sabit bir işsizlik tazminatı ödenmiş, çalışılan saatler için ise sosyal güvenlik primlerinin % 41’i devlet tarafından karşılanmıştır (TİSK, 2009). Ayrıca, Avusturya’da işverenin gelir kaybına karşı çalışana ödemek zorunda olduğu asgari tazminat düzeyi kadar işsizlik yardımı (net ücretin yaklaşık %55’ini, hastalık ve emeklilik sigortası ile aile ödemeleri) kamu tarafından yapılmaktadır. İşveren yasal olarak zorunlu olan telafiden daha fazla öderse, kamu desteği arttırılmaz; başka bir ifade ile ilave maliyetler işveren tarafından karşılanır.

Slovenya’da, geçici izinli çalışanlar son 3 ay aldıkları ortalama ücretin %85’i kadar ücret telafisi (wage compensation) alma hakkına sahipken; bu ödemelerin %50’si devlet tarafından %35’i ise işveren tarafından sağlanmaktadır. Devlet fonlarından alabilmek için, işverenin “İş Koruma, İş Kalitesini Arttırma ve İnsan Kaynağını Geliştirme Programı¹⁴”nı kabul etmek zorundadır.

Romanya oldukça farklı bir yaklaşım benimsemiştir. Tek Ulusal Toplu Anlaşma 2007-2010¹⁵ işin durması halinde temel ücretin veya teknik ve başka nedenlerden dolayı işlemlerin durması gibi istisnai durumlarda çalışanların bireysel temel ücretlerinin %75’inin işverenlerce ödenmesini zorunlu tutmaktadır. 28/2009 No’lu Acil durum Hükümet Yönetmeliği¹⁶, iş askıya alındığında ve çalışanlara pozisyonları için ödenen normal ücretlerinin asgari %75’i tutarında ödeme yapılması durumunda, işveren ve çalışan 3 aya kadar sosyal güvenlik katkılarından muaf tutulmuştur. Söz konusu dönem boyunca işsizlik sigortası katkısı, mesleki

---

¹⁴ Programme of Job Preservation, Upgrading of Jobs Quality and Development of Human Resources

¹⁵ Unique National Collective Agreement 2007– 2010

¹⁶ Government Emergency Ordinance

tehlike ve kaza sigortası katkısı, ücret istem garanti fonu katkıları ve sağlık sigortası katkısından muaf tutulmuştur. İşin geçici durdurulması boyunca ödenen tazminatlar gelir vergisinden muafır.

Kısa çalışma veya geçici işten çıkarma sürecinde çalışanların işte olmadıkları dönemlerde eğitime yönlendirilmesi bir başka tedbir yolu olarak göze çarpmaktadır. Bununla birlikte şirketlerin işçilerini kısa çalışma dönemleri boyunca işten çıkarmamasını sağlamak da uygulanan bir diğer yoldur. Avusturya, Lüksemburg ve Slovenya’da bu tarz kısa dönemli çalışan işçilerin işten çıkarılmasını zorlaştıran tedbirler alınmıştır¹⁷.

Kısa çalışma yöntemi, işten çıkarılmaları ertelemek için devreye alınabilecek önlemlerdendir. Calavrezo, Duhautois ve Walkowiak’ın (2008) “kısa çalışma uzun vadede işten çıkarmaları engellememektedir; yalnızca ağır ekonomik sıkıntılarda işten çıkarmaların ertelenmesini sağlamaktadır” görüşü göz önünde bulundurulduğunda kısa çalışma uzun süreli krizlerde işgücü talebinin artırılması mücadelesinde yetersiz kalacaktır.

3.1.2. Hâlihazırda Çalışanların Ücret Dışı Çalışan Maliyetlerinin Düşürülmesi veya Ertelenmesi

Ücret dışı işgücü maliyetlerinin düşürülmesi veya kaldırılması ekonomik olarak sıkıntılı olan dönemlerde istihdamın devamlılığına destek olmaktadır. Sosyal Güvenlik Katkıları birçok ülkede başlatılan girişimlerde odak noktası olmuştur. Örneğin, özellikle Bulgaristan, Almanya, Macaristan ve İsveç’te bunlar şirketler için önemli bir yük oluşturmaktadır.

Avrupa ülkeleri arasında uygulamalarda farklılık yaşansa da genel olarak sosyal güvenlik katkılarının azaltılması yönünde tedbirler alınmıştır. Kimi ülkelerde bu sadece emeklilik ve/veya sağlık sigortası ile sınırlı kalmıştır.

Almanya’da, işverenlerin işsizlik sigortasına olan katkısı 2008 %4,2 iken; 2009 ve 2010 için bu oran %2,8’e indirilmiştir (European Commission, 2009e). Sağlık sigortasına yapılan katkılar 0,3 puan azaltılmıştır. Ek olarak, işverenler kısa süreli çalışmada olan çalışanların katkılarının tamamını karşılamakta iken, bu zorunluluk 2009 ve 2010 yılı için yarıya indirilmiştir.

¹⁷<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2009/03/articles/si0903019i.htm> : Erişim Tarihi 03.01.2014

Bulgaristan'da ise, en köklü değişiklik devletin sigortacı olarak katılım sağlaması olmuştur. 2009'a kadar, çalışanlar ve işverenler emeklilik sigortasına yaptıkları katkı oranı sırasıyla %40 ve %60'tır. 2009 yılının başlangıcıyla, devlet emeklilik sigortasının %40'ını ödemeye başlamış; çalışan katkısı %26,7'ye düşürülürken işveren katkısı %33,3'e çekilmiştir.

Bazı ülkelerde, sosyal güvenlik katkılarındaki düzenlemelerde özellikle bazı özel çalışan gruplarına yönelik olmuştur. Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Portekiz'de, hükümet sağlık sigortası gibi sosyal güvenlik katkılarında azaltma veya muafiyet ile işverenlerin daha çok yaşlı çalışanı işe almasını desteklemiştir. İsveç, 26 yaşın altındaki çalışanların sosyal güvenlik katkılarını düşürerek genç istihdamının hedeflemiştir.

Bazı ülkeler sosyal güvenlik katkılarını düşürme üzerinden bazı özel sektörleri hedeflemiştir. İspanya'da havayolu ve karayolu taşımacılığı sektörlerinde işverenin sosyal güvenlik katkısını ertelenmiştir (Díaz, J.A., 2008)¹⁸. İsveç ve Portekiz gibi ülkeler mikro işletmelerin sosyal güvenlik katkılarını düşürmüştür.

İşletmelerin finansal durumunu iyileştirmek için birçok ülke şirketlere istihdam ile ilişkili vergi muafiyeti veya ertelenmiş vergi ödemesi düzenlemiştir. Belçika'da, 2008 Aralık sonunda hükümet tarafından kabul edilen ekonomiyi canlandırma paketi daha önce 65 saate kadar olan vergi muafiyetini 130 saate çıkarmıştır. Aynı paket bilimsel araştırmacıların istihdam edilmesi durumunda %75'e kadar vergi muafiyeti sunmaktadır. Son olarak, yeni tedbirler gece mesaisi için vergi muafiyetini %10,7'den %15,6'ya çekmiştir. Canlandırma paketi, 2009 yılının ilk iki çeyreği için vergi ödemelerinin 3 ay erteleme imkânı sağlamaktadır (Belgian Stability Programme 2009-2013, 2008).

Hollanda örneğine benzer bazı durumlarda, bu tür vergi kesintileri veya ertelemeleri şirketlerin araştırma ve geliştirme (ARGE) veya yeşil teknolojilere yatırım gibi daha geniş sosyal ve ekonomik hedefleri teşvik eder hareketlerine bağlıdır (Watt ve Nikolova, 2009, s. 23).

---

¹⁸<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/10/articles/es0810029i.htm> : Erişim Tarihi: 02.01.2014

Gelir vergilerinde indirim yapılan tedbirlerin alındığı görülmüştür. Yapılan bu indirimler ile hane halkının eline geçen gelirin korunması ve dolaylı olarak tüketiminin korunması ile ticari faaliyetlerin beslenmesi amaçlanmıştır.

Letonya’da, hükümet 2009 Ocak ayından itibaren Kişisel Gelir Vergilerini (Personal Income Tax) %25’ten %23’e indirmiştir. Polonya da asgari gelir vergisi oranını %19’dan %18’e çekmiştir. Litvanya’da Kişisel Gelir Vergisi daha fazla azaltılmıştır. 2009 Ocak ayından itibaren daha önce %24 olan oran %15 olarak belirlenmiştir. Özellikle düşük gelirli olanların (low earners) faydası amaçlanarak vergiden muaf gelirlerin (tax exempt income) hesaplanmasına ilişkin yeni bir sistem açıklanmıştır.

İtalya’da sosyal taraflar ve bir önceki orta-sol hükümet (Romano Prodi) tarafından çalışma, refah ve sosyal güvenlik üzerine imzalanan anlaşma (Agreement on work, welfare and social security) ile açıklanan üretkenlik ikramiyesi üzerinden vergi indirimini amaçlayan programın süresi 2009’a kadar uzatılmıştır (Rinolfi ve Paparella, 2008)¹⁹. Faydalanıcıların kapsamı genişletilmiştir. 2008 yılında yıllık geliri 30.000 Avrodan az olan özel sektör çalışanlarının faydalandığı vergi indirimi 2009 yılında yıllık geliri 35.000 Avrodan az olanlar olarak değiştirilmiştir. Aynı zamanda vergi indirimin uygulandığı ikramiye miktarı da 3.000 Avrodan 6.000 Avroya çıkarılmıştır (Torre ve Tajani, 2009)²⁰.

Gelir vergisi indirimlerine ilişkin bazı eleştiriler bulunmaktadır. Değişiklikler dikkatli bir şekilde tasarlanmazsa bu tür tedbirler en yüksek gelir vergisi ödeyen grupların iyileşmesini öne çıkaracaktır. Bu yüzden, Fransa, Almanya ve Litvanya gibi birçok ülke vergi indirimi uygulamasını düşük gelirli olanları amaçlayarak düzenlemektedir.

Birçok ülkede sosyal taraflar bu tedbirlerin uygulanmasında istekli olmamıştır. Slovenya’da sendika liderleri ekonomik krizle mücadele yolu olarak işverenlerin sosyal güvenlik katkılarının geçici olarak düşürülmesi önerisi hakkında dikkatli olunması uyarısında bulunmuştur. Aslında onlar, kısa süreli çalışmaya başvuran şirketlerin sayısındaki artıştan dolayı devletin çalışanların gelirlerini desteklemesini istemiştir.

---

¹⁹<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2007/12/articles/it0712029i.htm> :Erişim Tarihi: 05.01.2014

²⁰<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/12/articles/it0812029i.htm> : Erişim Tarihi: 05.01.2014

Bunların aksine, Çek Cumhuriyeti'ndeki işverenler vergi indirimleri veya sosyal ve sağlık sigortası ödemelerinin faiz ödemesi olmaksızın ertelenmesini talep etmiştir.

3.1.3. Çalışırken Eğitim Desteği

3.1.3.1. Çalışanlara Yönelik Eğitim

Firmalar karlarını artırmak güdüsüyle hareket ederler. Bu amaca ulaşmak için çalışanlarını başlangıçta bazı eğitimlere tabi tuttukları gibi gerekli eğitimleri sürekli olarak vermeye devam ederler. Avrupa Birliği'nin milenyumun başındaki Lizbon zirvesinde ortaya konan 2010 yılında dünyanın en rekabetçi ve dinamik bilgi temelli ekonomisi yapma hedefine bu açıdan bakıldığında, eğitimin bu hedef için ne kadar anahtar bir rol oynadığı anlaşılacaktır (Bassanini vd. 2005). Avrupa'daki istihdam açısından eğitimin önemi yaşanan ekonomik kriz ile daha da artmıştır. Çünkü uzun vadeli ekonomik hedefler bakımından, mevcut düşük ekonomik aktiviteyi bir fırsat olarak kullanırken aynı zamanda ekonomik toparlanmayı hızlandırmak için çalışanlara yönelik eğitimlerin desteklenmesi gayet yerinde bir adımdır.

Bu yönde atılan adımlarda genel eğilim, eğitimlerin maliyetlerinin doğrudan finanse edilmesinden daha çok işletmeleri ilave eğitim faaliyeti gerçekleştirmeleri için motive etmek üzere olmuştur. Eğitim destekleri birçok durumda kısa çalışma ile ilişkilendirilmiştir. Örneğin, Hollanda ve Slovenya'da, kısa süreli çalışmada yer alan veya geçici izinde olan çalışanların eğitimde yer almaları zorunludur. Avusturya'da işverenler, çalışanlarına kısa süreli çalışmada yer alırken çalışmadıkları saatlerde gelecekte istihdam edilmelerini sağlayacak eğitimler sunmaları durumunda özel eğitim sübvansiyonundan faydalanabilmektedir. Belçika'daki Flaman hükümeti, şirketlerin yeniden yapılanma planları çerçevesinde çalışma saatlerini azaltan ve azaltılan çalışma süresinde eğitimler alan çalışanlara özel bir ikramiye vermektedir.

Fransa'da, devletin ve sosyal tarafların finanse ettiği sosyal yatırım fonu kurulmuştur. Bu fonun kurulma amacı kısmi işsizlere ve iş arayanlara eğitim sağlamaktır (Triomphe vd. 2009, s. 35) Almanya'da işverenler kısa süreli çalışmada yer alan çalışanlara ilave eğitim imkânı sunması için 2009 ve 2010 yılı boyunca Avrupa Sosyal Fonu (ESF) tarafından finanse edilen sübvansiyonları alabilmektedir. Bu eğitimler verilirken, yalnızca hizmet içi eğitim için, belgelendirmeye ilişkin koşullar kolaylaştırılmıştır. İtalya'da Ücret Garanti Fonu (CIG) veya

dayanışma sözleşmelerine katılan geçici olarak işten uzaklaştırılmış çalışanlara, mesleki yeniden eğitim veya geliştirme kurslarına katılma imkânı tanınmıştır. Bu eğitim ve kursların maliyeti, sosyal taraflarca teşvik edilen sürekli eğitim için ayrılmış olan meslekler arası fon tarafından karşılanmıştır. İrlanda’da açıklanan “Kısa Süreli Çalışma Eğitim Programı”nda, haftanın 3 günü sistematik olarak kısa süreli çalışmada yer alan çalışanlara haftanın geri kalan 2 gününde eğitim verilmektedir. İşte olmadıkları bu iki gün için çalışanlar Sosyal Refah Ödemesi almaktadır. Bu uygulama 52 haftalıktır. Sunulan eğitimler, tam zamanlı çalışmaya döndüğünde insanların kursları tamamlamasına imkân verecek kadar esnektir.

Bu çerçevede verilen eğitim destekleri iki başlık altında incelenebilir: İşletmelere danışmanlık sunma ve eğitim maliyetlerine katkı.

İşletmelere Danışmanlık Sunma

Bu kapsamda işletmelere hizmet içi eğitimin nasıl düzenleneceğini ile en uygun eğitim verenin nasıl bulunabileceği anlatılmıştır. Örneğin, Birleşik Krallık’ da uygulanan “Kazanç için Eğit” programında, kamu hizmetleri çalışanların becerilerini geliştirmek için bağımsız tavsiyeler sunmuştur. Sektörden ve büyüklükten bağımsız olmak üzere tüm işverenler, doğru eğitimi bulma ve uygun finans kaynağına ulaşma konusunda yardım alabilmektedir. Bu programa, Ocak 2009’dan itibaren, nakit akışı yönetimi ve iş geliştirme teknikleri gibi ticarete hızlı dönüş sağlayabilecek kısa dönemli eğitimler de dâhil edilmiştir.

Eğitim Maliyetlerine Katkı

Bu kapsamda, işverenlerin üzerine düşen eğitim maliyetlerine göre veya eğitim süresi için ücret sübvansiyonu şeklinde finansal destekler sunulmuştur. Belçika’da, Valon Hükümeti daimi çalışanları, geçici işsiz personeli, taşeron işçileri, sabit süreli sözleşmeli işçileri ve geçici işçileri kuşatacak mesleki eğitim için fonlarını genişletmiştir. Güney Kıbrıs’taki “Başlangıç ve Sürekli Mesleki Eğitimi Programı”, personel eğitimi için yapılan harcamaların büyük bir kısmını karşılayarak krizden dolayı sorunlarla karşılaşan şirketlerdeki istihdamı korumaya çalışmıştır. Çek Cumhuriyeti’nde, Avrupa Sosyal Fonu tarafından finanse edilen “Bilgini Genişlet” ve “Eğitim Şanstır” programlarıyla hem eğitim maliyetleri karşılanmış hem de çalışanların eğitime katılımlarından dolayı kaybettikleri ücret telafi edilmiştir. Yunanistan ise KOBİ’lerde hizmet içi eğitimi için sübvansiyonlar verilmiştir.

Avusturya ise daha farklı bir yol benimseyerek kriz için ücretsiz eğitim izninin koşullarını iyileştirmiştir. Böylelikle, işveren ve çalışan ücretsiz izin konusunda anlaşmaları takdirde, iş ilişkisi bozulmadan, çalışana 18 aya kadar daha iyi bir eğitim için işsiz kaldığında Kamu İstihdam Hizmetlerince ödenecek olan işsizlik yardımı kadar eğitim ödemesi hakkı tanınmıştır.

Benzer bir yaklaşım Fransa'da uygulanmış ve çalışanların çalışma saatlerindeki eğitimler için normal ücretlerini, çalışma saatleri dışındaki eğitimler için ise normal ücretlerinin yarısı kadar ödeme alması öngörülmüştür. Çalışanlar bu kapsamdaki toplam eğitim sürelerini işsizlik dönemine devretme veya yeni işe başladıktan 2 yıl içerisinde kullanma hakkına sahiptir.

3.1.4. Doğrudan İşletme Desteği

Bilindiği üzere, 2008 krizi esasen bir finans krizi olarak ortaya çıkmış ve etkileri hızla reel sektöre yayılmıştır. Çünkü kriz nedeniyle yatırımcı güveni ve talep beklentileri düşerken finansal koşullar oldukça sıkışmıştır (European Commission, 2009f, s.2). Diğer bir ifadeyle, ekonomik krizin derinleşmesinde azalan finansman olanakları ve bu durumun yatırımlar üzerindeki olumsuz etkisi çok belirgindir. Burada başka bir noktanın da altının çizilmesinde fayda vardır. Nakit akışlarını güvence altına almakta zorlanan fakat büyüme potansiyelleri yüksek (yani ekonomi için gelecek vaat eden) küçük veya orta ölçekli işletmelerin krizde çok zarar görmesi kaçınılmazdır. Çünkü bir nakit sıkıntısında büyük işletmeler çeşitli alternatif çözümler üretebilirken küçük işletmeler piyasadan çekilmek zorunda kalabilir.

Yukarıda belirtilen nedenlerle birçok ülke, şirketleri desteklemek için kamu kredisi, garantiler, doğrudan sübvansiyonlar ve risk sermaye planları sunmuş veya var olan programlarını iyileştirmiştir. Bu yaklaşım özellikle finansal piyasaların sermayenin etkin yeniden tahsisinde zorlandığı ve kredilerin kısıldığı finansal krizdeki durgunlukta uygulanabilir görünmektedir (Pisani-Ferry ve van Pottelsberghe, 2009, s.6).

Avrupa Birliği'nin haksız rekabet ve sübvansiyonlardan kaçınmadaki kesin tavrı, bu tür yardımların sağlanmasının bir çerçeveye oturtularak kontrol edilmesini zorunlu kılmıştır. Bu kapsamda Avrupa Ekonomik Kurtarma Planı'nın bir parçası olarak devlet yardımlarının sağlanmasında uyulmak üzere bir Geçici Çerçeve kabul edilmiştir. Söz konusu çerçeve,

geçerlilik süresi olan Aralık 2010 yılında yürürlükten kaldırılmıştır²¹. Tüm bu iyi niyetli adımların devlet yardımlarını veya finansmanını sınırlı tutmak üzerine kurulduğu dikkate alınmalıdır. Nitekim yakın tarihteki haberlerden hatırlanacağı üzere bir anlamda Türk Hava Yolları'nın Macaristan'daki muadili olan ve 66 yıllık geçmişi ile ülke ekonomisinde önemli bir yere sahip ulusal bayrak taşıyıcısı Malev Hava Yolları, Macar devletinin finansman yükünü hem büyüklüğü hem de Avrupa Birliği'nden kaynaklanan kurallar nedeniyle karşılayamaması nedeniyle iflas etmiş ve faaliyetlerine son vermiştir²².

Avrupa'nın geneline bakıldığında, doğrudan işletme desteği paketlerinin farklılık gösterdiği görülmektedir. Örneğin, Estonya, Polonya ve Slovakya'daki destekler kredi teminatlarında yoğunlaşmaktadır. Letonya ve Litvanya düşük faizli krediler sunarken, Romanya KOBİ'leri hedefleyerek garantiler ile doğrudan hibeleri birleştirmiştir. Macaristan ve Hollanda, garanti, düşük faizli kredi ve doğrudan hibelerden oluşan bir paket sunmuştur. Macar sendikalar, şirketlerin finansal zorluklarının kesin olmayan kriterlere göre devlet makamlarınca değerlendirilmesinin yanlı olacağı iddiasıyla geri ödemesi olmayan sübvansiyon fikrine karşı çıkmış ve daha dikkatli araştırma yapılmasını talep etmiştir. Fransa ve Almanya hem düşük faizli kredi ve garantiler sağlamış hem de risk sermaye planını iyileştirmiştir. Risk sermaye planındaki bu yaklaşım Avusturya ve İtalya'da da görülmektedir.

2008 krizinin arka planı dikkate alındığında ekonomik toparlanmayı amaçlayan birçok kamu aracı doğal olarak finansal piyasalardaki koşulların iyileştirilmesini hedeflemiştir. Bununla birlikte, Fransa, İtalya, İspanya ve İsveç gibi bazı ülkeler sektörlere özel kredi garantileri, kredi imkânları veya doğrudan sübvansiyon imkânları da sunmuştur. Örneğin, durgunluktan ağır yaralar alan otomotiv sektörü özel olarak desteklenmiştir. Bilindiği üzere, otomotiv sektörü ülkemizde ve Amerika Birleşik Devletleri'nde de güçlü şekilde desteklenmiştir. Bu durumun nedenini anlamak çok da güç değildir. Zira Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın Otomotiv Sektörü Raporuna göre otomotiv sektörü, dünyanın en büyük yatırımlarının gerçekleştiği sektörlerden birisidir. Sektörde, ARGE ve üretim kapsamında 85 milyar Avroluk yatırım harcaması gerçekleştirilmekte ve yatırım yapılan ülkelerde 433 milyar Avronun üzerinde vergi geliri sağlanmaktadır. Otomotiv sektörünün 2 trilyon Avro civarında cirosu

---

²¹http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/temporary.html; Erişim Tarihi: 10.02.2014

²²<http://www.bloomberg.com/news/2012-02-03/malev-stops-flying-after-66-years-as-hungary-cuts-its-losses.html>; Erişim tarihi: 10.02.2014

bulunmaktadır. Bu ciro dünyanın ilk sıralarda yer alan sayılı büyüklükteki ülkeler arasında altıncı büyük ekonomiye karşılık gelmektedir (Otomotiv Sektörü Raporu 2013/2, 2013).

Dünya ticaretindeki olumsuz tablo doğal olarak ülkelerin ihracat faaliyetlerinin durumundan anlaşılabilir (European Commission 2009f, s.30). Bu nedenle birçok ülkede ihracat faaliyetlerini desteklemek için destek mekanizmalarını uygulamaya koymuştur. Örneğin, Danimarka'da, kamu ihracat kredi ajansı özel pazarda sunulanı kapsayan sigortayı tamamlayıcı olarak ihracat kredisi reasüransı sağlamıştır²³. Estonyalı şirketlerin ihracat faaliyetleri kredi riski garantileri, sevkiyat öncesi risk garantileri ve yatırım garantisi ile desteklenirken Lüksemburg kamu kısa dönem ihracat kredi sigortası sunmuştur²⁴. Portekiz'de Yatırım ve İstihdam Girişimi, tarım, balıkçılık ve zirai sanayide (agro-industry) ihracatı ve rekabeti desteklemek için kredi limiti yaratmayı öngörmüştür.

Şirketlerin mali durumlarını iyileştirmek için uygulamaya konulan diğer bir teşvik kurumlar vergisinin azaltılmasıdır. Bu teşvik, vergi tabanının ve vergi oranının azaltılması, şirketlerin vergi ödemelerini ertelenmesi veya vergi iadelerinin öne alınması ile sağlanmıştır. Fransız ekonomi kurtarma planı katma değer vergisinin veya araştırma vergi indirimi erken iadesini içermektedir. Benzer bir şekilde, İtalya'da 2008 yılında yürürlüğe giren Kanun Hükmünde Kararname ile düşülebilir vergilerin artırılması ve peşin ödenen vergilerin azaltılması öngörülmüştür. Bu uygulama ile ayrıca faturalama üzerinden yapılan KDV ödemelerinin ve vergi hesaplanmasındaki kazanç parametrelerinin güncellenmesi amaçlanmıştır (Torre ve Tajani, 2009)²⁵. Portekiz'de teşvikler ise 2009 yılında uygulanan yatırım için vergi indirimi ise kamu idarelerine yapılan mal ve hizmetler karşılığında miktarın 5000 Avroyu aşığı durumda KDV'nin alınmaması, KDV geri ödeme süresinin hızlandırılması ve ilk KDV geri iadesi için şirketlerden banka garantisinin istenilmemesi üzerinden sağlanmıştır. Söz konusu vergi indirimi yatırım yapılan miktarın %20'si kadar olabilmektedir.

Diğer taraftan, Romanya'da işletmelerin 2009 yılı ikinci çeyreği itibariyle yatırıma dönüştürülen karları vergiden muaf tutulurken İspanya'da istihdamı korumak için kurumlar vergisinde 3 yıl boyunca geçerli olacak %5 oranında indirim yapılmıştır. İspanya'daki bu indirim, 5 milyon avrodan az satış hacmi olan, ortalama istihdam oranı 2008 ortalaması

²³http://europa.eu/rapid/press-release_IP-09-706_en.htm?locale=en : Erişim Tarihi:01.02.2014

²⁴http://europa.eu/rapid/press-release_IP-09-603_en.htm?locale=en :Erişim Tarihi 01.02.2014

²⁵<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/12/articles/it0812029i.htm> : Erişim Tarihi: 06.01.2014

kadar veya daha fazla olan ve 25'ten az çalışanı olan şirketlere uygulanmıştır²⁶. İspanya'da uygulanan bu yöntemde, hedeflenen temel olarak kesimin kriz nedeniyle sıkıntıya düşen küçük ve orta ölçekli işletmeler olduğu görülmektedir. İsveç'te kurumlar vergisi %28'den %26,3'e indirilmiştir²⁷. Birleşik Krallıkta ise, bütün vergi türlerinin ödemeleri daha uzun süreye yayılmıştır (Glassner and Galgóczi, 2009, s.4).

Vergi indirimleri ile sağlanan tüm bu teşviklere rağmen Almanya ve Fransa'nın bir yandan birlik içerisinde sağlanamayan vergi uyumlaştırması için uğraştıkları da gözden kaçırılmamalıdır. Vergi oranları görece yüksek olan bu ülkeler, özellikle kriz nedeniyle mali yardım için başvuruda bulunan Yunanistan, Portekiz ve İrlanda gibi ülkelerde vergilerin yükseltilmesi için çeşitli girişimlerde bulunmuşlar ancak bu girişimler genel bir kabul görmemiştir (Ruding, 2012).

3.1.5. Dolaylı İşletme Destekleri

2008 yılında Avrupa Komisyonu tarafından kabul edilen Avrupa Ekonomi Kurtarma Planı'nda (European Economic Recovery Plan) amaçlanan bütçesel canlandırma tedbirlerinde, genel olarak talebin oldukça düşük seyredeceği düşünülmüş, buna karşın hükümet tüketimi ve kamu yatırımlarının aynı kalması veya artması öngörülmüştür (European Commission, 2009f, s.10). Bu yaklaşım ile temel olarak, kamu harcamalarının özel sektör açısından bir talep yaratması, bu talebin istihdamı artırması ve nihayet üretim düzeyini yükseltmesi -diğer bir ifadeyle ekonomiyi iyileştirmesi- hedeflenmiştir. Bazı ekonomik görüşlere göre bu tür adımlar uzun dönemde ekonomide bir iyileşmenin aksine daha da kötüleşmeye yol açabilir. Ancak bu tür Keynezyen müdahaleci politikalar, ekonomide kısa dönemde sağladıkları iyileşmeler ve uzun dönemde reel sektör üzerinde kalıcı olumlu etki bırakabilme potansiyelleri nedeniyle talep azalmasının görüldüğü krizlerde uygulanabilir gelmiştir. Bu kapsamda sağlanan teşvikler kamu altyapı yatırımları ve tüketim teşvikleri başlıkları altında ikiye ayrılabilir.

Birçok üye ülke, devlet kaynaklarının karayolu ve demiryolu, okullar, hastaneler ve diğer sağlık hizmeti kurumları gibi kamu altyapı yatırımları için kullanılmasını kararlaştırmıştır. Örneğin, Fransa'da sosyal konut projelerine yapılan büyük yatırımların uygun fiyatla

---

²⁶ The President's announced eleven measures to promote a new economic growth model', Spanish government, 12 May 2009 http://www.lamoncloa.gob.es/IDIOMAS/9/ActualidadHome/12052009_DebateENacion.htm :

Erişim Tarihi: 06.01.2014

²⁷ <http://www.vergidunyasi.com.tr/dergiler.php?id=5336> : Erişim tarihi 07.01.2014

konaklama imkânı sunmasının yanı sıra inşaat sektörü için bir canlandırma sağlaması düşünülmüştür. Bu kapsamda, 2009 ve 2010 yıllarında 70.000 yeni apartman inşa edilmesi öngörülmüştür.

Şirketlerin dolaylı olarak desteklenmesinin bir diğer yolu ise insanlara gelirlerini tüketici ürünlerinde harcamaları için teşvikler sunmak olmuştur. Bu, belirli ürünlerin alınmasına yönelik olarak fiyat indirimleri veya ödülleri verilerek gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Almanya, İtalya, Lüksemburg, Portekiz ve Slovakya gibi birçok ülke, otomotiv sanayisi ve onun tedarikçisi olan sanayilerin fayda gördüğü “Hurda Araç” programı başlatmış veya var olanı iyileştirmiştir. Böylece, tüketiciler belli koşulları sağlayan eski araçlarını hurdaya ayırma şartı ile yeni aracın satın alma fiyatındaki indirimden faydalanmıştır. İspanya, 31 Temmuz 2010 tarihine kadar yürürlükte kalan “Yenilikçi Araç, Ekolojik Araç” planı ile farklı bir yaklaşım geliştirmiştir. Hükümet belirli CO₂ emisyonunun altındaki araçların satın alınmasında 5 yıl vadeli ve ilk 10.000 Avro için faizsiz, 30.000 Avroya kadar ise %2,5 faiz oranı ile kredi imkânı sunmuştur. Romanya’da ise, 2008 Aralık Hükümet Kararnamesi’nde bazı özelliklere sahip yeni alınan araçların 2008 Aralıktan 2009 Aralığa kadar bir yıl vergiden muaf tutulacağı ifade edilmiştir.

Belirli ürünler için vergi indirimleri şeklinde satın alma teşvikleri de verilmiştir. İsveç hükümeti inşaat sektörünü beslemek için özel evlerde yenileme, inşaat ve bakım işlerindeki vergileri düşürmüştür. Vergi indirimi, 100.000 İsveç Kronuna (26 Haziran 2009 itibariyle 9.055 Avro) kadar olmak üzere toplam miktarının %50’si olarak belirlenmiştir. Bu miktar, bir kişi için bir yılda en fazla 50.000 İsveç Kronu vergi indirimi anlamına gelmektedir. Bu indirim ile hükümet inşaat sektöründe istihdamda 2009 yılı için 7.000 yeni iş ve 2010 yılı için 3.500 yeni işin yaratılacağını beklemiştir (Brunk, 2009)²⁸. “Eurostat Yıllık İşgücü Araştırması” sonuçları incelendiğinde İsveç’te 2009 yılında istihdamda 12.900 azalış, 2010 yılında ise 8.500 artış yaşanmıştır. Bu iki yıl birlikte değerlendirildiğinde istihdamda toplamda 4.400 azalma görülmektedir. Bu durum yapılan vergi indirim ile hedeflenen istihdama ulaşamadığını göstermektedir.

---

²⁸<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/12/articles/se0812019i.htm> : Erişim Tarihi: 07.01.2014

Diğer taraftan, turizmi desteklemek için Güney Kıbrıs İşveren ve Sanayiciler Federasyonu (OEB) havalimanı vergilerinin düşürülmesini önermiştir. OEB ayrıca inşaat sektöründe vergilerin ve harçların düşürülmesini de teklif etmiştir (Soumeli, 2009)²⁹.

3.2. İSTİHDAMI VE İSTİHDAM EDİLEBİLİRLİĞİ ARTIRMAYA YÖNELİK TEDBİRLER

İstihdamı ve istihdam edilebilirliği arttırmaya yönelik tedbirler iki grupta ele alınabilir: İşverenlere yönelik olanlar ve çalışanlara yönelik olanlar.

3.2.1. İşverenlere Yönelik teşvikler

Birçok işletme için likidite probleminde yol açan ekonomik krizde, yeni veya ilave iş yaratma konusunda istekli olan şirketler bile parasal kısıtlardan dolayı bu konuda isteksiz olabilir. Bu nedenle, birçok ülke ilave işçi istihdam eden şirketlere mali destekler açıklamış veya var olan destekleri iyileştirmiştir.

Örneğin, işverenlerin yeni işe aldıkları işçiler için ödemek zorunda olduğu ücret dışı maliyetler düşürülmüştür. Bu kapsamda birçok üye devlet, ilave işçi istihdam edenlere mali desteği arttırmış veya şirketler üzerindeki vergi yükünü hafifletmiştir. Örneğin Fransa’da, 10 çalışandan az çalışana sahip şirketler 2009 yılı içerisinde işe aldığı yeni bir işçi için ödenecek sosyal güvenlik katkısı geçici bir tedbir ile düşürülmüştür. Almanya’da ise, yeni işe alınan personel için işverenin ödeyeceği sağlık sigortası katkısı düşürülmüştür (ILO, 2009a, s.33). Diğer taraftan, Portekiz’de mikro ve küçük işletmelerdeki işverenler uzun süreli işsiz bir kişiyi istihdam etmesi durumunda 24 ay boyunca sosyal güvenlik katkılarında muaf tutulmuştur. Ayrıca, Fransa, Slovenya ve İsveç gibi bazı ülkelerde, gençler ve ilk defa iş arayanlar, yaşlı işçiler, düşük becerili insanlar ve uzun süreli işsizler gibi hassas grupların istihdamı özellikle hedeflenmiştir. İşverenlere sağlanan diğer bir teşvik ise yeni çalışmaya başlayanların ücretlerinin bir kısmının işveren yerine kamu fonları tarafından karşılanması şeklinde verilmiştir. Örneğin Bulgaristan’da, “Yeni İstihdam Beklentileri” programı özel sektörde istihdamı desteklemiştir. Benzer bir şekilde, Macar işverenler ekonomik krizden dolayı işten çıkarılmış işçileri istihdam etmeleri durumunda ücret sübvansiyonu alabilmiştir. Buna karşın, işgücü piyasası uzmanları bu tür programların etkinliğini, para kaybı olduğu

²⁹<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2009/01/articles/cy0901019i.htm> : Erişim Tarihi: 07.01.2014

gerekçesi ile sorgulamaktadır. Çünkü devlet desteği olmadan işçi istihdam edecek şirketler dahi finansal desteklerden faydalanabilmektedir (Neumann, 2008)³⁰. Diğer taraftan Birleşik Krallık'ta işveren, 6 aydan uzun süreli işsizler için yeni işçi işe almak veya işçileri eğitmek için sübvansiyon alabilmektedir (Carley, 2009)³¹. Yunanistan'da ise işverenler her yeni işe alınan için işsizlik yardımı kadar hibe alırken çalışanlar maaş almış ve sigorta haklarını korumuştur. Bununla birlikte, genç işsizleri istihdam eden şirketlere sübvansiyonlar verilmiştir. Ayrıca turizm sektöründe, mevsimsel işsizlik yardımı istihdam sübvansiyonuna çevrilmiş ve bir önceki yılın Nisan ve Mayıs ayındaki çalışan sayısını koruyan otellere sübvansiyon verilerek yeni işe alımlar desteklenmiştir (Tikos, 2009)³². İspanya'da devlet istihdamı teşvik edebilme açısından bir fon oluşturmuştur. Bu fon kapsamında, örneğin, aileye bakmakla yükümlü bir işsize istihdam sağlayan işverene 1500 Avro ödenmektedir. Başka bir teşvik mekanizması ise iş arayan bir kişiye istihdam sağlandığında, söz konusu çalışanın olası üç yıllık işsizlik ödemesi işverenin yükümlü olduğu prim ödemelerine sayılabilmektedir (TISK, 2009).

3.2.2. Çalışanlara Yönelik Teşvikler

Çalışanlara yönelik teşvikler, bir yandan işsizlerin yeteneklerini artırmaya ve onlara iş bulmalarını kolaylaştırmaya diğer yandan ise kendi işini kurup serbest çalışma düşüncesi olanları bu zorlu süreçte desteklemeye yönelik olarak uygulanmıştır.

3.2.2.1. Serbest Çalışmanın Desteklenmesi

İstihdam oluşturmaya yönelik çalışmalar, girişimci insanların faaliyet göstereceği serbest meslek alanlarını da kapsar. Ekonomik krizde kapanan iş yerleri, işten çıkarma ya da düşük ücret politikası bazı çalışanları girişimciliğe iterek serbest meslek alanlarına yöneltecektir. Bu tür çalışanların artması, hükümetleri onlara risklere karşı güvenli bir ortam sağlamaya ve destek sağlamaya iter. Böylelikle hem bir çalışan korunmuş olur hem de yapılan girişimciliğin meyvesi daha fazla istihdam şeklinde ortaya çıkar.

Bu çerçevede sağlanan teşviklerin başında, kendi işini kuracak kişilere gerekli danışmanlık ve eğitim hizmetlerinin verilmesi gelmektedir. Örneğin İngiltere'de kendi işini kuracak kişilere

³⁰<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/12/articles/hu0812029i.htm> Erişim Tarihi: 12.01.2014

³¹<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2009/02/articles/UK0902029I.htm> Erişim Tarihi: 12.01.2014

³²<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2009/05/articles/gr0905079i.htm> : Erişim 08.01.2014

ücretsiz danışmanlık sağlanması ve ilk birkaç ay ticaret masraflarının karşılanması öngörülmüştür (Neumann, 2009)³³. Diğer taraftan Bulgaristan’da anti-kriz paketinde yaklaşık 150.000 kişiye eğitim verilmesi buna karşılık yaklaşık 10.000 kişinin kendi işini kurması hedeflenmiştir (Tomev, 2009)³⁴.

Özellikle durgunluğun yaşandığı ekonomilerde meydana gelen kredi daralması nedeniyle yeni iş kuracak girişimcilerin önündeki en büyük engellerden biri sermaye ihtiyacı olmuştur. Bu nedenle birçok ülke (Avusturya, Litvanya, Portekiz ve İngiltere gibi) yeni kurulan işler için teşvik mekanizmaları ortaya koydular ya da mevcut programların kapsamını genişlettiler (Carley, 2009³⁵; European Commission, 2009g). Estonya’da yeni iş kuranlar için veya gelişime ve büyümeye açık küçük işletmeler için, özellikle teknolojik üretime yönelik sektörler için ESF tarafından fonlanan ve Girişimciliği Destekleme Kurumu (EAS)³⁶ tarafından yönetilen hibeler bulunmaktadır. Fransa’da ise farklı bir yaklaşım sergilenmektedir. Ekonomi, Endüstri ve İstihdam Bakanlığınca iş kuracak olan iş arayan insanlara 6 aylık işsizlik ödenekleri peşin olarak verilerek ilk sermaye sağlanmakta ve hala söz konusu işe devam ediliyorsa geri kalan 6 aylık ödeme de yapılmaktadır.

Kendi işini kuran çalışanlar için diğer bir önemli zorluk ise vergi ve sosyal güvenlik sistemlerinin getirdiği mali yüküdür. Dolayısıyla, sosyal güvenlik ödemelerini azaltmanın veya ertelemenin mümkün olduğu Çek Cumhuriyeti, Slovakya ve İsveç gibi ülkeler vardır. Ayrıca Fransa’da yeni iş kuranlar için profesyonel vergiler ve KDV gibi ödemeler için muafiyet sağlanmakla birlikte düşük gelirliler için vergi ödemesi ve sosyal güvenlik ödemesi gibi kolaylıklar sağlanmaktadır.

3.2.2.2. İş Danışmanlığı ve Kariyer Rehberliği

İşgücü piyasasında arz ile talebi bir araya getirmek için en etkili araçlardan biri iş eşleştirme, danışmanlık ve kariyer rehberlik hizmetlerinin sunulmasıdır. Bu tür faaliyetler hem iş arayanları hem de çalışan arayan şirketleri hedeflemektedir. Bu hizmetler, ekonomik kriz dönemlerinde işgücü açısından daha çok önem kazanmaktadır.

³³ <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/12/articles/hu0812029i.htm> Erişim Tarihi: 12.01.2014

³⁴ <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/12/articles/bg0812039i.htm> : Erişim tarihi: 10.01.2014

³⁵ <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2009/02/articles/UK0902029I.htm> Erişim Tarihi: 12.01.2014

³⁶ EAS: Etteõtluse Arendamise Sihtasutus

Birçok durumda, girişimler durgunluktan en ağır şekilde etkilenen belirli ekonomik sektörlere veya bireylere odaklanmıştır. Örneğin Birleşik Krallık'ta, işsizlik politikasının odak noktalarından bir tanesi 25 yaşın altındaki eğitimde ve istihdamda yer almayan gençler ile 6 ay ve daha fazla işsiz kişiler olmuştur (Broughton, 2009; Carley, 2009)³⁷. Güney Kıbrıs istihdam politikalarını AB vatandaşı olmayanlar hakkında yeniden değerlendirmiştir. İrlanda'da, Bütünleşme ve Topluluktan sorumlu Devlet Bakanı ile Eğitim ve İstihdam Kurumu göçmen işçiler arasındaki işsizlikteki keskin artışı tartışmıştır. İtalya'da, Kasım 2008'de "Welfarma" projesi açıklanmıştır (Galetto, 2009)³⁸. Bu proje kapsamında sosyal taraflar ve hükümet; ecza sanayinde işten çıkarılmış işçileri yönlendirme, yeniden eğitime ve yeni işe yerleştirme için birlikte hareke edeceklerine dair niyetlerini açıklamıştır. Girişim aynı veya benzer sanayilerde veya diğer ekonomik sektörlerde iş bulma yardımı içerirken yeni işletme kurmaya da destek vermektedir. Bu çerçevede, kriz döneminde sunulan ve bu başlık altında sıralanabilecek teşvikler şöyledir:

3.2.2.3. İstihdam Hizmetlerinin Geliştirilmesi

Birçok ülke Kamu İstihdam Hizmetlerini (KİH) işsizlerde önemli artışların görüldüğü işgücü piyasasının özel ihtiyaçlarına uygun olarak uyarlamaya çalışmıştır. Bu girişim, Almanya, İspanya ve Birleşik Krallık 'da olduğu gibi ilave KİH çalışanı işe almak, var olan personeli eğitmek, danışmanlık sıklığını arttırmak (Finlandiya'da olduğu gibi) veya hizmetleri yeniden yapılandırmayı kapsamaktadır. Örneğin, Fransa'da KİH, sosyal yardımlaşma ajansı ile birleştirilmiştir. Bu birleşme krize özel olarak gerçekleştirilmese de işsiz insanların danışmanlık hizmetleri ve iş etkinleştirme tedbirleri ile irtibatının olmasına yardımcı olduğu değerlendirilmektedir. Lüksemburg'da Ulusal İstihdam İdaresi'nin (ADEM) faaliyetleri işe alım ve yerleştirme alanında özel hizmet sunucularının faaliyetleri ile özellikle "geçici çalışma"ya odaklanılarak ilişkilendirilmiştir. Bu işbirliği, 2009 Ocak ayında başlatılan işsizlerin işgücü piyasasına sürdürülebilir entegrasyonunu amaçlayan "Indura" olarak bilinen kamu-özel ortaklık projesi çerçevesinde koordine edilmiştir (Włodarski, 2009)³⁹. Diğer taraftan Hollanda hükümeti, sosyal tarafların güçlü desteği ile şirketler, sendikalar ve iş bulma kuruluşları arasında işbirliğini teşvik etmek için 30 tane mobilite (hareketlilik) merkezi

³⁷<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/12/articles/uk0812039i.htm>

<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2009/02/articles/UK0902029i.htm>: Erişim Tarihi 12.01.2014

³⁸<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/12/articles/it0812019i.htm> : Erişim Tarihi 13.01.2014

³⁹<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2009/02/articles/lu0902019i.htm> :Erişim Tarihi 13.01.2014

kurmaya karar vermiştir (Grünell, 2009)⁴⁰. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ise, bu alandaki hizmetlerin devlet idaresi altındaki İstihdam Hizmetleri ile sınırlı olmadığını göstermiştir. Güney Kıbrıs İnşaat, Ahşap, Maden ve Genel İşçiler Sendikası kendi istihdam bürosunu sendikacı ve işveren arasında günlük irtibat kurma temelinde daha da geliştirmiştir.

3.2.2.4. İş Eşleştirme ve İstihdam Rehberliği

Birçok üye devlet işsiz insanları iş bulma konusunda destekleyecek faaliyetleri arttırmıştır. Bunu, aktif bir şekilde işlerdeki boş kontenjanları aramak ve bunları uygun adaylarla eşleştirerek iş arayanlara tavsiye ve danışmanlık sunarak, hatta onlar için iş başvurusu hazırlayarak yapmıştır. İsveç'te işsiz insanlar için bireyselleştirilmiş koçluğa (Brunk, 2009)⁴¹ önem verirken Birleşik Krallık'da devlet kaynaklı "Jobcentre Plus" olarak bilinen bir program açıklanmıştır. Bu program, iş arayanlara birebir destek ve onların ihtiyaçlarına göre uyarlanmış eğitimler sunmaktadır (Broughton,2009)⁴².

Bulgaristan'da, "Yeni İstihdam Beklentileri" isimli ulusal program işten çıkarılmış kişilere istihdam rehberliği, danışmanlık, mesleki yönlendirme, yeniden vasıflandırma ve özel sektörde sübvansede edilmiş istihdam içeren bir hizmet paketi sunulmaktadır. Bu program "İstihdam için Ulusal Eylem Planı"nın bir parçasıdır.

3.2.2.5. İşsiz İnsanların Yeniden Eğitilmesi

Üye ülkelerde yaygın olarak kullanılan diğer bir destek mekanizması ise krizden dolayı işsiz kalan insanları gelecekteki iş fırsatlarına hazırlamaktır. Bu kapsamda temel olarak işsizlerin yeniden vasıflandırılarak daha önce çalışmadıkları iş sahalarında istihdam edilebilmeleri sağlanmaktadır.

Bu kapsamda bazı ülkeler, işsiz insanları kendilerine en uygun eğitimi veya eğitim tedbirini bulmaları konusunda yönlendirecek yeni araçlar açıklamış ve var olanları iyileştirmiştir. Örneğin Estonya hükümeti, iş arayanlar için belirli bir miktar para, kurs listesi, mekân ve eğitim programının yer aldığı özel kartlar çıkarmayı planlamıştır. Diğer taraftan birçok ülke,

⁴⁰<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2009/01/articles/nl0901049i.htm> : Erişim tarihi: 14.01.2014

⁴¹<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/12/articles/se0812019i.htm> : Erişim tarihi: 16.01.2014

⁴²<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/12/articles/uk0812039i.htm> :Erişim tarihi: 12.01.2014

işsizlere yönelik eğitim programlarına ayrılan fonları artırma yoluna gitmiştir. Örneğin İtalya bir istihdam ve eğitim fonu kurarken, Lüksemburg maliyeti mevcut istihdam fonundan karşılan ve katılımcıların yeteneklerini artırmaya yönelik teknik ve/veya sosyal eğitim programlarını içeren bir proje başlatmıştır. Bu proje kapsamında katılımcılara ayrıca kendi işlerini kurabilmelerine yönelik eğitimler de verilmektedir.

İşsizlere yönelik eğitimler devletlerin kendi verdikleri eğitim programları ile sınırlı kalmamıştır. Bazı ülkeler ayrıca, işsizlere katıldıkları eğitim programlarının maliyetlerinin karşılanmasına yönelik olarak mali destek sağlamıştır. Örneğin Polonya'da eğer kişi bir eğitime kendi isteğiyle katılırsa maliyetin bir kısmının, istihdam ofisinin isteği üzerine katılırsa tamamının yerel idareler tarafından karşılanmasını öngören bir düzenleme yapılmıştır

Durgunluk nedeniyle işsiz kalıp da bir (yeniden) eğitime katılanlara sağlanan teşvikler kapsamında ayrıca ek gelir desteği imkânı da vardır. Örneğin Fransa'da boşa çıkan ve bir şirkette eğitim almakta veya stajyerlik yapmakta olanlara bir yıl boyunca brüt gelirlerinin % 80'nini almalarını sağlayan imkânlar sunulmaktadır. Diğer taraftan Birleşik Krallık'ta 25 yaş altındaki işsizlere eğitimlere katılmaları halinde bir yıl boyunca mevcut gelirleri üzerine ek ödeme yapılmaktadır.

Bu kapsamda sağlanan teşviklere genel olarak bakıldığında ülkelerin farklı hedef grupları belirledikleri görülmektedir. Örneğin Almanya 25 yaş üstü niteliksiz işsizlere; İrlanda inşaat işçilerine (binalarda yeşil teknolojiler ve enerji sınıflandırması yapmak üzere); Finlandiya, Fransa ve Hollanda ise genç işsizlere öncelik vermektedir. Diğer taraftan İspanya üniversite derecesi olan işsizlerin ücretsiz yüksek lisans yapabilmeleri için devlet üniversitelerine ek kaynak aktarmayı öngörmüştür.

3.2.2.6. Dolaşım Teşvikleri

Yüksek seviyede iş kaybı eşliğinde yaşanan durgunluk zamanlarında bile, işgücü piyasasında bazı boşluklar coğrafi koşullarda yaşanan arz ve talebin birbirini karşılamaması nedeniyle doldurulmamaktadır. İşçilerin günlük olarak evden işe gitmeleri veya kalıcı olarak ikamet ettikleri yerleri değiştirmeleri için teşvik vermek işgücü piyasasını geliştirmek için bir başka yöntemdir.

Örneğin Belçika’da işçilerin iş imkânlarını bulabilecekleri yerlere taşınmaları için vergi teşvikleri uygulanmaktadır (ETUI, 2008). Slovakya’da ise işçilerin yaşadıkları yer dışında başka yerlerde yolculuk yaparak çalışmalarını halinde, işçilere seyahat ve/veya konaklama harcırahları verilmektedir. Örneğin Mart 2009 itibari ile böyle gidiş-geliş yapan işçilere ödenen teşvik yolun uzunluğuna bağlı olarak yaklaşık % 37-88 oranında artmıştır. Keza Haziran 2009’da Litvanya’da yapılan kanun değişikliği ile seyahat ücreti maaşının %20’sini aşanlara bir destek geliştirilmiştir.

Ayrıca, sınır ötesi çalışan işçiler için, durgunluk döneminde iş kaybına uğramaları halinde kendi ülkelerine dönmeleri için bir geri dönüş harcırahı verilmektedir. Örneğin, Şubat 2009’da Çek Cumhuriyeti’nde “Gönüllü dönüş” adında bir program bu uygulama için geliştirilmiş, geri dönmek isteyen yabancı işçilere yol masrafı yanında 500 Avro gibi bir ilave bedel ödenmiştir.

3.3. GELİR DESTEKLERİ

3.3.1. İşsizlik Yardımı

Temelleri ilk olarak Büyük Britanya hükümetinin 1911 tarihli Milli Sigorta Yasasına dayanan (Wolman,1922) işsizlik yardımı (ödeneği), işsiz kalan çalışanların sosyal refah seviyelerinde minimum seviyede düşüş olmasını hedefleyen bir ödeme/sigorta sistemidir.

İşgücü piyasasından uzaklaşan çalışanları korumak ve ekonomik olarak zarar görmelerini engellemek amacıyla işsizlik yardımı çerçevesinde mevcut mevzuatta düzenlemelere gitmek ve koşulları esnekletmek/gevşetmek alınabilecek önemli tedbirlerdir. OECD anketine katılan 19 AB ülkesinin neredeyse yarıya yakını (10 ülke⁴³) işini kaybedenlere ödenen gelirleri, işsizlik yardımı miktarlarını yükseltmek veya daha önce bu kapsam dışında kalanları da dâhil etmek yoluyla artırmışlardır. Bazı ülkeler işini kaybedenlere sosyal yardımlar, eğitim harçlığı, barınma desteği veya sağlık sigortası şeklinde destekler sağlamışlardır.

İşsiz kalan bir çalışanın işsizlik yardımından faydalanabilmesi uygulamada bazı koşullara bağlanmıştır. Bu koşullar arasında çalışanın iş arayıp aramaması veya bazı limitler içinde yer

---

⁴³ Belçika, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, Fransa, Yunanistan, İtalya, Polonya, Portekiz, İspanya, İsveç

alıp almaması gibi ön koşullar sıralanabilmektedir (Venn, 2012). Ekonomik kriz anında ülkeler bu koşullarda gevşetme yoluna gitmişlerdir.

Örneğin Fransa’da devlet işsizlik ödeneğinden faydalanmaya yönelik sınırlamalarda gevşetme yoluna gitmiştir. Yeni düzenleme ile bir işçinin ödeneklerden faydalanabilmesi için geçmiş 28 ay içinde dört ay boyunca işsizlik ödemesi yapmış olması gerekmektedir. Bu uygunluk kriterini sağlayan işçiler iki yıl boyunca geçmiş 28 ay boyunca çalışmış oldukları her bir gün için bir günlük ödenek hakkına sahip olmaktadır. Eğer mevzu bahis şahıs 50 yaşının üzerinde ise ödeme süresi üç yıla kadar çıkabilmektedir. Kurallardaki bu değişiklikler 2010 sonuna kadar geçerli kılınmıştır. Bununla birlikte, yeterli işsizlik ödemesi yapamayan ve iş arayan gençlere bir defalığına 500 Avro ödeme yapılmaktadır. Finlandiya’da da benzer bir uygulamaya gidilmiştir. Bu ülkede, uygunluk kriterini sağlama açısından, önceki 28 ayda 10 ay boyunca çalışma gerektiren zorunlu süre yeni düzenleme ile 8 aya indirilmiştir.

İtalya’da hükümet CIG kapsamı dışındaki şirketlerde çalışan işçiler için işsizlik ödeneklerinden faydalanmayı 90 güne çıkarmıştır. Bu imkân 2009-2011 yılları arasında denemek için stajyerlere de uygulanmıştır. Bu uygulama her iki tarafın ödemelerin %20’sini karşılaması koşuluyla mümkün kılınmıştır. Ayrıca hükümet 15 kişiye kadar işçi çalıştıran şirketlerde işini kaybedenlere hareketlilik listelerinde veya emre amade çalışan listelerinde yer almayı talep edebilme hakkı tanımıştır. Ayrıca proje bazlı çalışan işçiler, projelerini tamamlayıp gerekli koşulları sağladıklarında bir defaya mahsus ücret alabilmektedir.

İsveç’te işsizlik yardımından faydalanabilmek için yararlanmadan evvelki çalışma süresi 1 Temmuz 2009 itibariyle 6 ay olarak belirlenmiştir. Çek Cumhuriyeti’nde ise iflas hakkındaki yasal düzenleme değiştirilerek iflas sürecindeki şirketlerde çalışanların alacağı ücretler bankalar gibi alacaklıların tahsilatlarından daha öncelikli hale getirilmiştir.

Buna karşılık az sayıda ülke ters istikamette olarak işsizlik yardımından faydalanmayı güçleştirici tedbirler almıştır. Bu ülkelere uzun dönemli işsizlerin refah ödemelerini kısıtlayan Macaristan örnek olarak verilebilir.

İşsizlik yardımının yapıldığı ülkelerde bu yardımların miktarları da genelde işsizlere destek olacak şekilde belirlenmiştir. Örneğin Çek Cumhuriyeti’nde ilk aylarda işsizlik ödeneğinin %130’unu alan başvuru sahibi, daha sonraki aylarda %70’ini alabilmektedir.

Estonya'da 1 Temmuz 2009'da yürürlüğe sokulan düzenleme ile işsiz kalan çalışan eskiden son maaşının %50'si kadar işsizlik ödeneği alabilmekte iken bu oran %70'e çıkarılmıştır (ETUI, 2009). Uygulamalarda dikkate alınan önemli husus ise işsizlerin iş aramaktan vazgeçmesinin de engellenmesidir.

İrlanda'da 20 yaşının altındaki genç iş arayanlarının ödemeleri haftalık 100 Avroya düşürülmüştür. Genelde konuyla alakalı sivil toplum örgütleri ödeme miktarlarının artırılması yönündeki fikirleri desteklemektedirler. Örneğin Yunanistan, Romanya, Slovenya gibi ülkelerde sendikalar ödenek miktarlarının artırılması yönünde taleplerde bulunmuşlardır (Chivu, 2009; Skledar, 2009)⁴⁴.

Öte yandan fazla verilebilecek işsizlik ödeneği işsizliği artırıcı yönde etkiye bulunabilmektedir. Fredriksson ve Söderström (2008) yaptıkları çalışma ile bu tezi destekler kanıtlar ortaya koymuşlardır. Bu noktada ülkeler dengeli bir ödenek miktarı belirlemek durumundadırlar.

İşsizlik yardımı süresinin revize edilmesi de bir başka önemli tedbir yöntemidir. Letonya'da 1 Temmuz 2009 itibariyle yardım süresi 9 aya çıkartılmıştır. Polonya'da 12 ile 18 aya çıkarılan süre içinde iş bulma ofisinden gelen iş teklifini kabul etmeyen işsizler bu hakkı kaybetmektedirler. Bu kişiler işi ilk reddettiklerinde 120 gün, ikincisinde 180 gün ve üçüncüsünde 270 gün boyunca işsiz statüsünden çıkarılmaktadır (Sula, 2008)⁴⁵. Romanya'da ise yararlanma süresi üç ay daha arttırılmıştır.

Keza, yardımın miktarı gibi yardımın süresinin de kontrol altına alınması gerekmektedir. Kriz döneminde işsizlik ödeneklerinde yapılan cömert gevşetmelerin ile cömertliklerin incelendiği ve Estonya uygulamalarının ele alındığı bir makalede yüksek miktarda veya uzun süre boyunca ödenen işsizlik yardımlarının iş bulma noktasında olumsuz etkiler yaptığını ortaya koymaktadır (Lauringson, 2011).

---

⁴⁴<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2009/01/articles/ro0901039i.htm> : Erişim tarihi 17.01.2014

<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2009/04/articles/si0904019i.htm> : Erişim Tarihi 18.01.2014

⁴⁵<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/07/articles/pl0807019i.htm>: Erişim Tarihi 21.01.2014

3.3.2. Diğer Gelir Destekleme Araçları

AB üyesi bazı ülkeler ekonomik krizin ortaya koymuş olduğu zorluklar ile baş edebilmek için erken emeklilik ve bununla ilişkili bazı destek çalışmalarına yönelmiştir. Bu konuda ülkeler arasında farklı farklı yaklaşımlar göze çarpmaktadır. Örneğin, Kıbrıs Rum Kesimi, Danimarka, Polonya ve Birleşik Krallık gibi yaşlı insanların büyük oranda krizden etkilenmedikleri ülkede emeklilik koşullarının değiştirilmesi yönünde bir inisiyatif alınmamıştır. Buna karşılık Macaristan, Lüksemburg, Letonya ve Romanya gibi ülkelerde yaşlı işçiler resesyonun negatif etkilerinden yoğun bir şekilde etkilenmiş, bu ülkelerde erken emeklilik sıklıkla yaşanmıştır. Bununla ilgili olarak İtalya'da emeklilik süresine beş yıl kadar kalan kişilerin emekli olana kadar maaşlarının %70'i kadarını alabilmelerine imkân sağlamaları açısından bir fon oluşturulmuştur. Henüz gerçekleştirilmemesine rağmen, 2008'de Macaristan Sosyal İşler ve İş Bakanlığı erken emeklilik sistemine ilişkin bir taslak hazırlamıştır.

Hükümetler bunların yanı sıra çocuk yardımı, mesken (aile) yardımı ve öğrenci yardımı gibi tedbirler üzerinde de durmuştur. Almanya'da çocuk sahiplerine bir defaya mahsus olmak üzere 100 € ödeme yapılmıştır. Bulgaristan düşük gelirlere artan ısınma bedellerine karşılık bir kez olmak üzere ödemedeki bulunmuştur. Çek Cumhuriyeti'nde konut kredi taksiti olup maaşlarını kaybedenler için geçici bir yardım yapılması planlanmıştır. Fransa'da ise refah yardımına ek olarak kredi faizlerinde meydana gelen iki kat artışı karşılayıcı desteklerde bulunulmuştur (Robin, 2009)⁴⁶. Bununla birlikte Fransa'da Aktif Dayanışma Ödeneği adı altında 3,8 milyon civarında aileye aile başı 200 Avro ödenmesini sağlayacak bir proje planlanmıştır. Polonya'da ve Portekiz'de konut kredisi ödemelerinde zorluk çekenlere finansal yardım sağlanmaktadır. Portekiz'de ayrıca emeklilerden milli asgari ücretin altında kazanan emekliler için bir ilaç yardımı bulunmakta olup öğrenci okutanlar için de bir destek mekanizması bulunmaktadır.

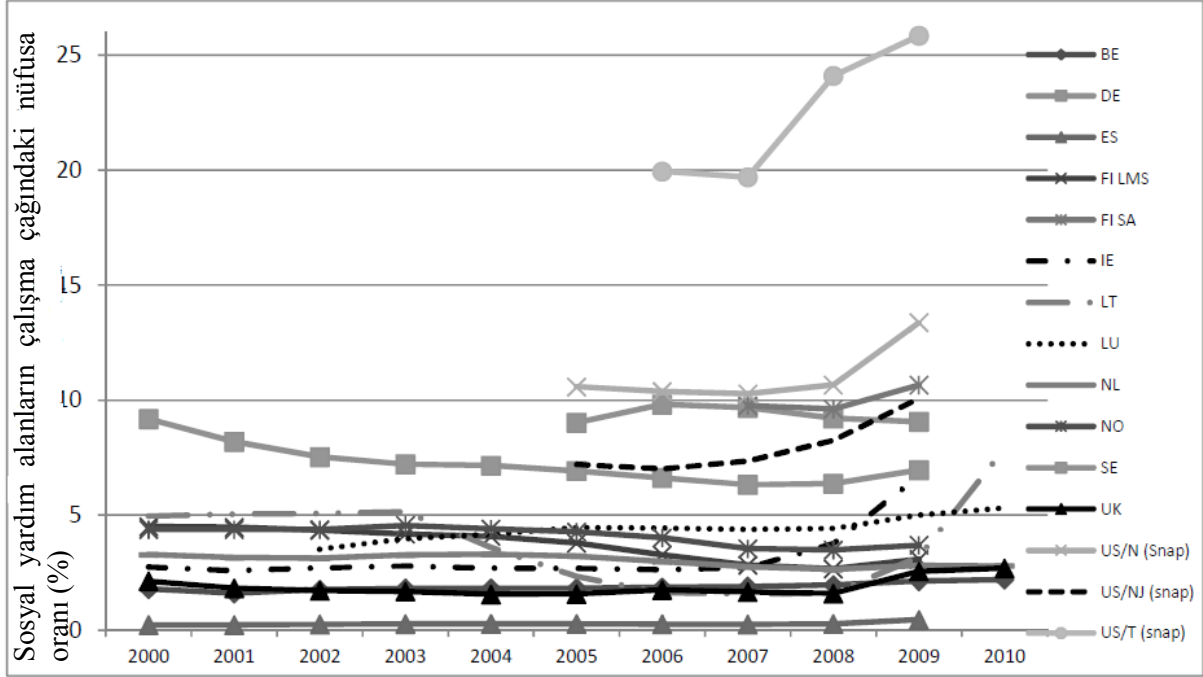
3.4. GENEL DEĞERLENDİRME

Bu bölümde, AB üyelerinin haricindeki ülkeler de dikkate alınarak krizin etkilerini azaltmaya yönelik alınan tedbirlerin, bireylerin refah kayıpları da dikkate alınarak, genel bir değerlendirmesi sunulmaktadır. Yaşanan ekonomik kriz özellikle alt gelir grubu çalışanlarda, yaşlı işçilerde ve iş kaybına uğrayan kişilerde refahın azalması yönünde etkide bulunmuştur.

⁴⁶<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2009/03/articles/fr0903029i.htm> :Erişim Tarihi:22.01.2014

Aşağıda yer alan grafikte bu etkilerin ülkeler bazında dağılımı gösterilmektedir. Şekil 3'ten de anlaşılacağı üzere kriz döneminde sosyal yardıma muhtaç aile sayısı önemli bir artış göstermektedir

Şekil 3 2000-2010 yılları arasında çalışma çağındaki nüfus içinde sosyal yardım alanlar⁴⁷ (Marchal ve Van Mechelen, 2011)

Ayrıca krizin etkileri ile gelir seviyeleri etkilenen aileler ve özellikle çocuklar, bu durumundan büyük oranlarda etkilenmişlerdir. Eurochild tarafından 2012 yılı sonunda hazırlanan raporda çocukların ve gençlerin barınma, giyinme, eğitim, sağlık vb. temel alanlarda yaşanan ekonomik kriz nedeniyle karşılaştıkları problemler ile fakirlik konusuna dikkat çekilmiştir (Ruxton, 2012). Keza AGE Platform Europe tarafından hazırlanan benzer bir raporda krizin yaşlılar üzerinde maddi kayıp anlamında büyük etkiler oluşturduğu vurgulanmaktadır.

Yukarıdaki bölümlerde de değinilen işgücü piyasasının kriz sonrası dönem için korumaya yönelik tedbirler Tablo 5'te olduğu gibi özetlenebilir (AGE Platform Europe, 2012).

⁴⁷ LMS: İşgücü piyasası sübvansiyonları, SA: Sosyal yardım, N: Nebraska, NJ: New Jersey, T: Teksas; BE: Belçika, DE: Almanya, ES: İspanya, IE: İrlanda, LT: Litvanya, LU: Lüksemburg, NL: Hollanda, NO: Norveç, SE: İsveç, UK: Birleşik Krallık

Tablo 5 İşgücü piyasasının kriz sonrası dönem için korumaya yönelik tedbirler

AMAÇ	İşgücü piyasası politika çeşitleri
İşgücü talebinin korunmasına yönelik tedbirler İnsanların mevcut işlerini koruması Yeni iş alanlarının oluşturulması	İş paylaşırma, iş sürecinde eğitim vs. İş/maaş sübvansiyonları, umuma yönelik iş programları vs.
İşsizlerin ve yetersiz seviyede çalıştırılan çalışanların iş bulma kabiliyetlerinin artırılması	İş arama destekleri, iş deneyimi ve staj programları, eğitim, girişimcilik teşvikleri vs.
Gelir desteğinin sağlanması	İşsizlik yardımları, sosyal destek, diğer sosyal güvenlik tedbirleri
Görece zayıf olanların (çocuklar, gençler, kadınlar, yaşlılar vs.) korunması	Yukarıda yer alan politikalarda zayıf olanlara öncelik tanınması

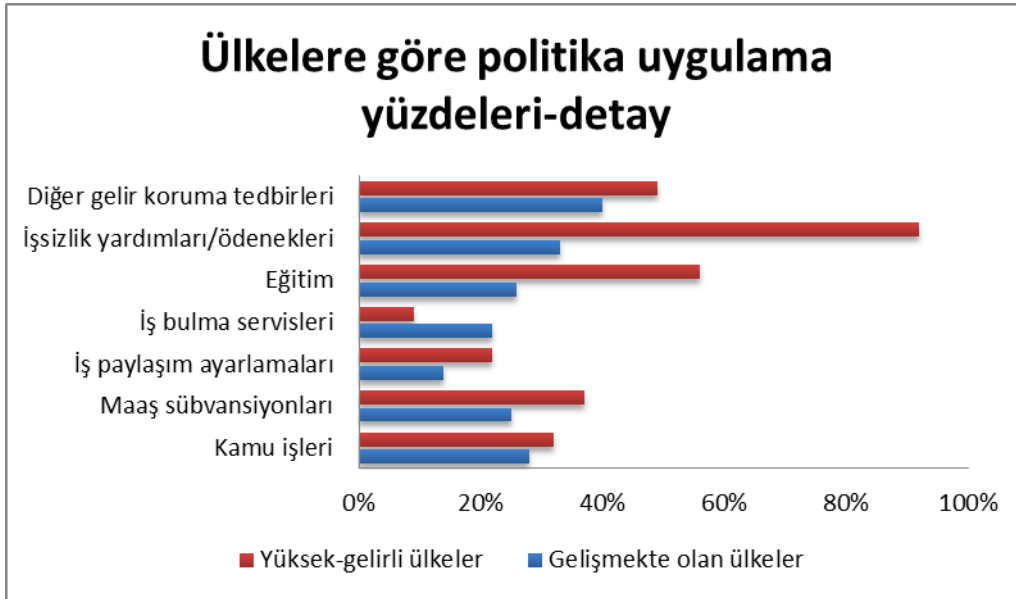
Sosyal devlet olmanın gereğini yerine getirmek durumunda olan ülkeler krizin etkilerini en aza indirmek için önceki bölümlerde yer alan tedbirlere başvurmuşlardır. Ülkelerin 2008 krizi sonrası aldığı tedbirlere yönelik gerçekleştirmeler, Dünya Bankası bünyesinde hazırlanan “Working through the crisis: jobs and policies in developing countries during the great recession” raporunda etraflıca ele alınmıştır. Söz konusu raporda 52 alt ve orta seviye gelire sahip ülke ile 22 yüksek gelirli ülkenin karşılaştırılması yapılmıştır. Yapılan incelemede, düşük ve orta seviye gelire sahip ülkelerin % 40’nın, OECD mensubu ülkelerin ise yarısının en az bir tedbir mekanizmasını işlettiği görülmektedir (Banerji vd., 2013). Konuya ilişkin detayları Şekil 4 ve Şekil 5’te yer alan grafiklerde gösterilmektedir.

Şekil 4 Ükelere göre politika uygulama yüzdeleri, 2008-2009 (Banerji vd., 2013)

Şekil 5 Ükelere göre politika alt grup uygulama yüzdeleri, 2008-2009 (Banerji vd., 2013)

Ükelerin söz konusu tedbirleri uygulamadaki motivasyonlarını gözlemleyebilmek açısından, yapılan harcamaların GSYİH'ye oranı da bilgilendirici mahiyette olacaktır. Konuya ilişkin, söz konusu Dünya Bankası raporunda tedbir harcamalarının GSYİH'e oranına ilişkin veriler şekil 6 ve şekil 7'de sunulmaktadır.

Şekil 6 Politika kategorilerine göre tedbir harcamalarının ülke GSYİH'lere oranları (Banerji vd., 2013)

Şekil 7 Politika alt kırımlarına göre tedbir harcamalarının ülke GSYİH'lere oranları (Banerji vd., 2013)

Yukarıdaki 4 şekilde yer alan grafikler birlikte değerlendirildiğinde yüksek gelirli ülkelerde özellikle gelir destekleme mekanizmaları ve sosyal güvenlik tedbirlerine önem verildiği görülmektedir. Bu bağlamda, yoğun bir şekilde yüksek gelirli ülkelerde işsizlik yardımlarının artırıldığı ortaya çıkmaktadır. Keza istihdam servislerinin (iş bulma araçları) yüksek gelirli ülkelerde daha da desteklendiği değerlendirilmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRKİYE'DE İŞGÜCÜNE YÖNELİK TEDBİRLER

Türkiye’de etkileri 2008’in son çeyreği ve 2009’un ilk yarısına yayılmış olan ekonomik krizin işgücü üzerindeki etkilerini azaltmaya yönelik bir seri teşvik paketini uygulamaya konulmuştur. Küresel kriz karşısında Türkiye’nin tepkisi daha çok vergi indirimleri ile yatırım ve istihdamı teşvik edecek desteklemelere dayanmıştır. Krizin etkisini en çok hissedildiği dönemde işgücüne yönelik olduğu kabul edilebilecek tedbirler incelendiğinde, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının (ÇSGB) ve özellikle İŞKUR’un faaliyetlerini ilgilendiren üç temel yasal düzenlemenin öne çıktığı görülmektedir. Bunlardan birincisi ve en temel olanı, 15.05.2008 tarihli 5763 sayılı Yasayla getirilen ve kamuoyunda İstihdam Paketi olarak anılan düzenlemelerdir. İkincisi, 18.02.2009 tarihinde 5838 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile getirilen düzenlemelerdir. Üçüncüsü ise, 11.08.2009 tarihinde kabul edilen 5921 sayılı Kanunla İşsizlik Sigortası, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda yapılan değişikliklerdir. İlk yapılan yasal düzenleme, ekonomik kriz karşısında önlem alınmasından ziyade, işgücü piyasasının geçmişten gelen sorunlarının çözümüne yönelik tedbirler içermiştir. Açıklanan paket doğrudan krizin etkilerini azaltmak amacıyla hazırlanmış olmamasına karşın alınan tedbirlerin içeriği itibariyle krizin etkisini azaltmaya katkıda bulunmuş tedbirlerdir. İlk paketten sonra çıkarılan kanunlar ile alınmaya çalışılan tedbirlerin açıklanma dönemi de göz önünde bulundurulduğunda krize karşı özellikle alınmış tedbirler olduğu görülecektir. Temel üç kanun düzenlenmesinin yanı sıra Bakanlar Kurulu kararları ile de ilave tedbirlerin alındığı görülmüştür. Bu bölümde söz konusu dönemde Türkiye’de alınan tedbirler ve bazı uygulamalar içerikleri itibariyle birkaç grupta toplanarak incelenmiştir:

- Var olan istihdamı korumaya yönelik tedbirler
- İstihdamı arttırmaya yönelik tedbirler
- İstihdam edilebilirliği veya Kamu İstihdam Hizmetlerinin Kalitesini arttırmaya yönelik tedbirler
- Gelir yardımı tedbirleri

4.1. VAR OLAN İSTİHDAMI KORUMAYA YÖNELİK TEDBİRLER

Türkiye’de krizin etkisini minimize edebilecek tedbirler arasında var olan istihdamda düşüşlerin yaşanmasını engellemeye yardımcı olacak tedbirler yer almıştır. Var olan istihdamın sürdürülmesine imkân sağlaması düşünülen söz konusu tedbirler izlenen yol bakımından gruplandırılmıştır. Bu tedbirler, kısa çalışmanın desteklenmesi; doğrudan işletme desteği ve dolaylı işletme desteği olarak gruplanabilecek tedbirler alınmıştır.

4.1.1. Kısa Çalışmanın Desteklenmesi

Kısa çalışmayı düzenleyen kanun hükümlerine göre; sigortalı sayılan kişileri hizmet akdine tabi olarak çalıştıran işverenin, genel ekonomik kriz veya zorlayıcı sebeplerle işyerindeki haftalık çalışma sürelerini geçici olarak önemli ölçüde azaltması veya işyerinde faaliyeti tamamen veya kısmen geçici olarak durdurması halinde işçilere kısa çalışma ödeneği ödenmektedir (İŞKUR, 2009, s.76). Gelir desteği sağlama amacı olan bu uygulama kriz dönemleri ile deprem, yangın, sel gibi afet durumlarından etkilenen işyerlerinin, sağlanan destek sayesinde işçilerini işten çıkarmalarını engelleyerek istihdamın korunması ve işsizliğin artmaması anlamında önemli fonksiyonlar üstlenmektedir (İŞKUR, 2013, s.81). Bu kısa çalışma ödeneğinden faydalanan çalışanlar, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’ndan alınan onayla Kısa Çalışma Ödeneği (KÇÖ) fonundan pay almaya hak kazanmaktadır. Her ne kadar mali bileşeni çok fazla olmasa da, KÇÖ fonu işgücüyle ilgili en yaygın şekilde uygulanmış ve görünürlüğü en fazla olan önlemlerden biri olmuştur. Bu program ilk etapta kriz ya da diğer olumsuz dışsal sebepler dolayısıyla üretim ve istihdam süreleri kısalmış ya da tamamen durmuş işletmelerde çalışan işçilere yönelik olarak hayata geçirilmiştir. Bir işçinin bu fona hak kazanabilmesi için işverenin başvurusunun Bakanlık tarafından uygun bulunmasının yanı sıra çalışanın kısa çalışmanın başladığı tarihte (çalışma süreleri ve işsizlik sigortası primi ödeme gün sayısı bakımından) işsizlik ödeneğine hak kazanmış olması gerekmektedir (Yeldan, 2010).

Krizin etkilerinin hissedilmesinden önce İş Kanunu’nun kısa çalışmayı düzenleyen 65. maddesi, 4447 sayılı Kanuna Ek Madde olarak eklenmiştir. Kısa çalışma ödeneğinden yararlananlar için sigorta primlerinin aktarılması ve sağlık hizmetlerinin sunulmasına ilişkin

işlemlerin 506 sayılı Kanuna⁴⁸ göre yürütülmesi hükme bağlanmıştır⁴⁹. Kanunda yapılan değişikliklerden sonra öncekine⁵⁰ göre oldukça farklı unsurlar içeren yeni “Kısa Çalışma ve Kısa Çalışma Ödeneği Hakkında Yönetmelik”⁵¹ çıkarılmış ve uygulamada daha hızlı ve daha verimli işleyen bir sisteme geçilmesi hedeflenmiştir.

KÇÖ ödemeleri, haftalık kayıp çalışma saatlerini karşılamak üzere düzenli ödemeler şeklinde verilmiştir. Hak eden işçilere yapılacak olan günlük ödemeler ise işsizlik sigortası fonu kapsamında yapılmaktadır. Bu miktar, işçinin istihdam edildiği son 4 ay içerisindeki günlük ortalama brüt kazancının %40’ı olarak hesaplanmaktadır. 16 yaşın üzerindeki için ayrıca, ödemenin yasal brüt asgari ücretin %80’ini geçmemesi şeklinde bir limit belirlenmiştir. 2008 ve 2009 yıllarında kısa çalışma için yapılan başvurulara münhasır olmak üzere; günlük kısa çalışma ödeneğinin süresi ile miktarı %50 oranında artırılmıştır. İlk yapılan değişikle Kısa çalışma ödeneği verilen dönemler için işsizlik sigortası ödenecek süreden düşülmesi kararlaştırılmışken 2009’daki bir değişiklikle (2008 ve 2009 da başvuruda bulunanlara münhasıran) işsizlik sigortası ödenecek süreden düşülmemesi hükme bağlanmıştır. Kısa çalışma için öngörülen azami 3 aylık süre 6 aya uzatılırken kısa çalışma ödeneği miktarı günlük asgari ücretin %40’ından %60’ına çıkarılmıştır⁵². Daha sonra, ödenekten yararlanma süresi 31.12.2009 tarihine kadar uzatılmıştır⁵³. Bu tedbirler, otomotiv ve dayanıklı tüketim malları gibi bazı sektörlerde istihdamın korunmasına yardımcı olmuştur (EEO, 2009a).

2007, 2008 ve 2009 yılı içerisinde KÇÖ ödemelerinden faydalanan kişi sayıları incelendiğinde 2009 yılında önemli artış yaşandığı görülmektedir. 2007 yılında 40 olan ödeme yapılan kişi sayısı 2008 yılında 0 olmuştur. 2009 yılına gelindiğinde ise 190.223 kişiye toplam 162.506.000 TL KÇÖ ödemesi yapılmıştır. (İŞKUR 2009, s.76; İŞKUR 2013).

---

⁴⁸506 sayılı Kanun (142-143, ek 36, geçici 20, 81 ve 87. maddeler dışında) yürürlükten kaldırılmış; yerine 5510 sayılı Kanun kabul edilmiştir.

⁴⁹ 15.05.2008 tarih ve 5763 sayılı “İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun.

⁵⁰ 31.03.2004 tarih 25419 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

⁵¹ 13.01.2009 tarih 27109 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

⁵²18.02.2009 tarih ve 5838 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

⁵³22.06.2009 tarih ve 2009/15129 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

4.1.2. Doğrudan İşletme Desteği

Kriz etkilerinin azaltılması amacıyla 2009 yılı içerisinde doğrudan işletmeleri destekleyen tedbirlerin alındığı görülmüştür. Bu tedbirler ile işletmelerin ekonomik faaliyetlerinin en azından aynı düzeyde kalmasını sağlayarak istihdamın korunmasını ve mümkün olduğunca ekonomik faaliyetleri arttırarak istihdamın artırılmasını hedeflenmiştir. Amaçlananların sağlanması için şirketlerin kredi imkânları arttırılmış; vergi indirimi, vergi muafiyeti, sosyal güvenlik katkılarında indirim ve sosyal güvenlik ile ilgili borçların yeniden yapılandırma imkânı sunulmuş; teşebbüslere yatırım teşvikleri (taşınmaz tahsisi gibi) sağlanmıştır.

Esnaf ve sanatkârların, finansman ihtiyaçlarının karşılanabilmesi ve piyasada yaşanan nakit sıkışıklığının bir ölçüde giderilebilmesi amacıyla, ilk defa imalatçı esnaf ve sanatkârlara yönelik olarak 26 Kasım 2008 Çarşamba günü 350 milyon TL kredi hacimli Sıfır Faizli İstihdam Endeksli Cansuyu Kredisi Desteği programı başlatılmıştır. KOSGEB tarafından başlatılan "Esnaf ve Sanatkâr Kredisi Destek Programı" ile imalatçı esnaf ve sanatkâra "0" faizli Cansuyu Kredisi verilmesi planlanmıştır. Toplam 5.000 imalatçı esnaf ve sanatkârın yararlandırılması planlanan program uyarınca, belirli bankalarla yapılan anlaşmalar çerçevesinde, imalatçı esnaf ve sanatkâr başına sağlanacak azami 25 bin TL kredinin faizi KOSGEB tarafından karşılanarak imalatçı esnaf ve sanatkâra 0 faizli 18 ay vade ile kredi kullanma imkânı sağlanmıştır. Programda, kadın girişimcilere de pozitif ayrımcılık yapılarak işletme başına 30 bin TL'ye kadar kredi kullanılmıştır.

Gelen yoğun talep üzerine, KOSGEB'in bütçe olanakları ve Maliye Bakanlığı'nın sağladığı destekle, aynı program çerçevesinde Sıfır Faizli 2. Cansuyu Kredi Desteği başlatılmıştır. Sıfır Faizli İstihdam Endeksli 2. Cansuyu Kredi Desteği ile 150 milyon TL'lik yeni kredi hacmi oluşturulması planlanmıştır. Sıfır Faizli 150 milyon TL'lik 2. Cansuyu Kredi Desteği kapsamında, 1 ile 9 arasında çalışanı olan KOBİ'ler ile imalatçı esnaf ve sanatkârın 25 bin TL'ye kadar, kadın imalatçı esnaf ve sanatkârların ise yine uygulanan pozitif ayrımcılıkla 30 bin TL'ye kadar kredi alabilecekleri belirtilmiştir. 9'dan fazla çalışanı olan KOBİ'lere ise 25 bin TL'lik kredi tabanının üzerine çalışan başına 2 bin TL ek kredi kullanabilme imkânı sunulmuştur. Programın üst limiti yine 100 bin TL olmuş, KOBİ'ler ile imalatçı esnaf ve sanatkâr, kullanacakları krediyle ilgili faiz ödemeleri KOSGEB tarafından karşılanmıştır. Bu programda kredi kullanacak olan esnaf ve sanatkârlar ile KOBİ'ler, krediyi, ilk 3 ayı

ödemesiz kalanı aylık eşit taksitler halinde olmak üzere toplam 12 ayda ödemiştir. Daha önce KOSGEB programlarından kredi kullanan ve ödemeleri devam eden işletmeler bu programdan yararlanamamıştır (Apak ve Yılmaz, 2009). Vergi ve SGK prim borcu bulunan esnaf ve sanatkârlar ile hizmet ve ticaret sektörlerindeki KOBİ'lere de KOSGEB kredilerinden yararlanma imkânı getirilmiştir. Sıfır faizli Cansuyu Kredileri kapsamında 2008 yılında 12897 işletme kredi imkânı bulmuş, KOSGEB tarafından yaklaşık 95 milyon TL destek sağlanmıştır (KOSGEB 2008).

Yaşanan küresel krizin reel sektör üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla, ihracat reeskont kredisi⁵⁴ limiti 500 milyon ABD doları artırılarak 1 milyar ABD dolarına yükseltilmiştir. Ayrıca, ihracat reeskont kredisi uygulama esas ve şartları yeniden düzenlenerek, bu kredilere kullanım kolaylığı getirilmiştir⁵⁵. Daha sonrasında ihracatçı firmaların finansman ihtiyacına olabildiğince katkı sağlamak amacıyla, ihracat reeskont kredisi limiti 1,5 milyar ABD doları daha artırılarak 2,5 milyar ABD dolarına yükseltilmiştir⁵⁶.

Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından verilen tarım kredilerinin bazı alanlardaki faiz oranları 2009 yılı için düşürülmüştür⁵⁷. Bu yolla tarım sektöründe faaliyet gösterenlerin faaliyetleri için gereken fona ulaşırken karşılaştığı maliyetler düşürülerek, ayakta durmalarını sağlamak hedeflenmiş ve dolayısıyla tarımdaki istihdamın korunmasına destek olunmuştur. Daha sonrasında, işletme kredilerine ilişkin vadeler 18 aydan 24 aya, yatırım kredilerine ilişkin vadeler 5 yıldan 7 yıla çıkartılmak suretiyle tarım sektöründe yer alanların borç yükü zamana yayılarak hafifletilmiştir⁵⁸.

31.12.2009 tarihine kadar birleşen KOBİ'lere kanunda belirlenen şartları sağlamaları kaydıyla, kurumlar vergisi muafiyeti ve %75'e kadar indirimli kurumlar vergisi uygulanmasından faydalanabilme imkânı sunulmuştur⁵⁹. KOBİ'lerin birleşmesini teşvik ederek daha çok rekabet edebilen güçlü şirketler oluşturmak amaçlanmıştır. Bu amaçla şirketlerin piyasa koşullarında ayakta kalmasını sağlayarak en azından istihdamın korunması hedeflenmiştir.

---

⁵⁴ İhracata yönelik mal üreten imalatçı firmaların (sadece nihai üreticiler), imalatçı-ihracatçıların ve ihracatçıların ihracata hazırlık aşamasındaki finansman ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla sunulan kredi türü

⁵⁵ 5 Aralık 2008 TCMB Basın Duyurusu

⁵⁶ 17 Nisan 2009 TCMB Basın Duyurusu

⁵⁷ 2008/14489 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

⁵⁸ 2010/6 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

⁵⁹ 5904 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 81. maddesine eklenen (1) bendi ile malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerinden, işveren hissesinin 5 puanlık kısmına isabet eden tutarın Hazine tarafından karşılanması öngörülmüştür⁶⁰. 5763 sayılı Kanun ile çeşitli kanunlarda öngörülen işveren prim teşviklerinin kapsamı 506 sayılı Kanunun geçici 20. maddesindeki sandıkların statülerini tabi personel dâhil edilerek genişletilmiştir⁶¹. Böylece birçok işverenin bu indirimden faydalanması sağlanmıştır.

5510 sayılı yasaya eklenen iki madde ile sigorta primi, işsizlik sigortası primi, idari para cezası, sosyal yardım zammı ile asgari işçilikle ilgili fark pirim borçlarına ilişkin işverenlere yeniden yapılandırma hakkı tanınmıştır⁶². 5510 sayılı Kanuna eklenen geçici 24.madde kapsamına giren ama borçlarını yapılandırmamış olan işverenlere borçlarının yeniden yapılandırma hakkı tanınmıştır⁶³.

Tekstil, hazır giyim ve deri sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelerden kümelenme anlayışıyla belirlenen illere taşınanlara, vergi yoluyla destek sağlanmıştır. Buna göre, tekstil, hazır giyim, deri ve deri mamulleri sektörlerinde faaliyetlerde bulunanlara özel vergi indirimi uygulanmıştır. Üretim tesislerini Bakanlar Kurulu'nca belirlenen illere 31 Aralık 2010 tarihine kadar nakleden ve asgari 50 kişiye istihdam sağlayan mükelleflere, bu illerdeki işletmelerde sağladıkları kazançlar için nakil tarihini izleyen hesap döneminden itibaren 5 yıl süreyle Kurumlar Vergisi oranını %75'e kadar indirimli uygulamada Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır⁶⁴.

Bakanlar Kurulu, 14.07.2009 tarihinde 2009/15199 Sayılı "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar"ın yürürlüğe konmasını kararlaştırarak, yeni Teşvik Sistemini açıklamıştır. Kararın Uygulama Tebliği (2009/1), 28 Temmuz 2009 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Yeni teşvik sistemi, Büyük Proje Yatırımları, Bölgesel ve Sektörel Teşvik Sistemi ve Genel Teşvik Sistemi olmak üzere üç grup olarak, yeni yatırımlara verilen teşvikleri belirlemektedir. Teşviklerin bölgesel uygulamasında, Türkiye, İstatistikî Bölge Sınıflandırmasınının 2. Düzey illerinin gruplaması ile oluşan 4 bölgeye ayrılmıştır. Düzenlemeyle sunulan teşvik araçları,

---

⁶⁰ 15.05.2008 tarih ve 5763 sayılı İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun

⁶¹ 31.07.2008 tarih ve 5797 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

⁶² 15.05.2008 tarih ve 5763 sayılı İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun

⁶³ 31.07.2008 tarih ve 5797 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

⁶⁴ 18.02.2009 tarih ve 5838 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

kurumlar ve gelir vergisi indirimi; az gelişmiş bölgelere yatırım için kullanılacak kredilerin faizinin bir bölümünün karşılanması; yatırım yeri tahsisi ve makine – teçhizat alımlarında Katma Değer Vergisi (KDV) istisnası ve gümrük vergisi muafiyetidir.

Yatırım desteklemek amacıyla kamuya ait taşınmazlara ilişkin işletmelere belirli koşullarda irtifa hakkı veya kullanım izni tesis edilmesi kararlaştırılmıştır. İrtifa hakkı veya kullanım hakkı tesis edilen yatırım konusu işletmenin faaliyete geçtiği tarihten itibaren istihdam edilecek işçi sayısına 5 yıl süreyle uyulması zorunlu kılınmış, aksi halde irtifa hakkı veya kullanma izninin iptal edileceği hükme bağlanmıştır⁶⁵

4.1.3. Dolaylı İşletme Desteği

İşletmeleri, satışların düşmesini engelleyerek ayakta tutmayı amaçlayan tedbirlerde alınmıştır. Bu tedbirler ile işletmelerin piyasaya sunduğu ürünlere olan talebi canlı tutarak işletmelerin ayakta kalması ve dolayısıyla işten çıkarmaların önlenmesi amaçlanmıştır. Bu önlemlerden bir tanesi bazı elektronik ve ev gereçleri sektörlerinde 30 Haziran 2009 sonuna kadar uygulanan özel tüketim vergisinin (ÖTV) %0'a indirilmesidir. Bir başka önlem ise net 150 metrekare ve üzeri konut teslimlerinde KDV oranı %8 olarak belirlenmesidir. Ayrıca, Bazı motorlu taşıtlardan alınan ÖTV'ler de belirli oranlarda indirilmiştir⁶⁶. Daha sonrasında bazı mobilya ve elektronik gereçlerde KDV oranı %8'e çekilmiş, 30.06.2009'a kadar uygulanan geçici ÖTV indiriminin oranları yeniden belirlenerek süresi 30.09.2009 tarihine kadar uzatılmıştır⁶⁷.

Kablolu, kablosuz ve mobil internet servis sağlayıcılığı hizmetine ilişkin Özel İletişim Vergisi %15'ten %5'e indirilmiştir. Bakanlar Kurulu, %25 ve %15 oranlarını ayrı ayrı veya birlikte %5'e, %5 oranı ise sıfıra kadar indirmeye veya belli oranlarda artırmaya yetkili kılınmıştır⁶⁸.

İlgili trafik sicilinde adlarına kayıtlı ve tescilli bulunan, 1979 veya daha eski model motorlu taşıtlar, kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 30 Haziran 2010'a kadar, kayıt ve tescillerinin silinmesi ve hurdaya çıkarılması durumunda; tahakkuk etmiş ve ödenmemiş

⁶⁵ 18.02.2009 tarih ve 5838 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

⁶⁶2009/14802 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

⁶⁷ 16.06.2009 tarihinde yayınlanan 2009/15081 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

⁶⁸ 18.02.2009 tarih ve 5838 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

Motorlu Taşıtlar Vergisi ile bu vergiye ilişkin gecikme zammı, vergi cezaları ve plakaya kesilen cezalardan vazgeçileceği kararlaştırılmıştır⁶⁹.

Ayrıca konut, iş yeri ve diğer gayrimenkullerin satışında alıcı ve satıcının her birinden, ayrı ayrı binde 15 olarak alınan tapu harcı, 3 ay süreyle binde 5'e indirilmiştir⁷⁰. Böylece, hem tapu işlemlerinin gerçek bedelleri üzerinden kaydedilmek suretiyle kayıtlı ekonomiye geçişi teşvik edilmiş hem de inşaat sektörünün canlanmasına katkı sağlanmıştır.

4.2. İSTİHDAMI ARTTIRMAYA YÖNELİK TEDBİRLER

Türkiye'de kriz etkisi ile işsizlikte yaşanan artışı ortadan kaldırabilmek için ilave istihdamı arttırmaya yönelik tedbirlerde alınmıştır. Var olan istihdama ilave yeni istihdam olanakları sağlayabilmek amacıyla çoğunlukla şirketlerin çalışanlara ödediği ücret dışında ödemekle yükümlü olduğu katkıların azaltılmasına yönelik tedbirlerin alındığı görülmektedir. Bunların yanı sıra kamu kaynakları ile kısa süreli istihdam imkânı sunan programların geliştirilmiştir. Ayrıca, kişilerin istihdam edilebilirliği arttırmak amacıyla eğitim programları ve kurumsal kapasiteyi artırıcı tedbirlerin alındığı görülmektedir.

4.2.1. Ücret Dışı Maliyetlerin Yükünü Hafifleten Tedbirler

2008 ve 2009 yıllarında işverenlerin ücret dışı maliyetleri düşürerek yeni istihdamı teşvik etme amacıyla bazı tedbirler alınmıştır. Bu tedbirlerin bir kısmı kadın ve genç istihdamının teşvik edilmesine yönelik olurken bir kısmı dezavantajlı grupların desteklenmesine yönelik olmuştur. Bazı tedbirlerde özel bir grup hedeflenmeden her yaratılan yeni istihdam teşvik edilirken bazı tedbirlerde belirli bölgelerde yapılan yatırımlar ile yeni ilave istihdam sağlanmasına karşılık sosyal güvenlik katkıları hakkında teşvikler sunulmuştur.

Kadın ve gençlere yönelik olarak, ilave istihdam yaratılması kaydıyla, 18 yaşından büyük ve 29 yaşından küçük olan gençler ve 18 yaşından büyük kadınların istihdamı halinde sigorta priminin işveren payının İşsizlik Sigortası Fonu'ndan karşılanması kararlaştırılmıştır. Her yıl için farklı oranlarda olmak üzere desteğin 5 yıllığına verilmesi hükme bağlanmıştır⁷¹. Genç ve

⁶⁹ 18.02.2009 tarih ve 5838 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

⁷⁰ 2009/14813 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

⁷¹ 15.05.2008 tarih ve 5763 sayılı İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun

kadın istihdamına ilişkin 5763 sayılı Kanun ile getirilen sigorta primi işveren katkısı teşvikinde değişiklik yapılarak 2008 yılı Aralık ve 2009 yılı Ocak aylarına ilişkin prim ve hizmet belgelerinde ismi bulunmayan genç ve kadınların istihdamı edilmesi halinde teşvikten yararlanma imkânı sağlanmıştır. Ayrıca teşvikten yararlanma süresi 30 Haziran 2010 tarihine kadar uzatılmıştır⁷²

Eski hükümlü, terör mağdurları ve engelliler gibi dezavantajlı gruplara yönelik ilave destekler sunulmuştur. Özel sektörde çalıştırılan engelliler için ödenen sigorta priminin işveren katkısının tamamı Hazine tarafından karşılanması yönünde tedbirler belirlenmiştir. Kamu kurumları ile sermayesinin yarısından fazlası kamuya ait olan her nevi teşebbüs veya bağlı ortaklıkların çalıştırmakla yükümlü olduğu terör mağduru oranı artırılmıştır⁷³. Engelli istihdam etmeyen işverenlerden kesilen ceza paralarını değerlendirmeye yetkili Komisyonun projeler dışında, engelli bir ya da birkaç kişiye yönelik projesiz bireysel kullanıma dönük kaynak aktarmasına olanak sağlanmıştır. Engellileri ve eski hükümlülerin mesleki eğitim ve mesleki rehabilitasyonu, kendi işlerini kurmaları, özürülülerin iş bulmasını sağlayacak destek teknolojilerine ilişkin projelere kamu kurum ve kuruluşlarının vereceği destekte, proje bedelinin %50'si sınırlamasının bundan böyle uygulanmaması yönünde karar alınmıştır (Apak ve Yılmaz, 2009).

İşverenlere, işsizlik ödeneğine hak kazanmış bir kişiyi işe aldıklarında, bu kişiler, çalıştıkları sürece, kısa vadeli sigorta kolları priminin 1 puanlık kısmı, malullük yaşlılık ve ölüm sigortası priminin tamamı, genel sağlık sigortası priminin tamamı, İşsizlik Sigortası Fonundan karşılanması yönünde teşvik sunulmuştur. Ancak, söz konusu primlerin İşsizlik Sigortası Fonundan karşılanabilmesi için, işverenlerin sigorta prim borcunun olmaması gerekmektedir. Uygulama, işe alınan işçinin işsizlik sigortasından yararlanmayı hak ettiği süre ile sınırlanmıştır. Primin karşılanması için işe alınan kişinin işe alındığı tarihten önceki aydan başlayarak işe alan işyerine ait son 6 aylık dönemde, resmi olarak bildirilmiş ortalama sigortalı sayısına ilave olarak işe alınmış olması zorunlu kılınmıştır⁷⁴.

2009 yılının Nisan ayına ait prim ve hizmet belgelerinde bildirilen sigortalı sayısına ilave olarak, 31.12.2009 tarihine kadar, alınan ve fiilen çalıştırılanlar için, prime esas kazanç alt

---

⁷²18.02.2009 tarih ve 5838 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

⁷³15.05.2008 tarih ve 5763 sayılı İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun

⁷⁴11.08.2009 tarih ve 5921 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

sınırı üzerinden hesaplanan sigorta primlerinin işveren hisselerine ait tutar, 6 ay boyunca İşsizlik Sigortası Fonu'ndan karşılanması yönünde bir destek belirlenmiştir. Belirlenen destek için işe alınan çalışanın işe alınma tarihinden önceki 3 aylık dönem içinde işveren adına kayıtlı sigortalılar dışındaki kişilerden olma şartı konulmuştur⁷⁵.

2009/15199 Sayılı “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar”ın Yardımları hakkındaki kararlar çerçevesinde teşvik edilen 1’inci bölgede bulunan yatırımlara 2 yıl süreyle, SSK Primi İşveren Hissesi Desteği verilirken, bu süre, bölgelere göre aşamalı olarak artarak, 4’üncü bölgede, 7 yıla çıkacaktır. Yatırımlarla gerçekleştirilecek işe alımlarda sigorta primlerinin işveren hisselerinin tamamının belirli bir süre Hazine tarafından karşılanması kararlaştırılmıştır. İşveren hissesine ait primlerin karşılanabilmesi için, işverenlerin çalıştırdıkları sigortalılarla ilgili olarak, sigortalıların tamamına ait sigorta primlerinin, hazinece karşılanan kısım hariç, ödenmiş olması şarttır⁷⁶ (Erdoğan,2009).

4.2.2. Toplum Yararına Çalışma Programı (TYÇP)

Altyapı yatırımlarında kullanılmak üzere kamunun geçici mahiyette işçi istihdam etme Toplum Yararına Çalışma Programı (TYÇP) adı altında Temmuz 2009’da hayata geçmiştir. TYÇP ile özelleştirme ve ekonomik reform programları sebebiyle işlerinde çıkarılan işçiler ve kapsama dâhil ikincil işsizlerden kültürel mirasın, çevrenin ve kamusal alt yapının korunması, sosyal yardımlaşma vb. alanlarda çalışmak isteyenlere en fazla 6 ay süre ile geçici iş imkânı sağlanması hedeflenmiştir. Haziran 2009’da uygulanmaya başlamak üzere, iki ana bileşenli olarak duyurulmuştur. Bu program kapsamında, kamusal iş ya da hizmet karşılığında geçici istihdam ve bunun yanında eğitim ve stajyerlik imkânları sağlanması amaçlanmıştır. Programa dâhil olanlar yasal asgari ücret seviyesinde bir gelir almış ve sosyal güvenlik primleri de ayrıca program tarafından karşılanmıştır. Bu program ile geçici iş imkânları elde eden katılımcıların, belli bir süre için maddi olarak desteklenmeleri ve bu sayede çalışma ortamına alışarak iş tecrübesi ve iş disiplini edinmeleri sağlanmıştır. TYÇP hizmetleri sonunda, bu hizmetlerden yararlandırılan katılımcıların asgari %10’unun hizmet sağlayıcı tarafından bir işe yerleştirilmesi zorunlu kılınmıştır (Yeldan,2009; İŞKUR 2009).

---

⁷⁵11.08.2009 tarih ve 5921 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

⁷⁶11.08.2009 tarih ve 5921 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

Programdan en az 18 yaşında İŞKUR'a işsiz olarak kayıtlı olan emeklilik, yetim maaşı veya bir program dâhilinde kamudan destek alarak gelir elde etmeyen kişiler faydalanabilmiştir. Program fonundan ücret ödemeleri, programın yürütülmesine ilişkin alınması gereken aletler ile muhasebe ve benzer servislere ödenen idari masraflar karşılanmıştır.

İŞKUR⁷⁷ raporuna göre, 2009 yılında 1.613 programla toplamda 44.628 işsiz (32.508'i erkek ve 12.120'si kadın olmak üzere) kapsama alınmıştır. Ayrıca, GAP-II kapsamındaki 14 toplum yararına çalışma programından 839 kişi (721'i erkek ve 118'i kadın olmak üzere) yararlanmıştır.

4.2.3. Girişimciliğin Desteklenmesi

Kasım 2009'da Sanayi ve Ticaret Bakanlığı 1,14 milyar Avro yeni kredi desteği tahsis etmiştir. Kadın başvuru sahiplerine öncelik tanınmış ve 8.000'den fazla kadın girişimci kredi başvurusunda bulunmuştur. 100.000'nin üstünde KOBİ kredi için başvurmuştur. Her şirket en fazla 11.400 Avroya kadar kredi alabilmektedir. Krediler ilk üç ay geri ödemesiz olmakla birlikte takip eden 15 ay içerisinde ödenmesi gerekmektedir (EEO 2009a).

4.3. İŞSİZLERİN İSTİHDAM EDİLEBİLİRLİĞİNİ VE KAMU İSTİHDAM HİZMETLERİNİN KALİTESİNİN ARTIRILMASINA YÖNELİK TEDBİRLER

İŞKUR'un elektronik ortamda bilgi ve belge talep etmesine imkân sağlayarak daha hızlı hizmet vermesine imkân sağlanmıştır. İl İstihdam Kurulları ile İl Mesleki Eğitim Kurulları birleştirilerek yeni adıyla İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulları oluşturulmuş; üyeleri ve üye sayısında, görevlerinde, organlarında, çalışma şekillerinde, mali kaynaklarında değişiklikler ve yeniden düzenlemeler yapılmıştır. Bu kurulların, ilin işgücü, istihdam ve mesleki eğitim ihtiyacını saptaması; mesleki ve teknik eğitim okul ve kurumları ile işletmelerde yapılacak mesleki eğitim ve istihdam konularında etkinlik ve verimliliği artırmak amacıyla yerel düzeyde politikalar oluşturması; plan yapıp kararlar alması, ilgili kurum ve kuruluşlara görüş ve önerilerde bulunması hedeflenmiştir (Erdoğan, 2009). Bu yolla, KİH geliştirilmesine katkıda bulunulmuştur.

---

⁷⁷ İŞKUR 2009 yılı Faaliyet Raporu

edilebilirlikleri artırılmaya çalışmıştır. Bu kapsamda, İşgücü Yetiştirme Kursları düzenlenmiştir.

2008 yılında bu kurslar İstihdam Garantili Kurslar, Kendi İşini Kuracaklara Yönelik Kurslar, Eski Hükümlüler/Hükümlülere Yönelik Kurslar, Özürlülere Yönelik Kurslar ve İşsizlik Sigortası Kapsamında Açılan Kurslar olmak üzere 5 grupta toplanmıştır. 2008 yılındaki gruplara ilave olarak 2009 yılında, Cazibe Merkezleri Projesi Kapsamında yapılan kurslar, Çalışanların Mesleki Eğitimine ilişkin kurslar, GAP II ve GAP II TYÇP kapsamında kurslar, Hibe Projeleri kapsamında yapılan kurslar, TYÇP kapsamında kurslar ve Stajlar gibi işgücü yetiştirme programları uygulanmıştır (İŞKUR 2009; İŞKUR 2013).

Tablo 6 İşgücü Yetiştirme Kurs ve Katılımcı Sayıları, 2008-2009

Kurs Türü	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008
	Kurs Sayısı	Kurs Sayısı	Erkek Sayı	Erkek Sayı	Kadın Sayı	Kadın Sayı	Toplam Sayı	Toplam Sayı
Cazibe Merkezleri Projesi	12	u ⁷⁹	214	u	236	u	450	u
Çalışanların Mesleki Eğitimi	34	u	387	u	0	u	387	u
GAP II	515	u	5.564	u	6.290	u	11.854	u
GAP II TYÇP	14	u	721	u	118	u	839	u
Hibe Projeleri	381	u	5.689	u	4.460	u	10.149	u
Eski Hükümlüler/Hükümlülere Yönelik	325	u	4.200	3.749	146	167	4.346	3.916
İstihdam Garantili Kurslar	942	368	10.783	5.380	10.825	3.286	21.608	8.666
Genel İşgücü Yetiştirme	5.174	u	54.895	u	53.735	u	108.630	u
İşsizlik Sigortası Kapsamında Açılan	23	442	207	4.963	176	1.876	383	6.839
Girişimcilik/Kendi İşini	305	279	2.490	1.690	4.184	2.932	6.674	4.622

⁷⁹ u: 2008 yılında uygulanmamış veya 2008 yılına ilişkin verilere ulaşılamadığı durumlar için kullanılmıştır.

Kuracaklara								
Toplum Yararına Çalışma Programı	1613	u	32.508	u	12.120	u	44.628	u
Özürllülere Yönelik	220	273	1.714	2.166	905	1.416	2.619	3.582
Staj Programı	555	u	727	u	558	u	1.285	u
Genel Toplam	10.113	1.645	120.099	179.48	93.753	9.677	213.852	27.625

Kaynak: İŞKUR 2008 ve 2009 Faaliyet Raporlarından yazar tarafından derlenmiştir.

2008 ve 2009 yılında gerçekleştirilen işgücü yetiştirme kurslarına ilişkin veriler incelendiğinde, krizin işgücü üzerindeki etkisinin en çok hissedildiği yıl 2009'da kurs sayısı ve katılımcı sayısında önemli artışlar görülmüştür.

4.4. GELİR DESTEĞİ TEDBİRLERİ

4.4.1. İşsizlik Sigortası Fonu (İSF)

İşsizlik Sigorta Fonu (İSF) Türkiye'de uygulanan pasif istihdam programlarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Haziran 2000'de 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'nun hayata geçmesi ile İSF ilgili ilk adım atılmıştır. Primlerin toplanmasına 2001 yılında başlanmış, hak kazanan kişilere fondan ödeme yapılmasına ise 2003 Mart'ında başlanmıştır. Kanuna göre, işsizlik sigortasına katılım zorunludur ve prim ödemeleri aylık brüt maaş temel alınarak hesaplanmaktadır. Prim ödemelerinin %1'i işçi, %2'si işveren, %1'i ise devlet tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca, kanunda taahhüt edildiğine göre, fonda oluşabilecek herhangi bir açık devletin garantisi altındadır.

Çalışanlar, kontratlarının İşsizlik Sigortası Kanunu'nda belirtilen sebeplerden biri nedeniyle sona ermiş olması, kontratlarının sona ermesinden önceki 3 yıl içerisinde sigorta primlerinin toplamda en az 600 gün ödenmiş olması, sigorta primlerinin en az 120 gün için aralıksız ödenmiş olması, İŞKUR'a kontratının bitişini takip eden 30 gün içerisinde başvurmuş olması halinde İSF'de faydalanabilmektedir. Şartları sağlayan işine son verilmiş çalışanlar kanunda belirtilen prim gününe göre değişen sürelerde işsizlik ödeneği alabilmektedir⁸⁰. Kanuna göre, günlük sigorta ödemeleri son 4 aydaki günlük ortalama brüt kazancın %40'ı olarak

⁸⁰ 600 gün prim ödeyenler için 180 gün süresince; 900 gün prim ödeyenler için 240 gün süresince; 1080 gün prim ödeyenler için 300 gün süresince

hesaplanmaktadır. Bu hesaplama göre, en yüksek aylık ödeme 16 yaş üzeri çalışanlar için belirlenmiş olan asgari ücretin %80'ini aşmamaktadır.

2007, 2008 ve 2009 yıllarına ait işsizlik ödeneği verileri incelendiğinde işsizlik ödeneğine başvuru sayısının sırasıyla 246.596 kişi, 381.434 kişi ve 597.654 kişi olduğu görülmektedir. Bu başvurular kanunda belirtilen şartlara göre değerlendirilmiş ve söz konusu yıllarda ödeneği almaya hak kazananların sayısı sırasıyla 221.498 kişi, 331.332 kişi ve 472.879 kişi olmuştur (İŞKUR 2013, s.76). 2008 ve 2009 yıllarında gözlemlenen artış krizde işini kaybeden insanların işsizlik ödeneği yöneldiklerini göstermiş ve başvuranların büyük bir çoğunluğunun bu ödenekten faydalanabildiğini ortaya koymuştur.

4.4.2. Ücret Garanti Fonu (ÜGF)

Ücret Garanti Fonu (ÜGF) işverenin konkordato ilan etmesi, işveren için aciz vesikası alınması veya iflas nedenleri ile işverenin ödeme gücüne düştüğü hallerde geçerli olmak üzere, işçilerin iş ilişkisinden kaynaklanana son üç aylık ücret alacaklarını karşılamak amacı ile İşsizlik Sigortası Fonu kapsamında ayrıca oluşturulmuş bir fondur (Tiryaki, 2009). Ücret Garanti Fonu uygulamaları daha önce 4857 sayılı İş Kanununun 33. maddesi hükmü doğrultusunda yapılmaktaydı. İş Kanunu'nun Ücret Garanti Fonu'nu düzenleyen 33. maddesi 4447 sayılı Kanuna Ek Madde olarak eklenmiştir. İşverenin ödeme aczine düşmesi halinde Ücret Garanti Fonu'ndan yararlanabilmek için son bir yıl içinde aynı işyerinde çalışmış olma koşulu getirilmiştir. Fondan yapılacak ödemelerin 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 78. maddesinde belirlenen kazanç üst sınırını aşamayacağı hükme bağlanmıştır⁸¹.

2007, 2008 ve 2009 yıllarında fondan faydalananların sayıları incelendiğinde krizin işgücü piyasasını etkilemeye başladığı 2009 yılında ÜGF'den ödeme yapılan kişi sayısı oldukça yüksek olmuştur. 2007 yılında 2.223 kişinin faydalandığı ÜGF'den 2008 yılında 827 kişi faydalanmış; 2009 yılında bu sayı 12.371 kişiye çıkmıştır (İŞKUR 2009, s.89; İŞKUR 2013, s.76).

---

⁸¹ 15.05.2008 tarih ve 5763 sayılı İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunun

SONUÇ

Başlangıçta ABD’de bir finans krizi olarak başlayan ekonomik kriz, bu ülkenin dünya finans piyasasında işgal ettiği yerin büyüklüğü nedeniyle bir domino etkisiyle hızla diğer ülkelere yayılmıştır. Bu esnada krizin etkisi doğal olarak sadece finans piyasaları ile sınırlı kalmamış ve reel ekonomiyi de kapsayacak şekilde genişlemiştir. Sonuç olarak ise, ekonomiler önemli derecede küçülmüş ve işsizlik oranları uzun süredir olmadığı kadar yükselmiştir. Dolayısıyla devletler, bir yandan finans ve reel sektörlerinin toparlanması için paketler açıklarken diğer yandan işgücü piyasalarının durumunu iyileştirmek için çeşitli adımlar atmıştır. Bu noktadan hareketle Türkiye’nin üyesi olmaya çalıştığı Avrupa Birliği’nin üyeleri ile Türkiye’de istihdamı desteklemek ve işsiz kalanların refahını korumak için alınan tedbirler ve sağlanan teşvikler ele alınmıştır. Söz konusu tedbirlerin ve teşviklerin genel bir değerlendirmesini şu şekilde yapmak mümkündür:

Kısa Çalışma ve Geçici İşten Çıkarmalar

Bazı AB ülkelerinde kısa çalışma veya geçici işten çıkarma programına dâhil olan işçilerin son ücretlerinin önemli bir kısmının devlet tarafından karşılanarak istihdamın korunmasına çalışıldığı görülmüştür. Bu kapsamda ayrıca krize özel olarak desteklenen çalışma süresi ve/veya kısa çalışmaya karşılık yapılan devlet ödemelerinin arttırıldığı gözlemlenmiştir. Kimi ülkelerde karşılanan ücret miktarı belirli bir tavan ücretle sınırlanırken bazı ülkelerde yalnızca belirli bir oranda ödeme yapılmıştır. Yapılan ödemelerin büyük kısmının devlet tarafından küçük kısmının ise işletme tarafından karşılandığı uygulamalar bulunmaktadır. Ödemelerin azaltılan saat miktarına dayalı yapıldığı örnekler bulunurken aylık bazda prim olarak ödenen örnekler de görülmektedir. Ödemelerin miktarının hesaplanmasında kısa çalışmaya ve geçici işten çıkarmaya maruz kalan çalışanların aile durumunun da göz önünde bulundurulduğu uygulamalar da görülmektedir. Çalışma saatleri kısaltılırken yapılacak ödemelerin belirli sürelerle sınırlandırılmıştır. Bu süreler 36 ay gibi uzun süreli olabilirken ardışık 6 hafta gibi kısa süreli olanlar da bulunmaktadır. İşçilerinin gruplandırılmasına (mavi yakalı & beyaz yakalı) göre ödeme miktarı ve ödeme süresinin farklılık gösterdiği görülmektedir. Kısa çalışma ödemelerinin miktarının kısa çalışmaya dâhil olan işletmenin büyüklüğüne (KOBİ veya büyük şirket olmasına) göre değiştiği görülmüştür. Bazı sektörlerde desteklenen kısa çalışma süresinin diğer sektörlerle göre yüksek olduğu örnekler de bulunmaktadır. Kısa çalışmanın desteklenebilmesi için ücretlerin belirli bir kısmının işveren tarafından ödenmesi

şartının yer aldığı örnekler de vardır. Kısa çalışma ödemesinin şirketin kapanma süresi uzadığında işsizlik ödemesine dönüştüğü ülkeler görülmektedir. Daha önce kısa çalışma desteğinin alınabilmesi için konulan bazı şartların (işletme cirosunun %30 son iki ayda düşmesi gibi) kriz dolayısıyla kaldırıldığı görülmüştür. Kısa çalışmaya dayandırılan sosyal güvenlik katkısının bir bölümünün veya tamamının karşılandığı da olmuştur. Sosyal güvenlik katkılarının karşılanması için işverenin kısa çalışma süresince temel ücretleri karşılamasının gerektiği durumlarda görülmüştür. İşverenin işçiye yapacağı ödemenin gelir vergisinden muaf tutulduğu durumlarda olmuştur. Esnek çalışmayı sağlamak amacıyla Zaman Bankası ve Çalışma Süresi Hesabı gibi düzenlemelerin yapıldığı örnekler bulunmaktadır. Kısa çalışma veya geçici işten çıkarma sürecinde yer alan çalışanların işte olmadıkları dönemlerde eğitimlere katılması ve onların kısa çalışma sonrasında işten çıkarılmasını zorlaştıracak tedbirler Kısa çalışmanın desteklenmesine ilişkin belirlenmiş önemli zorunluluklar olmuştur.

Türkiye’de kısa çalışma uygulaması hakkında yapılanlar incelendiğinde krizin etkisini azaltmak amacıyla kısa çalışma için ödenen miktarın ve sürenin 2008-2009 yıllarına özel geçici olarak arttırıldığı görülmektedir. Ayrıca işsizlik sigortası ödenecek süreden düşülmesi yönündeki yaklaşım da ortadan kaldırılmıştır. Ama AB ülkelerinin geneline göre sürelerin ve miktarın az olduğu görülmektedir. Kısa çalışma öncesi ücretlerine göre yetersiz olduğu görülmektedir. Örneğin, AB ülkelerinde çalışana ödenen miktar çalışanın olağan ücreti üzerinden hesaplanırken Türkiye’de miktar herkes için asgari ücret üzerinden hesaplanmaktadır. AB’deki örneklerin aksine ödemelerin miktarı hesaplanırken çalışanın aile durumunun göz önünde bulundurulmadığı görülmektedir. Kısa çalışmaya tabi olan kişilerin işten çıkarılmamasına ve/veya kısa çalışma süresince eğitimlere katılmasına yönelik herhangi bir zorunluluk bulunmamaktadır. Çalışanların çalışma sahasına yönelik herhangi bir özel uygulama ve şirketlerin büyüklüğüne göre ödeme belirleme gibi herhangi bir örnekle karşılaşılmamıştır. Kısa çalışma süresince yapılacak olan ödemelerin küçük bir kısmının dahi işletme tarafından ödenmeden tamamının devlet tarafından yapılacak olması çalışanların kısa çalışma boyunca ücretsiz çalıştırılmasına yol açabileceği de unutulmamalıdır.

Ücret Dışı Maliyetler

Hâlihazırda çalışanlara ilişkin ücret dışı maliyetlerin düşürülmesi, kaldırılması veya ertelenmesi yönünde tedbirlerin hem AB ülkelerinde hem de Türkiye’de uygulamada farklılıklar yaşansa da yaygın uygulanan bir yöntem olduğu görülmüştür. Ülkeler genel olarak

işsizlik sigortasına ve sağlık sigortasına işverenlerin yaptığı katkılarda indirim gitmiştir. Kısa çalışma gibi bazı özel durumlarda sosyal güvenlik katkılarının bir kısmının devlet tarafından karşılandığı örnekler bulunmaktadır. Bazı ülkelerde hem işveren hem de çalışan katkılarının her ikisinde indirimle gidildiği hatta katkılarının önemli bir kısmının devlet tarafından karşılandığı görülmüştür. AB ülkelerinin bir kısmında yapılan bazı düzenlemeler ile bazı özel çalışan gruplarına yönelik indirimler uygulanmıştır. Bazı ülkelerde ise sosyal güvenlik katkılarında indirimler yalnızca bazı sektörlerde sunulmuştur. Sosyal güvenlik katkılarının dışında işletmelerin ödediği vergilerde indirim, vergi ödemelerinde erteleme veya vergi muafiyeti imkânı getirilmiştir. Vergi muafiyetleri sunulurken bazı iş gruplarına öncelik verilmiştir. Ayrıca vergi ödemelerinin belirli bir süreye kadar ertelendiği durumlar görülmektedir. Bazı ülkelerde vergi kesintileri, ARGE veya yeşil teknolojilerine yatırım yapmayı teşvik eder şekilde uygulanmıştır. Gelir vergisinde indirimlere gidildiği görülmüştür. Özellikle düşük gelirli olanların faydalanması için vergi indirimleri yapılmıştır. Bazı ülkelerde, vergi indirimin uygulandığı gelir miktarları arttırılarak vergi indiriminden faydalanan kişilerin kapsamı genişletilmiştir. Türkiye'deki uygulamaya baktığımızda ise, KOBİ'lerin birleşmelerini desteklenmesi amacıyla kurumlar vergisi gibi vergilerde indirimle gidildiği görülmektedir. Ayrıca, sosyal güvenlik katkılarının belirli bir kısmının Hazine tarafından karşılanmış ve işverenlere sosyal güvenlik katkılarında ilişkin borçların yeniden yapılandırma imkânı verilmiştir. Bazı sektörlerde faaliyet gösteren ve belirli sayıda çalışanı bulunan işletmelere belli bölgelere taşınması halinde özel vergi indirimleri uygulanmıştır.

Eğitim Destekleri

AB ülkelerinde çalışanların daha uzun süre istihdamda kalmalarını sağlamak ve ekonomik toparlanmayı hızlandırmak için çalışanlara yönelik eğitimler desteklenmiştir. Eğitimlerde genel eğilim, eğitim maliyetlerini doğrudan finanse etmek yerine işletmeleri ilave eğitim faaliyeti gerçekleştirmeleri için motive etmek olmuştur. Ülkeler, bu motivasyonu genellikle kısa çalışmada veya geçici izinde olan çalışanların eğitimde yer almalarını zorunlu kılarak sağlamaya çalışmıştır. Bazı ülkelerdeki işverenler, çalışanların kısa çalışmada yer alırken gelecekte istihdam edilmelerini kolaylaştıracak eğitim sunmaları halinde özel eğitim sübvansiyonundan faydalanabilmektedir. Kısa çalışma döneminde eğitim alan çalışanlara özel primlerin verildiği durumlar da bulunmaktadır. Kısmi işsizlerin eğitilmesine katkıda bulunacak özel fonların oluşturulduğu ülkeler de görülmektedir. Kısa çalışmada yer alan çalışanların eğitimi için ESF veya sosyal taraflarca oluşturulan fonlar tarafından finanse

edilen sübvansiyonların kullanıldığı da gözlemlenmiştir. İşletmelere alınması gereken eğitimlerin ve eğitimin mali kaynağını bulma konusunda danışmanlık hizmetinin sunulduğu ve ticarete hızlı dönüşü sağlayacak iş geliştirme teknikleri gibi eğitimlerin yer aldığı programlarda bulunmaktadır. Türkiye’de ise çalışanlara veya kısa çalışmada yer alanların eğitilmesine yönelik herhangi bir tedbirinin alınmadığı görülmektedir.

Mevcut İstihdamın Korunması ve Artırılması

İşletmelerin, ekonomik faaliyetlerinde herhangi bir aksamanın yaşanmaması için, desteklenerek istihdamın korunmasının amaçlandığı tedbirlerin uygulandığı görülmüştür. Bazı ülkeler de verilen destekler çoğunlukla kredi teminatlarına yoğunlaştığı görülmüştür. Bazı ülkeler KOBİ’lere düşük faizli kredi sunarken, bazı ülkeler doğrudan hibe olarak fon kaynağı sunmuştur. Bazı ülkeler ise her iki uygulamayı bir paket şeklinde sunmuştur. İhracat yapan işletmelere sunulan bazı kredilerin işletme lehine iyileştirildiği görülürken, bu kredilerin bazı sektörlerle özel uygulandığı örnekler de bulunmaktadır. Vergi tabanı ve vergi oranının azaltılması, vergi ödemelerinin daha uzun süreye yayılması veya ertelenmesi gibi yollarla işletmelerin vergi yükleri hafifletilmeye çalışılmıştır. Ayrıca özellikle kurumlar vergisine odaklanılmıştır. Kurumlar vergisinin azaltıldığı, krizden en çok etkilenen işletmelerin belirli bir süre kurumlar vergisinden muaf tutulduğu örnekler bulunmaktadır. Türkiye’de doğrudan işletmelere verilen desteklere baktığımızda benzer bir şekilde işletmelerin kredi imkânı arttırılmış veya yükleri hafifletilmiş, teşebbüslere yatırım teşvikleri sağlanmıştır. Ayrıca, vergi indirim ve muafiyetleri ile sosyal güvenlik katkılarında indirim ve sosyal güvenlik borçlarının yeniden yapılandırılması sağlanmıştır. Kredilere ilişkin teşviklerde bazı sektörler ile ihracat yapan işletmeler teşvik edilmiş, krizden en çok etkilenen KOBİ’ler desteklenmiştir. Yatırım için kullanılacak kredilerin faizinin belirli bir kısmının devletçe karşılanması, yatırım maliyetlerinde (makine teçhizat vb.) KDV istinası ve gümrük vergisi muafiyeti sunulmuştur. Yatırım için sunulan teşvikin devam edebilmesi için çalıştırılan işçi sayısının uzun bir süre azalmaması şartının belirlenmiş olması istihdamı korunmasını destekleyici önemli bir kural olarak karşımıza çıkmaktadır.

AB ülkelerinde özel sektör açısından talep yaratılarak işletmelerin ekonomik faaliyetini en azından kriz öncesi düzeye çekecek tedbirlerin alındığı görülmüştür. Bu yolla istihdamının korunabileceği düşünülmüştür. Devlet kaynaklarının birden fazla sektörü aynı anda etkileyebilecek kamu altyapı yatırımlarında (karayolu, demiryolları, okullar, hastaneler)

harcanması öncelikli uygulanan tedbir olmuştur. Bunun dışında insanların tüketimi belirli ürünlere yönlendirerek o ürünlerin sunulduğu sektörler canlandırılmaya çalışılmıştır. Belirli ürünlere yönelik fiyat indirimleri, promosyonlar, vergi indirimleri veya kredi imkânı sunarak o ürünlere olan talep artırılmaya çalışılmıştır. Birçok ülke otomotiv sektörünü yeni araç almayı teşvik ederek desteklemiştir. Türkiye’de benzer bir metot uygulanırken tüketicilerin talebini arttırmak için yalnızca vergilerde indirime gidilmesi yoluna gidilmiştir.

İstihdama yönelik birçok ülkenin ilave işçi istihdam eden şirketlere mali destekler açıkladığı veya var olanları iyileştirdiği görülmüştür. Yeni işe alınan çalışanların sosyal güvenlik katkılarını indirme veya muaf tutma veya yeni işe başlayanların maaşının bir kısmının kamu fonlarından karşılama yoluna gidilmiştir. Ülkelerdeki uygulamalarda uzun süreli işsizler, gençler, ilk defa iş arayanlar, yaşlı işçiler, düşük becerili insanlar, krizden dolayı işten çıkarılanlar, aile bakmakla yükümlü işsizlerin hedeflendiği görülmektedir. Türkiye’de de benzer bir yaklaşımla ücret dışı maliyetler düşürülerek veya tamamı devlet tarafından karşılanarak kadınlar, gençler, işsizlik ödeneğine hak kazanmış kişiler ve dezavantajlı grupların desteklendiği teşvikler sunulmuştur. İşverenlerin bu tedbirlerden faydalanabilmesi için çalıştırılan kişinin kayıtlı olarak bildirilen çalışanlara ilave olması gerekmektedir.

Türkiye’de istihdamı arttırmaya yönelik olarak kamuda geçici olarak işçi istihdamı sağlayan TYÇP programının uygulanmıştır. Bu uygulamanın en önemli eksiğinin yarattığı istihdamın kısa süreli olması ve izleyen dönemlerde kısa vadeli yaratılan bu istihdamın kalıcı ve kayıtlı istihdama çevirecek bir mekanizmanın olmadığı görülmektedir. AB ülkelerinde istihdamı artırmak amacıyla kendi işinde çalışmak isteyenlere teşvikler sunarken işsizlerin yeteneklerini artırma ve iş bulmalarını kolaylaştırma yönünde tedbirler alınmıştır. Bu kapsamda kendi işini kuracak olanlara ücretsiz danışmanlık hizmeti verilmesi, yatırım için fon kaynağı sunulması, vergi ve sosyal güvenlik ödemelerinde kolaylıklar, düşük gelir vergileri gibi tedbirler alınmıştır. Gerekli olan fon kaynağı ise; doğrudan hibe, birkaç aylık ticari masrafların karşılanması veya kişilerin işsizlik ödeneği 6 aylık peşin olarak ödenmesi yoluyla sağlanmıştır.

İstihdam Edilebilirliğin Artırılması

İstihdam edilebilirliği arttırarak istihdamın arttırılmasına katkıda bulunan çalışmaların olduğu görülmektedir. Bu kapsamda KİH’nin geliştirilmesi hedeflenerek ilave KİH çalışanı alınması, var olan personel eğitilmesi, danışmanlık sıklığının arttırılması veya hizmetlerin yeniden

yapılandırması yönünde tedbirler alınmıştır. İş arayanlara birebir desteklerin sunulduğu ve onların ihtiyaçlarına göre eğitimlerin verildiği özel programlar görülmektedir. Devletin verdiği eğitimlerle sınırlı kalınmadan işsizlerin katılacağı özel eğitim programlarının maliyetinin de karşılandığı uygulamalar bulunmaktadır. Bir ülke örneğinde, krizde işsiz kalanların işletmelerde eğitim alması durumunda gelirlerinin bir kısmı karşılanmıştır. Özellikle işsiz kalanlara sunulan teşviklerde ülkelere göre hedef grubun değişebildiği görülmektedir. Bazı ülkelerde yaşadıkları yer dışında başka mekânlara yolculuk ederek çalışan işçilere seyahat ve konaklama desteklerinin verildiği uygulamalar bulunmaktadır.

Türkiye’de işsizlerin istihdam edilmesini kolaylaştırmak için KİH geliştirici bazı adımların atıldığı ve bazı eğitim olanaklarının sunulduğu görülmektedir. KİH geliştirilmesi için yerelde istihdam ve mesleki eğitim arasındaki bağı güçlendirmek amacıyla İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulları oluşturulmuştur. Ayrıca, yapılan yasal düzenleme ile KİH’nin geliştirilmesi için İSF oluşan kaynaktan faydalanabilme imkânı getirilmiştir. İŞKUR’un gerçekleştirmiş olduğu İşgücü Yetiştirme Kursları ile birçok kişiye eğitim imkânı sunulmuştur.

Gelir Destekleri

Gelir yardımı desteklerinde, AB’de işsiz kalanların sosyal refahının korunmasına yönelik en yaygın kullanılan aracın işsizlik yardımları olduğu görülmüştür. AB’deki ülkeler işsizlik yardımından daha çok işsizlerin faydalanabilmesini sağlamak amacıyla yardımdan faydalanma koşulları hafifletilmiştir. İşsizlik yardımını hak edebilmek için gereken asgari çalışma süresi azaltılmıştır. İşsizlik yardımlarından kişilerin daha uzun süre faydalanabilmesi için yardım sürelerinin uzatıldığı uygulamalar görülmektedir. Bazı örneklerde işsizlik yardımının iş bulma konusunda olumsuz etkilerini önlemek için kişiye sunulan işi kabul etmemesi halinde işsizlik yardımı hakkının askıya alındığı görülmüştür. Ayrıca, yaşlı çalışanların daha çok etkilendiği ülkelerde erken emekliliğin teşvik edildiği, krizin sosyal etkilerini azaltmak için çocuk, aile ve öğrenci yardımı gibi tedbirlerin varlığından söz etmek mümkündür.

Türkiye’de işsiz kalanlara yönelik sunulan gelir yardımlarına baktığımızda ise İSF ve ÜGF uygulamalarının kullanıldığını görülmektedir. 2008 krizinin ilk yıllarında İSF’ye ilişkin herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Buna karşın krizin istihdamdaki etkisinin gözlemlendiği 2009 yılında İSF’ten faydalanan kişi sayısında önemli bir artış yaşanmıştır. ÜGF uygulamalarına bakıldığında krizin işsiz kalanların lehine bir iyileştirme

bulunmamaktadır. Yine krizin etkisi ile işletmelerin kapanmasının sonucu olarak ÜGF'ye başvuran sayısında ve faydalanan sayısında önemli artışlar olmuştur.

AB ülkeleri ve Türkiye'de krize karşı alınan önlemler genel olarak değerlendirildiğinde öncelikle bireylere iş imkânı sunan işletmelerin faaliyetlerini sürdürmesine yönelik tedbirler alındığı görülmektedir. Bu amaçla işletmelerin mali kaynakları artırılırken maliyetleri düşürülmeye çalışılmıştır. Bunlarla birlikte işsizlerin istihdam edilmesini sağlamak için teşvikler verilmiş, işsizlerin ve/veya çalışanların istihdam edilebilirlikleri arttırmak için eğitim fırsatları sunulmuştur. Ayrıca, özellikle işsiz kalanların sosyal refahının korunması amacıyla gelir yardımları sunulduğu gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

AGE Platform Europe. (2012) Older people also suffer because of the crisis. Ocak 30, 2014 tarihinde <http://www.age-platform.eu/images/stories/EN/olderpeoplealsosufferbcofthecrisis-en.pdf> adresinden alındı.

Apak, S. ve Yılmaz, G. (2009). Türkiye’de Kriz Döneminde Açıklanan Ekonomik Önlem Paketleri. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 43, 14-23. Ocak 15, 2014 tarihinde <http://journal.mufad.org/attachments/article/220/2.pdf> adresinden alındı.

Ball, L. M. (2009). Hysteresis in Unemployment: Old and New Evidence. NBER Working Paper No. 14818 Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research. Ocak 20, 2014 tarihinde <http://www.nber.org/papers/w14818> adresinden alındı.

Banerji, A. Newhouse, David. Paci P. Robalino D. (2013). Working through the crisis : jobs and policies in developing countries during the great recession. Şubat 11, 2014 tarihinde <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/16306/9780821389676.pdf?sequence=1> adresinden alındı.

Bassanini, A. Booth, A. Brunello, G. De Paola, M. Leuven, E.(2005). Workplace training in Europe. IZA Discussion Paper No. 1640, 2005. Şubat 17, 2014 tarihinde <http://ftp.iza.org/dp1640.pdf> adresinden alındı.

Belgian Stability Programme 2009-2013. (2008). Şubat 01, 2014 tarihinde http://stabilityprogramme.be/en/Stability_program_2009_2013_Belgium_Cabinet_Finances_20090424_EN.pdf adresinden alındı.

Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (BSTB). (2013). Otomotiv Sektörü Raporu. Ocak 13, 2014 tarihinde <http://www.sanayi.gov.tr/Files/Documents/otomotiv-sektoru-raporu-2-24102013100853.pdf> adresinden alındı.

Calavrezo, O. Duhautois, R. Walkowiak, E. (April 2008). The short time compensation program in France: an efficient measure against redundancies. Şubat 12, 2014 tarihinde http://congres.afse.fr/docs/703167stc_and_layoffs_afse.pdf adresinden alındı.

Çolak, Ö. F. (2009). 2008 Krizinin 1929 Krizi ile Benzerlikleri Üzerine Analiz, *TİSK Akademi*, 4(Özel Sayı: II). Aralık 14, 2013 tarihinde http://tisk.org.tr/tr/e-dergiler/akademi/ozel_sayi_2009/index.html adresinden alındı.

Devlet Planlama Teşkilatı. (DPT). (2009). Ekonomik Göstergeler Şubat 2009. Aralık 20, 2013 tarihinde <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Ekonomik%20Gstergeler/Attachments/21/EkonomikGelistiriler%20Eubat2009.pdf> adresinden alındı.

Devlet Planlama Teşkilatı. (DPT). (2010) Dokuzuncu Kalkınma Planı 2011 Yılı Programı. Aralık 21, 2013 tarihinde http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/YillikProgramlar/Attachments/3/2011_Y%C4%B1%C4%B1_Program%C4%B1.pdf adresinden alındı.

Duval, R. Eris, M. Furceri, D. (2011). The Effects of Downturns on Labour Force Participation: Evidence and Causes,” *OECD Economics Department Working Paper No. 875* Paris: Organization for Economic Co-operation and Development. Ocak 23, 2014 tarihinde <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/5kg9q0nmbws8.pdf?expires=1395786561&id=id&acname=guest&checksum=783145870957721C516FF74B6E7C0AB6> adresinden alındı

Eichorst, W. Escudero, V. Marx, P. Tobin, S. (2010). The Impact of the Crisis on Employment and the Role of Labour Market Institutions. The Institute for the Study of Labor (IZA), Bonn, Discussion Paper No. 5320. Ocak 23, 2014 tarihinde <http://ftp.iza.org/dp5320.pdf> adresinden alındı.

Erdoğan, S. (2009). Küresel Mali ve Ekonomik Krizin Türkiye Ekonomisi ve Türkiye Çalışma Yöntemine Etkileri, Aralık 20, 2013 tarihinde http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/areas/kuresel_mali_kriz/tr_kuresel_mali_kriz.pdf adresinden alındı.

European Commission (2008)a. Quarterly Report on the Euro Area, Volume 7 No 3-2008, DG Economic And Financial Affairs.

European Commission (2008)b. Quarterly Report on the Euro Area, Volume 7 No 4-2008, DG Economic And Financial Affairs.

European Commission (2009)a. Employment in Europe Report 2009, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities.

European Commission (2009)b. Quarterly Report on the Euro Area, Volume 8 No 1-2009, European Commission, DG Economic And Financial Affairs.

European Commission (2009)c. Monthly EU Employment Situation and Social Outlook March, 2009. Şubat 12, 2014 tarihinde <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=1951&langId=en> adresinden alındı.

European Commission (2009)c. Quarterly Report on the Euro Area, Volume 8 No 2-2009, DG Economic And Financial Affairs.

European Commission (2009)d. Quarterly Report on the Euro Area, Volume 8 No 3-2009, DG Economic And Financial Affairs.

European Commission (2009)f. Economic Forecast Spring 2009, European Economy 2009/3. Aralık 21, 2013 tarihinde http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication15048_en.pdf adresinden alındı.

European Commission (2010). Employment in Europe 2010 Report, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities.

European Commission. (2009)g. (Monthly EU Employment Situation and Social Outlook February 2009. Aralık 25, 2013 tarihinde <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=457> adresinden alındı.

European Employment Observatory. (EEO). (2009)a. European Employment Observatory 2009 June Quarterly Reports Executive Summary. Ocak 14, 2014 tarihinde <http://www.eu->

[employment-observatory.net/resources/quarterly_reports_exec_summary/June09QRExecutiveSummaryFinal.pdf](http://www.eurostat.ec.europa.eu/employment-observatory.net/resources/quarterly_reports_exec_summary/June09QRExecutiveSummaryFinal.pdf) adresinden alındı.

European Employment Observatory. (EEO). (2009)b. EEO 2009b-European Employment Observatory 2009 December Quarterly Reports Executive Summary. Ocak 14, 2014 tarihinde http://www.eu-employment-observatory.net/resources/quarterly_reports_exec_summary/Dec09QRExecutiveSummaryFinal.pdf adresinden alındı.

European Trade Union Institute (ETUI). (2008). Collective Bargaining Newsletter Year 1, No: 10, December 2008. Ocak 12, 2014 tarihinde <http://www.wageindicator.org/main/documents/collective-bargaining-newsletter/COLLECTIVE-BARGAINING-December-2008.pdf> adresinden alındı.

European Trade Union Institute (ETUI). (2009a). Collective Bargaining Newsletter Year 2, No: 10. Ocak 24, 2014 tarihinde <http://www.wageindicator.org/documents/collective-bargaining-newsletter/2009/Collective-bargaining-February-2009.pdf> adresinden alındı.

Fredriksson, P. ve Söderström, M. (2008). Do Unemployment Benefits Increase Unemployment? New Evidence on an Old Question. The Institute for the Study of Labor (IZA), Bonn, Discussion Paper No. 3570. Ocak 28, 2014 tarihinde <http://ftp.iza.org/dp3570.pdf> adresinde alındı.

Galgóczi, B. Glassner, V. (2009). Plant-level responses to the crisis: can jobs be saved by working less ?. Ocak 7, 2014 tarihinde <http://www.etui.org/content/download/3050/35499/file/Policy+Brief-Issue1-2009-web.pdf> adresinden alındı.

Griffith-Jones, S. Ocampo, J. O. (2009). The Financial Crises and Its Impact on Developing Countries. Poverty Reduction Discussion Paper PG/2009/001, UNDP United Nations Development Programme. Ocak 22, 2014 tarihinde <http://www.ipc-undp.org/pub/IPCWorkingPaper53.pdf> adresinden alındı.

Guichard, S. Rusticelli E. (2010). Assessing the Impact of the Financial Crisis on Structural Unemployment in OECD Countries. Şubat 13, 2014 tarihinde <http://www.ecb.europa.eu/events/conferences/shared/pdf/labourmarket/Guichardfinal.pdf?2e6b55ce10fea35de1faf1435f84a8e6> adresinden alındı.

Holland, D., S. Kirby ve R. Whitworth (2010). A Comparison of Labour Market Responses to the Global Downturn, National Institute Economic Review. Aralık 6, 2013 tarihinde <http://ner.sagepub.com/content/211/1/F38.full.pdf> adresinden alındı.

ILO (2009)a. The Financial and Economic Crisis: A Decent Work Response, International Labour Office, Geneva. Aralık 10, 2013 tarihinde http://www.ilo.org/wcmstp5/groups/public/@ed_norm/@relconf/documents/meetingdocument/wcms_103507.pdf adresinden alındı.

ILO (2009)b. Global Employment Trends 2009, International Labour Office. Aralık 5, 2013 tarihinde

http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/publication/wcms_101461.pdf adresinden alındı.

ILO (2010). Global Employment Trends 2010, International Labour Office. Aralık 5, 2013 tarihinde http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_elm/---trends/documents/publication/wcms_120471.pdf adresinden alındı.

ILO (2011). Global Employment Trends 2011, The challenge of a jobs recovery International Labour Office. Aralık 5, 2013 tarihinde http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_150440.pdf adresinden alındı.

International Labour Office (ILO). (2009)c. Tackling the Global Jobs Crisis. Recovery Through Decent Work Policies. Ocak 21, 2014 tarihinde http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@relconf/documents/meetingdocument/wcms_106162.pdf adresinden alındı.

Khawaja, S. (2009). Stimulus Packages to Counter Global Economic Crisis: A review. International Labour Organization (ILO), International Institute for Labour Studies. Aralık 04, 2013 tarihinde. http://www.ilo.org/inst/publication/discussion-papers/WCMS_193154/lang-en/index.htm adresinden alındı.

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB). (2009). KOSGEB 2008 yılı Faaliyet Raporu. Ocak 27, 2014 tarihinde <http://cdd.kosgeb.gov.tr/4ca02a7e6f324967a3b8b23e6d22eb627f74840ece2e418cbc2acfb64cd02058c0b6a002f23d4a22b85ec71dd9de0aa7531bc639b4c147dab5a33421990e3a70dfdf9aca96e14b7fbac44664b0dc746e/file.axd> adresinden alındı.

Lauringson, Anne. (2011). Unemployment insurance generosity in the period of crisis: the effect on post-unemployment job quality. 3rd International Conference. Economies of Central and Eastern Europe: Convergence, Opportunities and Challenges. June 12-14, 2011, Tallinn.2011) Ocak 24, 2014 tarihinde http://www.euroframe.org/fileadmin/user_upload/euroframe/docs/2011/EUROF11_Lauringson.pdf adresinden alındı.

Marchal, S. Marx, I. Van Mechelen, N. (2011). Do Europe's Minimum Income Schemes Provide Adequate Shelter against the Economic Crisis and How, If at All, Have Governments Responded? The Institute for the Study of Labor, Discussion Paper Series, No:6264. Ocak 25, 2014 tarihinde <http://ftp.iza.org/dp6264.pdf> adresinden alındı.

OECD (2010)a. *OECD Economic Outlook*, Vol. 2010/1, OECD Publishing. Aralık 1, 2013 tarihinde http://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-outlook-volume-2010-issue-1_eco_outlook-v2010-1-en adresinden alındı.

OECD (2010)b. OECD Labour Force Statistics 2010. Aralık 4, 2013 tarihinde http://www.oecd-ilibrary.org/employment/labour-force-statistics-2010_lfs-2010-en-fr adresinden alındı.

Pisani-Ferry, J. van Pottelsberghe, B. (2009) Handle With Care! Post-crisis growth in the EU, Bruegel Policy Brief, April, 2009. Aralık 5, 2013 tarihinde

<http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/301-handle-with-care-post-crisis-growth-in-the-eu/> adresinden alındı.

Reinhart, C. M. Rogoff K. S. (2009) The Aftermath of Financial Crises. NBER Working Paper No. 14656 Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research. Ocak 20, 2014 tarihinde <http://www.nber.org/papers/w14656> adresinden alındı.

Ruding O. H. (2012). The Euro Crisis: Implications for the Internal Market and Harmonisation of Corporate Taxes. CEPS Policy Brief, No. 269. Şubat 2, 2014 tarihinde <http://www.ceps.eu/book/euro-crisis-implications-internal-market-and-harmonisation-corporate-taxes> adresinden alındı.

Ruxton,S. (2012) How the economic & financial crisis affecting children and young people in europe, Eurochild. Ocak 28, 2014 tarihinde <http://www.eurochild.org/fileadmin/ThematicPriorities/Crisis/Eurochild%20updates/Eurochild%20crisis%20paper%20-%20How%20the%20economic%20and%20financial%20crisis%20is%20affecting%20children%20and%20young%20people.pdf> adresinden alındı.

TC Resmi Gazete. (2008). 2008/14489 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı. 31.12.2008 tarih ve 27097 sayılı Resmi Gazete.

TC Resmi Gazete. (2008). 5763 sayılı İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun. 26.05.2008 tarih ve 26887 sayılı Resmi Gazete.

TC Resmi Gazete. (2008). 5797 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. 19.08.2008 tarih ve 26972 sayılı Resmi Gazete.

TC Resmi Gazete. (2009). 2009/14802 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı. 16.03.2009 tarih ve 27171 sayılı Resmi Gazete.

TC Resmi Gazete. (2009). 2009/15081 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı. 16.06.2009 tarih ve 27260(Mükerrer) sayılı Resmi Gazete.

TC Resmi Gazete. (2009). 2009/15129 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı. 02.07.2009 tarih ve 27276 sayılı Resmi Gazete.

TC Resmi Gazete. (2009). 5838 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. 28.02.2009 tarih ve 27155(Mükerrer) sayılı Resmi Gazete.

TC Resmi Gazete. (2009). 5904 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. 03.07.2009 tarih ve 27277 sayılı Resmi Gazete.

TC Resmi Gazete. (2009). 5921 Sayılı “İşsizlik Sigortası Kanunu ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. 18.08.2009 tarih ve 27323 sayılı Resmi Gazete.

TC Resmi Gazete. (2009). Kısa Çalışma ve Kısa Çalışma Ödeneği Hakkında Yönetmelik. 13.01.2009 tarih ve 27109 sayılı Resmi Gazete.

TC Resmi Gazete. (2010). 2010/6 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı. 29.01.2010 tarih ve 27477 sayılı Resmi Gazete.

The European Trade Union Institute (ETUI). (2009)b. Collective Bargaining Newsletter 2009 Issue 3. Şubat 15, 2014 tarihinde <http://www.wageindicator.org/documents/collective-bargaining-newsletter/2009/Collective-bargaining-March-2009.pdf> adresinden alındı.

The Organisation for Economic Co-operation and Development(OECD). (2009). Addressing The Labour Market Challenges Of The Economic Downturn: A summary of country responses to the OECD-EC questionnaire. Ocak 1, 2014 tarihinde <http://www.oecd.org/els/emp/43732441.pdf> adresinden alındı.

Tiryaki, H. (2009). Ücret Garanti Fonu ve Yararlanma Şartları. *Mali Çözüm* Sayı 93, 251-262. Ocak 28, 2014 tarihinde <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/93malicozum/19%20hamit%20tiryaki.pdf> adresinden alındı.

Triomphe, C. E. Teissier, C. Goryacheva, A. (2009). Anticipating and Managing Restructuring France, ARENA Report. Ocak 19, 2014 tarihinde <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=4992&langId=en> adresinden alındı.

Türkiye İstatistik Kurumu. (TÜİK). (2009). Hanehalkı İşgücü Araştırması 2009 Şubat Dönemi Sonuçları.

Türkiye İstatistik Kurumu. (TÜİK). (2010). Hanehalkı İşgücü Araştırması 2009 Kasım Dönemi Sonuçları.

Türkiye İş Kurumu (İŞKUR). (2009). İŞKUR 5. Genel Kurul Çalışma Raporu, Kasım, 2009. Ocak 9, 2014 tarihinde http://www.iskur.gov.tr/DesktopModules/DNNCorp/DocumentLibrary/Components/FileDownloader/FileDownloaderPage.aspx?tabid=209&did=9267&pid=0&lrf=/DesktopModules/DNNCorp/DocumentLibrary/App_LocalResources/DocumentLibrary&cl=tr-TR&mcs=%2fDesktopModules%2fDNNCorp%2fDocumentLibrary%2f&uarn=Administrators&cd=False&tmid=561&ift=1 adresinden alındı.

Türkiye İş Kurumu (İŞKUR). (2013). İŞKUR 7. Genel Kurul Çalışma Raporu, Kasım, 2013. Ocak 9, 2014 tarihinde http://www.iskur.gov.tr/DesktopModules/DNNCorp/DocumentLibrary/Components/FileDownloader/FileDownloaderPage.aspx?tabid=209&did=27523&pid=0&lrf=/DesktopModules/DNNCorp/DocumentLibrary/App_LocalResources/DocumentLibrary&cl=tr-TR&mcs=%2fDesktopModules%2fDNNCorp%2fDocumentLibrary%2f&uarn=Administrators&cd=False&tmid=561&ift=1 adresinden alındı.

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK). (2009).İşsizlikle Mücadele: Ülke uygulamaları ve Türkiye için Öneriler. Ocak 11, 2014 tarihinde http://tisk.org.tr/tr/e-yayinlar/issizlikle_mucadele_ulke_uygulamalari_ve_turkiye_icin_oneriler/pdf_issizlikle_mucadele_ulke_uygulamalari_ve_turkiye_icin_oneriler.pdf adresinden alındı.

UNCTAD United Nations Conference on Trade and Development. (2009). Trade and

Development Report 2009, New York and Geneva: United Nations Aralık 13, 2013 tarihinde http://unctad.org/en/Docs/tdr2009_en.pdf adresinden alındı.

Ünal, A. Kaya, H. (2009), Küresel Kriz ve Türkiye, Aralık 13, 2013 tarihinde http://www.ekopolitik.org/images/cust_files/090317164507.pdf adresinden alındı.

Venn, Danielle. (2012). Eligibility Criteria for Unemployment Benefits: Quantitative Indicators for OECD and EU Countries, OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 131. Ocak 25, 2014 tarihinde <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/5k9h43kqvr4.pdf?expires=1395152307&id=id&acname=guest&checksum=9C84CFC6DF5BF7341610838206D05B12> adresinden alındı.

Watt, A. Nikolava, M. (2009). A quantum of solace? An assessment of fiscal stimulus packages by EU Member States in response to the economic crisis. Working paper 2009.05. Şubat 13, 2014 tarihinde <http://www.etui.org/content/download/1950/22072/file/WP+2009+05+EN+Web+Version.pdf> adresinden alındı.

Wolman, Leo.(1922). Unemployment insurance, Casualty Actuarial Society Proceedings, Vol. IX, s. 86-97. Ocak 24, 2014 tarihinde <http://casualtyactuaries.com/pubs/proceed/proceed22/22086.pdf> adresinden alındı.

www.eurostat.com

Yavuz, A. (2009). Küresel Kriz ve İstihdam'a etkisi, Aralık 17, 2013 tarihinde <http://www.journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/sosyalsiyaset/article/view/133/134> adresinden alındı.

Yeldan, E. (2013). Küresel Krizin Avrupa Durağı Yapısal Nedenleri, Öncesi ve Sonrası. Çerçeve Dergisi, 61, 12-17.

Yeldan, Erinç. (2010). Mali Canlandırma Önlemlerinin İstihdam ve İşgücü Piyasaları Üzerindeki Etkilerinin Makroekonomik Değerlendirilmesi, ILO, Kriz ve Türkiye: Kriz Tedbirlerinin Etki Değerlendirmesi. Aralık 23, 2013 tarihinde <http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/info/kriz.pdf> adresinden alındı.

<http://www.business-europe.eu/content/default.asp?PageID=568&DocID=29107;>

Erişim tarihi:15.02.2014

http://www.lamoncloa.gob.es/IDIOMAS/9/ActualidadHome/12052009_DebateENacion.htm :

Erişim Tarihi: 06.01.2014

http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/temporary.html ; Erişim Tarihi: 10.02.2014

<http://economics.about.com/od/unemployment-category/a/Types-Of-Unemployment.htm>;

Erişim tarihi: 02.03.2014

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-09-603_en.htm?locale=en :

Erişim Tarihi 01.02.2014

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-09-706_en.htm?locale=en :

Erişim Tarihi:01.02.2014

<http://www.bloomberg.com/news/2012-02-03/malev-stops-flying-after-66-years-as-hungary-cuts-its-losses.html> ; Erişim tarihi: 10.02.2014

<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2007/12/articles/it0712029i.htm> :

Erişim Tarihi: 05.01.2014
<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/07/articles/pl0807019i.htm> :
Erişim Tarihi 21.01.2014
<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/10/articles/es0810029i.htm> :
Erişim Tarihi: 02.01.2014
<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/12/articles/bg0812039i.htm> :
Erişim tarihi: 10.01.2014
<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/12/articles/hu0812029i.htm> :
Erişim Tarihi: 12.01.2014
<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/12/articles/hu0812029i.htm>
Erişim Tarihi: 12.01.2014
<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/12/articles/it0812019i.htm> :
13.01.2014
<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/12/articles/it0812029i.htm> :
Erişim Tarihi: 05.01.2014
<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/12/articles/se0812019i.htm> :
Erişim Tarihi: 07.01.2014
<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/12/articles/uk0812039i.htm> ;
Erişim Tarihi 12.01.2014
<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2009/01/articles/cy0901019i.htm> :
Erişim Tarihi: 07.01.2014
<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2009/01/articles/nl0901049i.htm> :
Erişim tarihi: 14.01.2014
<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2009/01/articles/ro0901039i.htm> :
Erişim tarihi 17.01.2014
<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2009/02/articles/lu0902019i.htm> :
Erişim Tarihi 13.01.2014
<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2009/02/articles/UK0902029I.htm> :
Erişim Tarihi: 12.01.2014
<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2009/03/articles/fr0903029i.htm> :
Erişim Tarihi:22.01.2014
<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2009/03/articles/si0903019i.htm> :
Erişim Tarihi 02.04.2014
<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2009/04/articles/be0904019i.htm> :
Erişim tarihi 05.01.2014
<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2009/04/articles/si0904019i.htm> :
Erişim Tarihi 18.01.2014
<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2009/05/articles/gr0905079i.htm> :
Erişim Tarihi:08.01.2014
<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2010/03/articles/dk1003021i.htm> ;
Erişim Tarihi: 05.01.14
<http://www.vergidunyasi.com.tr/dergiler.php?id=5336> :
Erişim tarihi 07.01.2014